

สวัสดิการ ของชุมชน

เพื่อความสุขที่ยั่งยืน

ถอดบทเรียน 9 กองทุน ที่ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ

รางวัลองค์กรสวัสดิการชุมชน : ผู้สรรค์สร้างความมั่นคงของมนุษย์
ตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ "คุณภาพแห่งชีวิต
ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน" ประจำปี 2568

ชื่อหนังสือ	“สวัสดิการของชุมชน” เพื่อความสุขที่ยั่งยืน ถอดบทเรียน 9 กองทุน ที่ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ รางวัลองค์กรสวัสดิการชุมชน : ผู้สรรค์สร้างความมั่นคงของมนุษย์ ตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ “คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ประจำปี 2568
พิมพ์ครั้งแรก	มีนาคม 2569
ที่ปรึกษา	วีรบูรณ์ วิสารทสกุล, กฤษดา สมประสงค์, จันทนา เบญจทรัพย์
บรรณาธิการ	เฉลิมเกียรติ ตะดวงดี
กองบรรณาธิการ	เกศกุล สระกวี, เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย, พัชรดา จุลเพชร นิติพงษ์ ศรีระพันธ์, สมจิตร จันทรเพ็ญ
ผู้เขียนและเรียบเรียง	สุกฤตา อินทฤทธิ์, รักชิณา ไกรดำ, ไพสุดา นามเพ็ง, สโรชา ชาญวีระวงศ์, รติกร ขวางรัมย์, ชูโรณี สุหลง, วนิตา ชิงชัย, ณิชามล เทือกแถว, สงกรานต์ มียิ่ง, นิจลักษ์มี ณ สุนทร, จิณณพัต สุขหุ
ภาพประกอบ	สำนักพัฒนาองค์ความรู้และสื่อสารองค์กร พอช. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล
ออกแบบหน้าปก	เฉลิมเกียรติ ตะดวงดี
ประสานการผลิต	เฉลิมเกียรติ ตะดวงดี
จัดพิมพ์โดย	วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
หน่วยงานผู้รับผิดชอบ	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พิมพ์ที่	1
ที่อยู่ติดต่อ	วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12120 โทรศัพท์ 0-2 564 4440 ต่อ 1321 โทรสาร 0-2 564 4429

คำนำ

หนังสือ “สวัสดิการของชุมชน” เพื่อความสุขที่ยั่งยืน เล่มนี้ คือบันทึกบทเรียน 9 กองทุนที่ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ รางวัลองค์กรสวัสดิการชุมชน: ผู้สร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวคิดของ ศ.ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ “คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ประจำปี 2568 เพื่อรับรางวัลธรรมาภิบาลดีเด่นแห่งปี 2569 และเป็นการรวบรวมกรณีตัวอย่างองค์กรสวัสดิการชุมชนที่ได้รับรางวัล ผู้อ่านจะได้สัมผัสกับภาพชีวิตที่ถักทอด้วยนวัตกรรมแห่งความเอื้ออาทร ตั้งแต่การล้อมรั้วล้อมรักเพื่อสร้างรากฐานครอบครัวที่อบอุ่น การพลิกพื้นผิวดินและสายน้ำให้กลายเป็นคลังอาหารที่ยั่งยืน ไปจนถึงการเปลี่ยนมลพิษจากขยะให้กลายเป็นกองทุนสวัสดิการที่หล่อเลี้ยงคนในชุมชน เราจะได้เห็นพลังของคุณธรรมที่น่าทึ่งทางสังคมสูงวัยให้อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และการทลายกำแพงแห่งความเหลื่อมล้ำเพื่อโอบรับพี่น้องทุกชาติพันธุ์ให้ก้าวเดินไปพร้อมกันอย่างเท่าเทียม

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ เป็นดอกผลจากความร่วมแรงร่วมใจของภาคีเครือข่ายสำคัญระดับประเทศ อันประกอบด้วย วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และวิทยาลัยโลกคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, เครือข่ายสวัสดิการชุมชนทั่วประเทศ, สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, มูลนิธิเพื่อคนไทย และสถาบันบริหารจัดการที่ดิน และที่ขาดไม่ได้คือสถาบันป๋วย อึ๊งภากรณ์ ผู้เป็นองค์กรหลักในการมอบรางวัลธรรมาภิบาลให้กองทุนสวัสดิการชุมชนมาแล้ว 9 ครั้ง และมุ่งหวังอยากเห็นระบบสวัสดิการชุมชนเป็นมากกว่าการสงเคราะห์ แต่เป็นการสร้างปัญญาและสัมมาชีพที่เข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน

วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ในนามองค์กรร่วมจัดงาน ขอคารวะในหัวใจของทั้ง 68 กองทุนที่เข้าร่วมการคัดเลือกในปี 2568 ที่ผ่านมาทุกท่านมิได้เพียงแค่ดูแลสมาชิกในพื้นที่ของตนเท่านั้น แต่ท่านกำลังร่วมกันเขียน “บทเรียนแห่งความยั่งยืน” ให้แก่สังคมไทย เพื่อให้ระบบสวัสดิการของชาติมั่นคงสืบไป... トラバタที่ลมหายใจแห่งการเกื้อกูลยังคงหมุนเวียนอยู่ในหัวใจของชุมชน

“ความจริง ความงาม และความดี”

เฉลิมเกียรติ ตะดวงดี

บรรณาธิการ

9 มีนาคม 2569

สารบัญ

- คำนำ
- “ล้อมรั้ว ล้อมรัก พลังชุมชน” 1
เสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็ง บทเรียนแห่งความมั่นคงและยั่งยืน”
กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลือ อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท
- ความมั่นคงทางอาหาร สู่สุขภาพดีที่มั่นคง 13
กองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
- “สูงวัยสุขใจ” 23
กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสน อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
- กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริบน 33
นวัตกรรมการเรียนรู้สู่สวัสดิการที่ยั่งยืนด้วยระบบ SMART
กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริบน อำเภอสุคริบน จังหวัดนครราชสีมา
- จาก “ขยะ” สู่ “สวัสดิการ”: ถอดรหัสความสำเร็จโมเดลแม่เจ้าอยู่หัว 47
นวัตกรรมเปลี่ยนภาระชุมชน ให้เป็นหลักประกันชีวิตที่ยั่งยืน
กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
- พลิกพื้นฐานรากด้วยสัมมาชีพ สร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน 59
กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหัวเขา อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
- “สร้างรากฐานชีวิตที่มั่นคง “ มีที่ดิน มีบ้าน มีน้ำใช้” เพื่อหัวใจของชุมชน” 71
กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึก (องค์กรสวัสดิการชุมชน)
ตำบลห้วยลึก อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี
- ชุมชนบ้านแปะ ทำสังคมให้เป็นธรรม 80
กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
- บ้านถิ่น แผ่นดินไทลื้อ พลังกองทุนพลิกพื้นวัฒนธรรม 90
กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านถิ่น อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
- ภาคผนวก 98

9 กองทุนชนะเลิศ รางวัลองค์กรสวัสดิการชุมชน :
ผู้สรรค์สร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์
“คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน ปี 2568”
เพื่อรับรางวัล ธรรมาภิบาลดีเด่น ประจำปี 2569

ประเภทรางวัล	ชื่อกองทุนฯ
ประเภทที่ 1 ด้านการพัฒนาครอบครัวแม่และเด็ก	กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลือ อำเภอมือ จังหวัดชัยนาท
ประเภทที่ 2 ด้านการพัฒนาสุขภาพคนในชุมชน	กองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณ อำเภอมือ จังหวัดอุดรธานี
ประเภทที่ 3 ด้านการพัฒนาสังคมสูงวัย	กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสน อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ
ประเภทที่ 4 ด้านการพัฒนาการศึกษา การเรียนรู้ ทักษะการดำรงชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต	กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุศิริน อำเภอสุศิริน จังหวัดนครราชสีมา
ประเภทที่ 5 ด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ	กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเข็รใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ประเภทที่ 6 ด้านการสร้างความปลอดภัยทางอาหาร หรือสัมมนาชีพในชุมชน	กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหัวเขา อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
ประเภทที่ 7 ด้านการสร้างความปลอดภัย ความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน และการจัดการภัยพิบัติ	ไม่มีผู้ผ่านการพิจารณาในระดับประเทศ
ประเภทที่ 8 ด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน	กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึก (องค์กรสวัสดิการชุมชน) อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี
ประเภทที่ 9 ด้านการสร้างสังคมที่เป็นธรรม	กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
ประเภทที่ 10 ด้านการฟื้นฟูวัฒนธรรม และสุนทรีย์	กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านถิ่น อำเภอมือแพร์ จังหวัดแพร่

“ล้อมรั้ว ล้อมรัก พลังชุมชน” เสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็ง บทเรียนแห่งความมั่นคงและยั่งยืน”

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลือ
อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท

สุกฤตา อินทฤทธิ์
นักศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา
นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

บทคัดย่อ

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลือ ได้ดำเนินการพัฒนาระบบครอบครัวแม่และเด็กด้วยระบบพี่เลี้ยงชุมชน เพื่อตอบสนองต่อปัญหาครอบครัวประาะบางในพื้นที่โดยจัดทำโครงการ “ล้อมรั้ว ล้อมรัก พลังชุมชน” ร่วมกับแกนนำและภาคีเครือข่าย มุ่งพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงชุมชนให้สามารถดูแล ให้คำปรึกษา และติดตามครอบครัวกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่นำร่อง 7 หมู่บ้าน จนเกิดพี่เลี้ยงต้นแบบที่มีคุณธรรมและทักษะสำคัญ ที่นำไปสู่การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว ลดปัญหาทางสังคมในระยะยาว และวางรากฐานสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชน จากการดูแลกันเองในชุมชน วันนั้ระบบพี่เลี้ยงชุมชนของตำบลนางลือจึงเติบโตจนพัฒนาไปสู่ต้นแบบในระดับจังหวัด สะท้อนให้เห็นว่าพลังของคนในพื้นที่ เมื่อร่วมมือกันอย่างจริงจัง สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนได้จริง

คำสำคัญ: ระบบพี่เลี้ยงชุมชน, ครอบครัวประาะบาง, โครงการล้อมรั้ว ล้อมรัก พลังชุมชน, ความเข้มแข็งของชุมชน, ความยั่งยืน

1. บทนำ

หากจะกล่าวถึงตำบลนางลือ อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท ภาพที่ปรากฏชัดคือดินแดนแห่งที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ มีสายน้ำท่าจีนหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตเกษตรกรรมมาอย่างยาวนาน ลักษณะภูมิประเทศ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มพื้นที่เหมาะสำหรับการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา เนื่องจากมีคลองชลประทานหลายสาย เกือบเต็มพื้นที่ การตั้งบ้านเรือน อยู่กันเป็นกลุ่ม ๆ และบางส่วนตั้งอยู่ตามริมแม่น้ำท่าจีน มีประชากรประมาณ 7,348 คน (ข้อมูล ณ 2567) ใน 15 หมู่บ้าน แยกเป็นชาย 3,469 คน หญิง 3,879 คน ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างทั่วไป กระจายตัวอยู่ตามริมน้ำและที่ราบลุ่มทำนา ท่ามกลางบรรยากาศความเอื้ออาทรแบบสังคมชนบท ทว่าภายใต้ความสงบงามนั้น พลวัตทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมาได้ทิ้งรอยแผลไว้โนโครงสร้างที่เล็กที่สุดแต่สำคัญที่สุดนั่นคือ “ครอบครัว” สถิติที่น่ากังวลสะท้อนผ่านข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่ามีเด็กและเยาวชนถึง 107 คน ที่ได้รับผลกระทบจากสภาวะครอบครัวแห่งกลาง ครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว และความแตกแยกทางความสัมพันธ์ สภาพการณ์เหล่านี้ส่งผลให้เด็กจำนวนมากเริ่มปิดกั้นตนเอง ขาดพื้นที่ปลอดภัยทางใจ และเสี่ยงต่อการหลุดออกจากวงจรการเติบโตที่มีคุณภาพ เมื่อ “บ้าน” ซึ่งควรเป็นปราการด่านแรกกลับกลายเป็นจุดที่เปราะบางที่สุด ชุมชนตำบลนางลือจึงไม่อาจนิ่งเฉยต่อสัญญาณอันตรายนี้ได้

ท่ามกลางวิกฤตความสัมพันธ์ กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลือ ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ได้ทำหน้าที่เป็น “ตาข่ายรองรับทางสังคม” มาอย่างต่อเนื่อง ด้วยจำนวนสมาชิก 1,628 คน และเงินสะสมกว่า 11 ล้านบาท กองทุนแห่งนี้ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่การบริหารจัดการตัวเลข แต่คือการบริหารจัดการ “ความสุข” ผ่านสวัสดิการ 12 ประเภท อาทิ เช่น สวัสดิการเด็กแรกเกิด สวัสดิการเจ็บป่วย สวัสดิการเสียชีวิต สวัสดิการการดูแลครอบครัว เป็นต้น

ภายใต้คณะกรรมการบริหารกองทุนจำนวน 22 คน ผู้นำได้เล็งเห็นว่าสวัสดิการในรูปแบบตัวเงินเพียงอย่างเดียวไม่สามารถเยียวยาบาดแผลทางใจของครอบครัวได้ จึงเกิดแนวความคิดการพัฒนา “สวัสดิการเชิงรุก” โดยหยิบยกบทเรียนจากศูนย์เรียนรู้ครอบครัวพลังบวกจังหวัดชัยนาทมาเป็นประทีปส่องทาง มุ่งหวังที่จะเปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้เงินช่วยเหลือมาเป็นผู้สร้าง “ระบบพี่เลี้ยง” เพื่อโอบอุ้มครอบครัวเปราะบางอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 พี่เลี้ยงชุมชนลงไปพูดคุยกับครอบครัวเปราะบาง

2. ระบบการบริหารจัดการกองทุน ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ส่งผลกระทบต่อสถาบันที่เล็กที่สุดอย่าง “ครอบครัว” ผู้นำกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลือได้กลายเป็นฟันเฟืองสำคัญในการลุกขึ้นมาปรับบทบาทจากการเยียวยาด้วยตัวเงิน สู่การสร้าง “สวัสดิการเชิงรุก” ที่เน้นหัวใจเป็นสำคัญ ด้วยวิสัยทัศน์ที่มองเห็นความเปราะบางของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ผู้นำจึงได้ออกเดินทางไปศึกษาและนำบทเรียนจากศูนย์เรียนรู้ครอบครัวพลังบวกจังหวัดชัยนาทกลับมาบ่มเพาะและประยุกต์ใช้ให้กลายเป็น “ระบบพี่เลี้ยงชุมชน” ที่สอดรับกับวิถีชีวิตของชาว นางลือ

บทบาทของผู้นำที่นี่ไม่ใช่เพียงผู้สั่งการ แต่คือ “นักประสานพลัง” ที่สามารถร้อยรัดหัวใจของคณะกรรมการกองทุน ภาคีเครือข่าย และหน่วยงานรัฐให้เดินหน้าไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งการระดมทรัพยากร งบประมาณ และองค์ความรู้ พร้อมตั้งเป้าหมายที่แน่วแน่ในการผลักดันระบบพี่เลี้ยงให้เข้าไปอยู่ในระเบียบของกองทุนฯ เพื่อให้กลไกการดูแลคนในชุมชนนี้หยั่งรากลึกและเติบโตอย่างยั่งยืน ไม่ใช่เพียงโครงการที่ผ่านมาแล้วผ่านไป

การขับเคลื่อนที่งดงามนี้ไม่อาจสำเร็จได้โดยลำพัง แต่เกิดจากการทำงานแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยมี โรงเรียนวัดนางสี เป็นพันธมิตรที่สำคัญยิ่ง ครูและสถานศึกษาไม่ได้มองเพียงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แต่มุ่งพัฒนาเด็กแบบองค์รวมด้วยการปลูกฝังความดีควบคู่ไปกับวิชาการ เมื่อโรงเรียนมองเห็นว่าปัญหาของเด็กนักเรียนเชื่อมโยงกับครอบครัว จึงได้เปิดรับโรงเรียนเข้ามาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของระบบพี่เลี้ยงชุมชน บูรณาการงานแนะแนวสู่การดูแลเชิงลึก ช่วยลดช่องว่างระหว่างบ้านและสถานศึกษา จนเกิดเป็นเกราะป้องกันที่เหนียวแน่นรอบตัวเด็ก โดยยึดแนวคิดการพัฒนาเด็กแบบองค์รวมที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความดีควบคู่กับการเสริมสร้างทักษะและศักยภาพทางการเรียนรู้ โรงเรียนตระหนักว่าการแก้ไขปัญหาของเด็กนักเรียนไม่สามารถดำเนินการได้โดยลำพัง จึงได้เข้าร่วมทำงานกับกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อเชื่อมโยงการดูแลช่วยเหลือเด็กจากโรงเรียนสู่ครอบครัวและชุมชนอย่างเป็นระบบ การเข้าร่วมโครงการดังกล่าวช่วยให้โรงเรียนสามารถนำกระบวนการพี่เลี้ยงชุมชนมาบูรณาการกับงานแนะแนวและการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยครูได้เข้ารับการพัฒนาศักยภาพและนำองค์ความรู้มาปรับใช้ในการดูแลเด็กและครอบครัวเชิงลึก รวมทั้งร่วมขยายผลการช่วยเหลือกรณีเด็กและครอบครัวที่ประสบปัญหา ทำให้เกิดการดำเนินงานร่วมกันระหว่างโรงเรียน ชุมชน และกองทุนอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้การดูแลนักเรียนมีความต่อเนื่อง ลดช่องว่างระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว และเสริมสร้างระบบการดูแลเด็กที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

ในขณะเดียวกัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก็ทำหน้าที่เป็นฐานที่มั่นสำคัญในการสนับสนุนงบประมาณและประสานนโยบายให้เกิดความคล่องตัว สอดรับกับการทำงานของ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ที่นำเอาความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายและการส่งต่อความช่วยเหลือมาเติมเต็มในส่วนที่ชุมชนอาจเข้าไม่ถึง รวมถึงเครือข่ายวิทยากรที่เข้ามาช่วยจัดกิจกรรม และที่ขาดไม่ได้คือการได้รับแรงหนุนจาก ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ที่เข้ามาปลูกฝังเมล็ดพันธุ์แห่งคุณธรรม ทั้งความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา และความกตัญญู ให้กลายเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติของคนทำงานสวัสดิการทุกคน โดยกระบวนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชน มีความมุ่งเน้นการสร้างแนวคิดและกระบวนการทำงานที่ยึดหลักความพอเพียง ความมีวินัย ความสุจริต จิตอาสา และความกตัญญู ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการบริหารจัดการกองทุน รวมถึงยกระดับการดำเนินงานด้านสวัสดิการชุมชนให้มีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

ภาพที่ 2 พี่เลี้ยงชุมชนพูดคุยกับผู้ปกครองของเยาวชน

แรงผลักดันทั้งหมดนี้ล้วนมีจุดเริ่มมาจากความห่วงใยในสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้น ในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา ตำบลนางสีอ์เผชิญกับคลื่นลมของปัญหาครอบครัวที่รุนแรงขึ้น แนวโน้มปัญหาครอบครัวมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งปัญหาครอบครัว ความแตกแยก ครอบครัวแหงกลาง ครอบครัวที่อยู่ในภาวะเปราะบาง ครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว และแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ต้องแบกรับภาระเพียงลำพัง สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เด็กและเยาวชนเริ่มปิดกั้นตัวเองจากสังคม ขาดความอบอุ่นทางใจ และตกอยู่ในภาวะเสี่ยง เมื่อการพึ่งพิงกันในชุมชนเริ่มเจือจางลง การสื่อสารระหว่างคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ เกิดช่องว่างจนแทบมองไม่เห็นกัน ชุมชนจึงตกอยู่ในภาวะที่ขาดการเฝ้าระวัง ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต การพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชน สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว ทำให้เด็กจำนวนหนึ่งมีภาวะปิดกั้นตนเอง ขาดความอบอุ่นทางใจ เกิดพฤติกรรมเสี่ยง และขาดพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้และเติบโตอย่างสมวัย การพึ่งพิงกันในพื้นที่ลดน้อยลง การสื่อสารระหว่างรุ่นเกิดช่องว่างมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนขาดการเฝ้าระวังและดูแลกันอย่างใกล้ชิด เมื่อครอบครัวหนึ่งประสบปัญหา มักต้องเผชิญสถานการณ์เพียงลำพังโดยไม่มีระบบสนับสนุนที่เข้มแข็งรองรับ เมื่อสถาบันครอบครัวขาดความมั่นคง ย่อมส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในชุมชน เกิดปัญหาความขัดแย้ง การขาดความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะลดลง ซึ่งท้ายที่สุดอาจกระทบต่อความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนโดยรวมในระยะยาว

3. ผลการดำเนินงานของกองทุน

เมื่อโจทย์สำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางสีอ์ คือการโอบอุ้มครอบครัวที่เปราะบาง คณะกรรมการกองทุนฯ ร่วมกับผู้นำชุมชน จึงไม่ได้เริ่มต้นจากความว่างเปล่า แต่เริ่มจากการ “ฟังเสียงของข้อมูล” ได้นำฐานข้อมูลของกองทุนมาวิเคราะห์เชิงลึก พบกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ได้รับผลกระทบจำนวน 107 คน จากนั้นได้ดำเนินการชี้เป้ากลุ่มเป้าหมายจำนวน 15 ครัวเรือน รวม 30 คน แบ่งออกเป็น ครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว จำนวน 1 ครัวเรือน ครอบครัวแตกแยกและเด็กที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับบิดามารดา จำนวน 2 ครัวเรือน และครอบครัวเฝ้าระวัง จำนวน 12 ครัวเรือน สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ทำให้เด็กและเยาวชนบางส่วนมีภาวะปิดกั้นตนเอง ขาดความอบอุ่นทางจิตใจ เกิดพฤติกรรมเสี่ยง และขาดพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้และเติบโตอย่างเหมาะสมตามวัย สภาวะเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อ “หัวใจ” ของเด็กๆ ตามคำนิยามของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ. 2553 ที่ระบุครอบคลุมตั้งแต่วัยเด็กจนถึงผู้เยาว์ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ เด็กกลุ่มนี้เริ่มมีภาวะปิดกั้นตนเอง ขาดความอบอุ่น และเสี่ยงต่อการหลุดไปในเส้นทางที่ไม่เหมาะสมเพียงเพราะ “บ้าน” ไม่ใช่พื้นที่ปลอดภัยอีกต่อไป

ดังนั้น กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางสีอ์ จึงผนึกกำลังกับภาคีเครือข่าย ได้แก่ คณะประสานงาน ขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดชัยนาท โรงเรียนวัดนางสีอ์ และศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทาง การแก้ไขปัญหาเชิงระบบ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาและฟื้นฟูระบบครอบครัวในชุมชน ผ่านแนวคิด “ล้อมรั้ว ล้อมรัก พลังชุมชน ด้วยระบบพี่เลี้ยงชุมชน” มุ่งสร้างพื้นที่ปลอดภัย เสริมพลังครอบครัว และพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เติบโตอย่างมีศักยภาพ บนฐานพลังของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้าง “ครอบครัวพลังบวก” ให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยมุ่งหวังให้แต่ละครอบครัวมีทักษะในการเสริมสร้างพลังใจ สื่อสารกันอย่างเข้าใจ และพัฒนาสัมพันธ์ภาพที่ดี

ระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวเป็นพื้นที่ปลอดภัย เป็นฐานพลังสำคัญในการเติบโตของเด็กและเยาวชน โครงการยังมุ่งสนับสนุนเสริมศักยภาพเครือข่ายชุมชนให้สามารถทำงานด้านการส่งเสริม ป้องกัน และดูแลเด็ก เยาวชน ครอบครัวกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านกลไกระบบพี่เลี้ยงชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงการทำงานระหว่างครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เดินไปในทิศทางเดียวกัน ในการเริ่มต้นดำเนินงาน ได้กำหนดพื้นที่นำร่องจำนวน 7 หมู่บ้าน จากทั้งหมด 15 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 7 หมู่ที่ 10 หมู่ที่ 11 และหมู่ที่ 15 เพื่อพัฒนาให้เป็นพื้นที่ต้นแบบของระบบพี่เลี้ยงชุมชน และขยายผลสู่พื้นที่อื่นในอนาคต ให้งานที่ตั้งใจทำให้เกิดผลจริงในชุมชน กองทุนฯ จึงได้ออกแบบและขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ และการลงมือทำจริงในระดับครอบครัวและชุมชน โดยแบ่งออกเป็นสองสายงานหลักที่สอดคล้องกัน ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การพัฒนาศักยภาพกลไกพี่เลี้ยงชุมชน (กลไก ครู ก และ ครู ข) กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางสีอ ได้ดำเนินการอบรมพัฒนาศักยภาพกลไกพี่เลี้ยงชุมชน จำนวน 20 คน เพื่อสร้างแกนนำในการขับเคลื่อนการดูแลและฟื้นฟูระบบครอบครัวในชุมชน โดยพี่เลี้ยงชุมชนดังกล่าวได้รับการพัฒนาให้เป็น “ครู ก” ซึ่งมีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะไปสู่ “ครู ข” และประชาชนในพื้นที่ โดยกำหนดเป้าหมายสำคัญให้พี่เลี้ยงเริ่มต้นนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้กับครอบครัวของตนเอง เพื่อสร้างต้นแบบการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ก่อนขยายผลไปสู่ครอบครัวอื่นในชุมชน หลักสูตรการอบรมมุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะชีวิตและคุณธรรมพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 ทักษะสำคัญ ได้แก่ ความพอเพียง ความมีวินัย ความสุจริต จิตอาสา และความกตัญญู รวมถึงการเรียนรู้เรื่องวินัยเชิงบวก กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว ระบบการช่วยเหลือและการส่งต่อผู้ประสบปัญหา ตลอดจนกระบวนการทำงานของระบบพี่เลี้ยงชุมชน

ภายหลังการอบรม มีการติดตามและประเมินผลศักยภาพของพี่เลี้ยงชุมชน โดยมอบหมายให้ “ครู ก” นำองค์ความรู้ไปทดลองปฏิบัติจริงกับครอบครัว จำนวน 2 ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของตนเอง และครอบครัวเครือข่าย หรือครอบครัวขยาย เพื่อพัฒนาทักษะการให้คำปรึกษา การสร้างความสัมพันธ์ และการแก้ไขปัญหาครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อพี่เลี้ยงชุมชนมีความพร้อมด้านองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ จึงขยายผลการดำเนินงานครอบคลุมทั้งตำบล โดยอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากบางกรณีปัญหาที่มีความซับซ้อนและจำเป็นต้องอาศัยการช่วยเหลือแบบบูรณาการ รวมถึงการส่งต่อข้อมูลอย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ กองทุนได้พัฒนาระบบฐานข้อมูล CO-PIN เพื่อใช้ในการบริหารจัดการข้อมูลครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย โดยมีการปักหมุดตำแหน่งพี่เลี้ยงชุมชน ที่อยู่อาศัยของครอบครัว และการระบุครอบครัวกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ เพื่อให้พี่เลี้ยงสามารถเข้าถึง ให้คำปรึกษา และสนับสนุนครอบครัวได้อย่างตรงจุด พร้อมทั้งพัฒนาครอบครัวต้นแบบให้เป็นกลไกสำคัญในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาครอบครัวในชุมชน

การดำเนินงานดังกล่าวมุ่งแก้ไขปัญหาใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ การพัฒนาการสื่อสารระหว่างสมาชิกครอบครัวต่างช่วงวัย ได้แก่ เด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ การสร้างความเข้าใจร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวต่อสถานการณ์หรือปัญหาเดียวกัน แม้มุมมองที่แตกต่าง การลดช่องว่างระหว่างวัย (Generation Gap) เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และความอบอุ่นในครอบครัว

ภาพที่ 3 พี่เลี้ยงชุมชนพูดคุยกับผู้ปกครองด้วยความไว้วางใจ

กิจกรรมที่ 2 การจัดค่ายครอบครัวพลังบวก (ค่ายครอบครัวพลังบวก—บทละครจากชีวิตจริง) กองทุน

สวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลือ ได้จัดกิจกรรมค่ายครอบครัวพลังบวก ณ โรงเรียนในพื้นที่ โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นครอบครัว จำนวน 15 ครอบครัว รวมผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 30 คน ประกอบด้วย เด็ก เยาวชน และผู้ปกครอง

กิจกรรมเน้นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยแบ่งกลุ่มกิจกรรมระหว่างเด็กและผู้ปกครอง เพื่อเปิดโอกาสให้แต่ละกลุ่มสะท้อนมุมมอง ความรู้สึก และประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตครอบครัว แนวทางการเลี้ยงดูบุตรหลาน รวมถึงความคาดหวังต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ภายหลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้มีการรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน ก่อนนำไปสู่กระบวนการสร้างบทละครสะท้อนสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงจากกรณีศึกษาของครอบครัวผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อถ่ายทอดผลกระทบของพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และนำเสนอแนวทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รวมถึงการสื่อสารเชิงบวกภายในครอบครัว

กระบวนการช่วยเหลือและการส่งต่อกรณีปัญหา ในการดำเนินงานพี่เลี้ยงชุมชน จะอาศัยความใกล้ชิดและความไว้วางใจในพื้นที่เป็นกลไกสำคัญ โดยพี่เลี้ยงสามารถเข้าไปให้คำปรึกษาและช่วยเหลือครอบครัวในชุมชนของตนเองได้โดยตรงในกรณีปัญหาระดับเบื้องต้น

สำหรับกรณีที่มีความซับซ้อนหรือเกินศักยภาพของชุมชน จะมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด หน่วยงานด้านการคุ้มครองเด็กและสตรี หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อดำเนินการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การอบรมให้ความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว ทำให้พี่เลี้ยงชุมชนสามารถทราบบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ และสามารถส่งต่อความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและเป็นระบบ ระบบพี่เลี้ยงชุมชนดังกล่าว จึงเป็นกลไกสำคัญที่ดำเนินงานบนพื้นฐานของอุดมการณ์ วิธีการทำงาน และกระบวนการช่วยเหลือแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนอย่างยั่งยืน

การพัฒนาระบบพี่เลี้ยงชุมชนของกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลือ เป็นกระบวนการสร้างกลไกภายในชุมชนเพื่อดูแล พี่นุ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบครอบครัวอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุน ภาศิเครือข่าย และสถาบันในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในหลายมิติ ดังนี้

ภาพที่ 4 พี่เลี้ยงชุมชนให้คำปรึกษาเด็กที่มีปัญหาในชุมชน

3.1 ผลลัพธ์ทางสังคม ชุมชนเกิดพี่เลี้ยงชุมชนต้นแบบจากคณะกรรมการกองทุน จำนวน 5 คน ซึ่งได้รับการพัฒนาศักยภาพผ่านการอบรมและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับคณะประสานงานขบวนองค์กรชุมชนจังหวัด ชัยนาท (คปอ.) ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) และโรงเรียนวัดนางลือ พี่เลี้ยงชุมชนสามารถทำหน้าที่ดูแลระบบ ครอบครัว โดยให้คำปรึกษา แนะนำ สอดส่อง ฝ้าระวัง ติดตาม และประสานการช่วยเหลือครอบครัวที่ประสบปัญหา ทางสังคมได้อย่างเหมาะสม

การพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนบนฐานทักษะ 5 ด้าน ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา และกตัญญู ส่งผลให้พี่เลี้ยงชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดี เกิดความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจจากครอบครัวในพื้นที่ ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ภายในครอบครัว ลดช่องว่างระหว่างวัย และสร้างเครือข่ายการดูแลเด็ก เยาวชน และครอบครัวในระดับชุมชนอย่าง เข้มแข็ง

นอกจากการเกิดพี่เลี้ยงชุมชนต้นแบบและเครือข่ายดูแลครอบครัวแล้ว ยังมีกรณีตัวอย่างที่สะท้อนผลลัพธ์ ของระบบพี่เลี้ยงชุมชนได้อย่างชัดเจน จากนักเรียนชายคนหนึ่งซึ่งเป็นเด็กเรียนดี มีความตั้งใจ และมีความฝันอยากเรียน ต่อในระดับที่สูงขึ้น แต่ครอบครัวมีความกังวล กลัวว่าเมื่อออกไปเจอสังคมใหม่ ๆ แล้วเด็กอาจเปลี่ยนไปหรือหลงผิด จึงลังเลและเกือบไม่อนุญาตให้เรียนต่อ

ในช่วงเวลานั้น เด็กมีความน้อยใจและสับสน เพราะเขาอยากทำตามความฝัน เพื่อสร้างอนาคตที่มั่นคงและ ตั้งใจจะหาเลี้ยงดูแม่กับยายให้สบายขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ไม่อยากขัดใจผู้ใหญ่ในบ้าน ความต่างของวัยและมุมมอง ทำให้การพูดคุยกันเต็มไปด้วยความอึดอัดและความไม่เข้าใจ

ด้วยความที่ผู้ปกครองของเพื่อนนักเรียนเป็นพี่เลี้ยงชุมชน จึงได้เข้าไปช่วยพูดคุยอย่างเป็นกันเอง รับฟังเหตุผล และความห่วงใยของครอบครัว พร้อมทั้งสะท้อนให้เห็นศักยภาพ ความตั้งใจ และความกตัญญูของเด็ก รวมถึงเสนอ แนวทางดูแลร่วมกันระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน เพื่อให้ครอบครัวรู้สึกมั่นใจมากขึ้น

ท้ายที่สุด ครอบครัวเปิดใจและตัดสินใจสนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนต่อ เด็กมีความสุข มีกำลังใจ และรู้สึกว่าการ ฝืนของตนได้รับการยอมรับ ส่วนครอบครัวก็คลายความกังวลและเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการดูแลของชุมชน กรณีนี้จึงสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ระบบพี่เลี้ยงชุมชนสามารถลดช่องว่างระหว่างวัย สร้างความเข้าใจ และพา ครอบครัวไปสู่ทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ร่วมกัน

3.2 ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ การใช้ระบบพี่เลี้ยงชุมชนซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลภายในพื้นที่ ช่วยลดต้นทุนการแก้ไขปัญหาครอบครัวในระยะยาว ลดการพึ่งพาหน่วยงานภายนอก และเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรของกองทุนสวัสดิการชุมชนให้เกิดความคุ้มค่า

ครอบครัวที่ได้รับการดูแลสามารถวางแผนการดำเนินชีวิตและการจัดการค่าใช้จ่ายได้ดีขึ้น ลดความเสี่ยงจากปัญหาทางสังคมที่อาจนำไปสู่ภาระค่าใช้จ่ายด้านการดูแลสุขภาพจิต การศึกษา หรือพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนและชุมชน

3.3 ผลลัพธ์ทางสิ่งแวดล้อม การดำเนินงานผ่านระบบพี่เลี้ยงชุมชน ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเติบโตของเด็กและเยาวชน เกิดพื้นที่ปลอดภัยทั้งในระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ลดปัจจัยเสี่ยงทางพฤติกรรม และเสริมสร้างบรรยากาศของความเอื้ออาทรและการดูแลซึ่งกันและกัน ชุมชนมีความเป็นระเบียบ น่าอยู่ และมีความเข้มแข็งมากขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ยั่งยืน และเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก เยาวชน และครอบครัวในระยะยาว

4. บทเรียนจากกรณีศึกษา

การก้าวเดินของกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลิ้อ ไม่ได้เกิดขึ้นจากเพียงความเมตตาหรือกิจกรรมชั่วคราว แต่เป็นการวางรากฐานบนหลักคิดที่แหลมคม หากเราพิจารณาผ่านแว่นตาของวิชาการ จะเห็นได้ว่าหัวใจสำคัญคือ “ทฤษฎีทุนทางสังคม” (Social Capital Theory) ที่ชุมชนนำมาใช้ได้อย่างทรงพลัง พี่เลี้ยงชุมชนไม่ใช่คนแปลกหน้า แต่เป็นคนในพื้นที่ที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมา ความไว้วางใจที่มีต่อกันจึงเป็นต้นทุนที่ประเมินค่าไม่ได้ การดำเนินงานระบบพี่เลี้ยงชุมชนสะท้อนการใช้ทุนทางสังคมเป็นฐานสำคัญในการฟื้นฟูครอบครัวและดูแลเด็กและเยาวชน โดยพี่เลี้ยงชุมชนเป็นบุคคลที่เติบโตและดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่เดียวกัน มีความเข้าใจบริบทของครอบครัวอย่างลึกซึ้ง ที่สำคัญคือชุมชนเกิดความไว้วางใจต่อพี่เลี้ยง เนื่องจากเห็นถึงความสามารถในการจัดการและแก้ไขปัญหาภายในครอบครัวของพี่เลี้ยงได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงเกิดความเชื่อมั่นและเปิดใจให้พี่เลี้ยงเข้ามามีบทบาทในการให้คำปรึกษา เชื่อมโยงความช่วยเหลือ และลดช่องว่างภายในบ้าน

ความไว้วางใจดังกล่าวถือเป็นทุนทางสังคมที่ทรงพลัง เพราะเมื่อครอบครัวเชื่อมั่นในตัวบุคคลและกระบวนการแล้ว การทำงานป้องกันและฟื้นฟูย่อมเป็นไปได้อย่างลึกซึ้งและยั่งยืน เกิดการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน และเสริมสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งยิ่งขึ้นในระยะยาว เมื่อครอบครัวเกิดความเชื่อมั่นในตัวพี่เลี้ยง ประตูดุที่เคยปิดสนิทด้วยปัญหาและความไม่เข้าใจก็ถูกเปิดออก นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ลึกซึ้งและยั่งยืนกว่าการช่วยเหลือจากคนภายนอก

ในขณะเดียวกัน ความสำเร็จนี้ยังสะท้อนถึง “ทฤษฎีผู้มีส่วนได้เสีย” (Stakeholder Theory) ที่การทำงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลิ้อสะท้อนแนวคิดผู้มีส่วนได้เสียอย่างชัดเจน เพราะไม่ได้ขับเคลื่อนโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพัง แต่เกิดจากความร่วมมือของหลายภาคส่วน ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ โรงเรียน และแกนนำชุมชน ซึ่งแต่ละฝ่ายต่างมีบทบาทของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนงบประมาณ

องค์ความรู้ ระบบส่งต่อความช่วยเหลือ หรือการพัฒนาศักยภาพคนทำงานในพื้นที่ ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ไปจนถึงการวางแผนและติดตามผลการช่วยเหลือ ทำให้การแก้ไขปัญหาครอบครัวและการดูแลเด็กและเยาวชนไม่ใช่งานที่แยกส่วนกัน แต่เป็นการทำงานที่เชื่อมโยงกันอย่าง เป็นระบบ

เมื่อทุกฝ่ายรับรู้บทบาทของตนเองและเห็นเป้าหมายร่วมกัน การทำงานจึงมีความต่อเนื่อง ลดความซ้ำซ้อน และสามารถตอบโจทย์ปัญหาของพื้นที่ได้จริง ที่สำคัญยังทำให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของงานพัฒนา ไม่ใช่เพียง “งานของใครคนใดคนหนึ่ง” แต่เป็นงานของทั้งชุมชนร่วมกัน

5. บทเรียนและความท้าทาย

การดำเนินงานระบบพี่เลี้ยงชุมชนของตำบลนางลือสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนควรเริ่มต้นจากการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่เป็นสำคัญ แกนนำชุมชนและคณะกรรมการกองทุนได้ใช้ข้อมูลชุมชนในการวิเคราะห์สถานการณ์และกำหนดกลุ่มเป้าหมายอย่างรอบคอบ ทำให้การช่วยเหลือครอบครัวกลุ่มเปราะบางเป็นไปอย่างตรงจุด และสอดคล้องกับบริบทจริงของพื้นที่ การพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงชุมชนถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการทำงานเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อพี่เลี้ยงมีความรู้ ทักษะการสื่อสาร และความเข้าใจเชิงจิตสังคม ประกอบกับการทำงานอย่างต่อเนื่องและจริงใจ ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจจากครอบครัวในพื้นที่ ความไว้วางใจเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้สามารถเข้าถึงและแก้ไขปัญหาเชิงลึกของเด็กและเยาวชนได้อย่างเหมาะสม

การดำเนินงานยังเผชิญความท้าทายหลายอย่าง เช่น ความซับซ้อนของปัญหาครอบครัวที่ต้องใช้เวลาและความละเอียดอ่อนในการดูแล การบริหารจัดการเวลาและภาระหน้าที่ของพี่เลี้ยงซึ่งส่วนใหญ่ปฏิบัติงานควบคู่กับบทบาทอื่นในชีวิตประจำวัน รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรที่ต้องวางแผนใช้อย่างคุ้มค่า

บทเรียนสำคัญที่ได้รับ คือ ความสำเร็จไม่ได้ขึ้นอยู่กับงบประมาณเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่พลังของความร่วมมือ ความมุ่งมั่นของผู้ปฏิบัติงาน และการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ เมื่อชุมชนมีระบบการทำงานที่ชัดเจน มีเครือข่ายสนับสนุน และมีความไว้วางใจเป็นฐาน การดูแลครอบครัว เด็ก และเยาวชนก็สามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคงในระยะยาว

ภาพที่ 5 ภาพการถอดบทเรียนของกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลือ

6. ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าความสำเร็จของระบบพี่เลี้ยงชุมชนไม่ได้เกิดจากเพียงกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง แต่เกิดจากการทำงานที่เชื่อมโยงกันระหว่าง “คน กระบวนการ และโครงสร้างสนับสนุน” ดังนั้น การพัฒนางานในระยะต่อไปจึงควรมุ่งเสริมความแข็งแกร่งในทุกมิติ ประการแรก ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพราะพี่เลี้ยงคือกลไกหลักที่เชื่อมบ้าน โรงเรียน และชุมชนเข้าด้วยกัน การจัดอบรม เสริมทักษะ และสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพี่เลี้ยงอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะด้านการให้คำปรึกษาเชิงจิตสังคม การสื่อสารเชิงบวก และการดูแลเด็กและเยาวชนในบริบทที่เปลี่ยนแปลง จะช่วยให้พี่เลี้ยงทำงานได้อย่างมั่นใจ รอบคอบ และตอบโจทย์สถานการณ์จริงมากยิ่งขึ้น เมื่อ “คน” มีความพร้อมแล้ว “ระบบ” ก็ต้องรองรับอย่างมั่นคง ควรผลักดันให้ระบบพี่เลี้ยงชุมชนถูกบรรจุไว้ในระเบียบหรือแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานไม่ขึ้นอยู่กับโครงการระยะสั้น แต่เป็นกลไกประจำพื้นที่ที่สามารถจัดสรรงบประมาณและขยายผลได้อย่างต่อเนื่อง การยกระดับสู่กลไกเชิงนโยบายจะทำให้การดูแลครอบครัวและเด็กเยาวชนมีความมั่นคงและยั่งยืนมากขึ้น ควบคู่กันนั้น ควรเสริมกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัวและสร้างพื้นที่ปลอดภัยในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ผ่านกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวได้สื่อสาร เข้าใจกัน และเรียนรู้ร่วมกัน เช่น ค่ายครอบครัว หรือเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพราะการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง ต้องเริ่มจากความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งภายในบ้าน เมื่อครอบครัวมีพลังบวก ชุมชนก็จะเกิดพลังตามไปด้วย เพื่อให้การทำงานทั้งหมดสามารถพัฒนาได้อย่างเป็นระบบ ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลและบันทึกสถิติการช่วยเหลืออย่างเป็นลายลักษณ์อักษร แม้จะมีภาพกิจกรรมเป็นหลักฐานอยู่แล้ว แต่การจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบจะช่วยให้สามารถติดตามผล วิเคราะห์แนวโน้มปัญหา และวางแผนการทำงานในอนาคตได้แม่นยำยิ่งขึ้น ข้อมูลเหล่านี้ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสะท้อนผลลัพธ์ สร้างความน่าเชื่อถือ และต่อยอดการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย

การพัฒนาระบบพี่เลี้ยงชุมชนในระยะต่อไปควรเดินหน้าไปพร้อมกันทั้งการเสริมศักยภาพ “คน” การวางความชัดเจนของ “โครงสร้าง” การสร้างความเข้มแข็งของ “ครอบครัว” และการจัดการ “ข้อมูล” อย่างเป็นระบบ เพราะเมื่อทั้งสี่ส่วนนี้เชื่อมโยงกันอย่างสมดุล ย่อมเป็นรากฐานสำคัญของชุมชนที่อบอุ่น เข้มแข็ง และยั่งยืนในระยะยาว

7. เอกสารอ้างอิง

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลือ. (2568, 17 ธันวาคม). เอกสารประกอบการพิจารณารางวัลองค์กร

สวัสดิการชุมชน ผู้สรรสร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์

“คุณภาพชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน ปี 2568. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลือ. (เวทีถอดบทเรียนกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลือประเภทที่ 1 ด้านการพัฒนาครอบครัวแม่และเด็ก, มกราคม 24, 2569)

8. กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความร่วมมือและการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน ผู้จัดทำขอขอบคุณ กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลือ ที่กรุณาให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และประสบการณ์การดำเนินงานในพื้นที่ อย่างครบถ้วน ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการเรียบเรียงเนื้อหาให้มีความถูกต้องและสะท้อนบริบทของชุมชนได้อย่างแท้จริง

ขอขอบคุณสำนักสื่อ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ที่ให้คำแนะนำและสนับสนุนด้านการจัดทำ และเรียบเรียงเนื้อหา ทำให้งานมีความชัดเจนและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณอาจารย์จากวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่กรุณาตรวจสอบ ความถูกต้องของเนื้อหา พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงชิ้นงานให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ ที่เกิดจากบทความฉบับนี้ ผู้จัดทำขอมอบเป็นส่วนหนึ่งของความตั้งใจร่วมกันของ ทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้จัดทำขอน้อมรับไว้เพื่อปรับปรุงในโอกาสต่อไป

ข้อมูลติดต่อกองทุน

ชื่อกองทุน	กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลนางลือ
ที่อยู่กองทุน	หมู่ที่ 2 ตำบลนางลือ อำเภอเมืองจังหวัดชัยนาท 17000
โทรศัพท์	080-2239514
ผู้ประสานงาน	อนิรุทธิ์ อัสวราพานิช

ความมั่นคงทางอาหาร สู่สุขภาพดีที่มั่นคง

กองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณ
อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

รักชิณา ไกรดำ¹, ไพสุดา นามเพ็ง²
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

บทคัดย่อ

สวัสดิการที่ดีที่สุดคือ การทำให้คนในชุมชนไม่เจ็บป่วย หรือการดูแล “คนเป็น” มากกว่า “คนตาย” กองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณตระหนักดีว่า สุขภาพจะดีหรือไม่ล้วนขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการใช้ชีวิต ซึ่งพฤติกรรมการกินเป็นสิ่งสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม เพราะหากกินไม่ถูกต้องจะนำไปสู่ความเจ็บป่วยจากการเป็นโรคใดโรคหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงเป็นที่มาให้กองทุนฯ หันมาส่งเสริมเรื่องอาหารเพื่อสุขภาพอย่างจริงจัง และในช่วงโควิด-19 ที่ผ่านมา ชาวบ้านตำบลเชียงพิณพิสูจน์แล้วว่าสามารถผ่านวิกฤตไปได้โดยไม่ต้องพึ่งพาอาหารจากภายนอก เพราะชุมชนมีแหล่งอาหารที่หลากหลายและมีความมั่นคงทางด้านอาหาร สิ่งนี้นำมาสู่การยกระดับให้กองทุนฯ กลายเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมขับเคลื่อนและดูแลสุขภาพของคนทั้งตำบล เน้นอาหารเพื่อสุขภาพและสร้างระบบนิเวศทางอาหารที่ดีต่อสุขภาพของทุกคน ทำให้สามารถลดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) ที่เป็นสาเหตุการเสียชีวิตอย่างได้ผล ด้วยกลยุทธ์ “สร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อสุขภาพที่ดี”

คำสำคัญ: การจัดการสุขภาพ, ความมั่นคงทางอาหาร

1. บทนำ

หากย้อนมองภาพของ ตำบลเชียงพิณ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เราจะเห็นภาพของชุมชนเกษตรกรรมที่มีพื้นที่ครอบคลุม 10 หมู่บ้าน รวม 3,470 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมด 13,547 คน แบ่งเป็น เพศชาย 6,544 คน และเพศหญิง 7,003 คน ประชากรประกอบอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม ทำนาปี ทำสวน ส่วนอาชีพรองคือ รับจ้างทั่วไป นอกจากนี้เกษตรกรบางส่วนยังทำการเลี้ยงสัตว์และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อบริโภคและจำหน่ายเป็นรายได้เสริม

จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าว กองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณ จึงได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2555 ด้วยเจตนารมณ์ที่ต้องการเป็นตาข่ายรองรับทางสังคมให้กับคนในตำบล ปัจจุบันกองทุนฯ มีสมาชิกจำนวน 3,069 คน คิดเป็นร้อยละ 30 ของประชากรตำบล หากจำแนกตามโครงสร้างสมาชิกจะพบความหลากหลายของช่วงวัยซึ่งประกอบไปด้วย เด็กเยาวชน 220 คน ผู้พิการ 8 คน ผู้ด้อยโอกาส 5 คน ผู้สูงอายุ 1,310 คน และบุคคลทั่วไป 1,526 คน ในระยะแรกของการก่อตั้ง กองทุนฯ เน้นจัดสวัสดิการไปที่การช่วยเหลือเมื่อเสียชีวิต แต่ภายหลังคณะกรรมการได้เล็งเห็นว่าสวัสดิการที่ดีที่สุดคือ การทำให้คนในชุมชนไม่เจ็บป่วย จึงเป็นที่มาของการดูแล “คนเป็น” มากกว่า “คนตาย” ปัจจุบันกองทุนฯ จัดสวัสดิการทั้งหมด 6 ประเภท ได้แก่ สวัสดิการเสียชีวิต สวัสดิการพัฒนาคุณภาพชีวิตความมั่นคงด้านสุขภาพและด้านอาหาร สวัสดิการภัยพิบัติ สวัสดิการผู้สูงอายุ สวัสดิการผู้พิการ และสวัสดิการการศึกษา

ปัจจุบันความเจริญเริ่มขยายออกมาสู่ชนบท ด้วยความที่ตำบลเชียงพิณอยู่ห่างจากตัวจังหวัดอุดรธานีเพียง 5 กิโลเมตร ประชาชนในพื้นที่จึงมีวิถีชีวิต “กึ่งเมืองกึ่งชนบท” เมื่อความเจริญและสิ่งอำนวยความสะดวกเริ่มมีมากขึ้น พื้นที่ป่าก็ถูกแทนที่ด้วยบ้านเรือน ตลาด ซูเปอร์มาร์เก็ต โรงแรม และห้างสรรพสินค้า ปัจจุบันสภาพป่าหลงเหลืออยู่เพียงร้อยละ 10 ซึ่งกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่สาธารณะของแต่ละหมู่บ้านเท่านั้น เมื่อความเป็นชุมชนเมืองมีมากขึ้น ส่งผลกระทบให้วิถีชีวิตคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป คราวเรือนส่วนใหญ่พึ่งพาอาหารจากตลาดร้านสะดวกซื้อมากขึ้นและมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ไม่เหมาะสม บริโภคแต่อาหารสำเร็จรูปที่มีสารเคมี ไขมัน โซเดียมสูงและบริโภคโปรตีนที่มีคุณภาพน้อย จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้สุขภาพพลดถอย เกิดความเสี่ยงต่อการเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDS)*

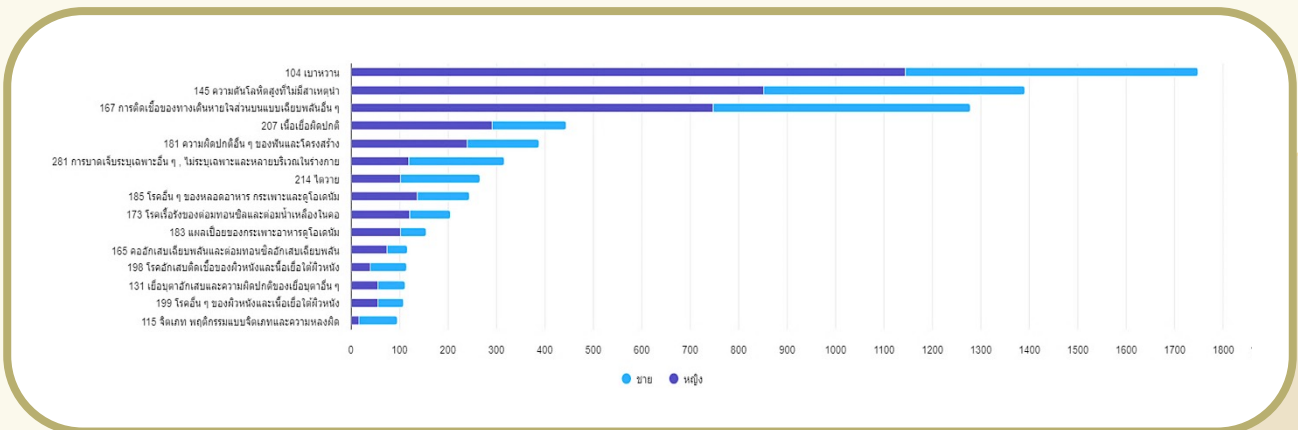
ภาพที่ 1 ตลาดสดและซูเปอร์มาร์เก็ตในตำบลเชียงพิณ

* โรค NCDs (Non-communicable diseases) เป็นกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง คือ ไม่ได้เกิดจากเชื้อโรคและไม่สามารถแพร่กระจายจากคนสู่คนได้ เป็นโรคที่เกิดจากการมีพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่ไม่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการกินอาหารที่มีรสจัด เค็มจัด หวานจัด รวมไปถึงอาหารที่มีไขมันสูง ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ สูบบุหรี่ ไม่ออกกำลังกาย ความเครียด นอนดึก หรือพักผ่อนไม่เพียงพอ

วิกฤตสุขภาพ

โรค NCDS ที่คนไทยมักพบเจอ ได้แก่ เบาหวาน ความดันโลหิต ไขมันในเลือดสูง ไตเรื้อรัง หลอดเลือดหัวใจ เป็นต้น ซึ่งโรค NCDS เป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับหนึ่งของคนไทยตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา และยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

แผนภูมิแสดงสาเหตุการป่วยของผู้ป่วยนอกตามกลุ่มโรค 10 อันดับแรกของตำบลเชียงพิณ

ข้อมูล 10 อันดับแรกของสาเหตุการเจ็บป่วยของผู้ป่วยนอกของประชาชนตำบลเชียงพิณ จากระบบคลังข้อมูลด้านการแพทย์และสุขภาพ (HDC) กระทรวงสาธารณสุข ณ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2568 พบว่าโรคยอดฮิตของคนตำบลเชียงพิณ คือ เบาหวานและความดันโลหิตสูง ซึ่งทั้งสองโรคนี้อันดับผู้ป่วยสูงกว่าโรคอื่นๆ รวมแล้วคิดเป็นร้อยละ 45 ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมกรรมการโรคเบาหวาน มัน เค็ม และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปได้อย่างชัดเจน สิ่งที่น่าสนใจคือ เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนของผู้ป่วยโรคเบาหวานในประเทศไทยปี 2568 พบว่า ตำบลเชียงพิณมีอัตราผู้ป่วยเบาหวานต่อจำนวนประชากรร้อยละ 12.9 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยมาตรฐานของประเทศ (ค่าเฉลี่ยความชุกของโรคเบาหวานในภาพรวมของทุกเขตสุขภาพอยู่ที่ร้อยละ 8.56)

2. ระบบการบริหารจัดการกองทุน ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

หัวใจสำคัญที่เป็นเครื่องยนต์หลักในการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเชียงพิณ คือ คณะทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเชียงพิณ กลุ่มเล็ก ๆ 19 คน ที่รวมตัวกันเป็นคณะทำงานด้วยจิตวิญญาณสาธารณะ กรรมการส่วนใหญ่ปฏิบัติงานชุมชนหลายบทบาท ไม่ว่าจะเป็น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หรือกลุ่มจิตอาสาต่าง ๆ ในด้านการบริหารจัดการกองทุนฯ คณะกรรมการใช้หลักการบริหาร 4M ได้แก่

เริ่มต้นจาก “คน” หรือ MAN ที่กองทุนฯ ให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ด้วยการคัดเลือกบุคคลในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ “หัวใจ ใจสู้” เข้ามาเป็นคณะกรรมการ พร้อมให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะและเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อเตรียมความพร้อมขับเคลื่อนกองทุนในระยะยาว ในขณะที่มิติของ “เงิน” หรือ Money กองทุนฯ มีการจัดทำระบบการเงินและบัญชีที่ชัดเจน บันทึกรายรับรายจ่ายอย่างละเอียด โปร่งใส สมาชิกสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งกองทุนฯ ได้ใช้โปรแกรมบริหารการเงินและบัญชี (SWF) ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เพื่อให้หน่วยงานเข้าถึงข้อมูลและจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสม

ในส่วนของ “ทรัพยากร” หรือ Material กองทุนฯ ใช้ทรัพยากรและเครื่องมือเพื่อทำงานเชิงรุก โดยสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้กับเกษตรกรเพื่อสร้างพื้นที่ต้นแบบด้านความมั่นคงทางอาหาร เช่น แปลงผักชุมชน เลี้ยงหมูนาใน บ่อซีเมนต์ นอกจากนี้ยังมีการใช้ระบบโปรแกรม SWF เป็นหลักในการจัดเก็บข้อมูลสมาชิกและข้อมูลการเงิน เพื่อนำข้อมูลมาใช้วิเคราะห์สถานการณ์กองทุนฯ และวางแผนจัดสรรสวัสดิการให้สมาชิกอย่างเป็นระบบ ซึ่งเชื่อมโยงเข้าสู่มิติของ “การจัดการ” หรือ Management กองทุนฯ มีการวิเคราะห์และวางแผนการทำงานอย่างต่อเนื่อง ผ่านการประชุมคณะกรรมการ 3 เดือน/ครั้ง และประชุมใหญ่สามัญประจำปี ซึ่งในการประชุมทุกครั้งจะมีการรับฟัง แสดงความคิดเห็น ลงมติเสนอแนวทางในการพัฒนากองทุนฯ ร่วมกัน

ด้านสถานะการเงินของกองทุน (ณ 30 กันยายน 2567) กองทุนมีรายรับรวมทั้งสิ้น 9,640,277 บาท โดยมาจากเงินสมทบของสมาชิกวันละ 1 บาท งบประมาณสนับสนุนจาก พอช. ดอกเบี้ยธนาคาร

เงินบริจาค และอื่นๆ ในส่วนของรายจ่ายสวัสดิการมียอดรวม 7,475,520 บาท โดยสวัสดิการเสียชีวิตถือเป็นรายจ่ายหลัก สูงถึง 7,197,720 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 96 ของรายจ่ายทั้งหมด เนื่องจากกองทุนฯ จ่ายเงินสวัสดิการกรณีเสียชีวิตสูงสุดถึง 25,000 บาท ตัวเลขนี้จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้กองทุนฯ ต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานเป็นเชิงรุกมากขึ้นด้วยการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีให้กับคนในตำบล

3. ผลการดำเนินงานของกองทุน

กองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชิงพิณตระหนักดีว่า สุขภาพจะดีหรือไม่ล้วนขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการใช้ชีวิต ซึ่งพฤติกรรมการกินเป็นพฤติกรรมสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม เพราะหากกินไม่ถูกต้องจะนำไปสู่ความเจ็บป่วยจากการเป็นโรคใดโรคหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงเป็นที่มาให้กองทุนฯ หันมาส่งเสริมเรื่อง “อาหารเพื่อสุขภาพ” อย่างจริงจัง บทเรียนสำคัญที่ยืนยันแนวคิดนี้คือ ช่วงวิกฤตโควิด-19 ที่ผ่านมา เมื่อมีการประกาศปิดหมู่บ้านเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรค ชาวบ้านตำบลเชิงพิณสามารถผ่านวิกฤตไปได้โดยไม่ต้องพึ่งพาอาหารจากภายนอก เพราะชุมชนมีแหล่งอาหารที่หลากหลาย ความมั่นคงทางด้านอาหารประกอบกับการเฝ้าระวังและปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายในตำบลเชิงพิณ จึงเป็นเกราะป้องกันชั้นดีที่ทำให้ช่วงนั้นตำบลเชิงพิณไม่เกิดการติดเชื้อเป็นวงกว้าง

นายสัมฤทธิ์ โสดาดี ประธานกองทุนฯ กล่าวว่า “ช่วงที่โควิดระบาดแรงๆ คริวเรือนที่ปลูกผัก เลี้ยงปลา เลี้ยงหอย เขาไม่จำเป็นต้องออกไปข้างนอกเลย เขากินอยู่ในนั้นทั้งหมด ชาวตำบลเชิงพิณส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรทำนา กับข้าวเราก็มีอยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว ในช่วงโควิดเราผ่านไปได้โดยไม่ต้องไปตลาด ทำให้ช่วงนั้นไม่มีใครติดโควิดเลย มันก็เลยเป็นแนวคิดที่ว่าถ้าสมมติเกิดเหตุการณ์แบบนี้ขึ้นมา เป็นภัยพิบัติหรือว่าเกิดเป็นนุ่นนี่ขึ้นมา ถ้าเราทำอาหารเพื่อสุขภาพ เรามีผัก ปลา ไข่ เป็ด เกิดขึ้นในหมู่บ้านเรา เราไม่จำเป็นต้องออกไปข้างนอกเลยครับ”

ภาพที่ 2 นายสัมฤทธิ์ โสดาดี ประธานกองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชิงพิณ

นี่จึงเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้กองทุนฯ ตกผลึกทางความคิดว่า หากในอนาคตเกิดโรคระบาดหรือภัยพิบัติ แต่ถ้าชุมชนสามารถสร้างความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ ชุมชนก็จะอยู่รอดและสามารถผ่านพ้นวิกฤตต่าง ๆ ไปได้ กองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชิงพิณจึงมุ่งมั่นที่จะขับเคลื่อนงานด้านความมั่นคงทางอาหาร โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การให้สมาชิกมีสุขภาพดีสามารถใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างยั่งยืน

กลยุทธ์สร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อสุขภาพที่ดี ตลอดระยะเวลา 14 ปีที่ผ่านมากองทุนได้จัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ซึ่งสวัสดิการที่จ่ายให้สมาชิกมากที่สุดคือ สวัสดิการเสียชีวิต (มากที่สุดทั้งในด้านจำนวนผู้รับประโยชน์และงบประมาณ) และเมื่อวิเคราะห์สถานการณ์ สาเหตุการเสียชีวิตของสมาชิกกองทุนฯ จะพบว่า มีผู้เสียชีวิตสะสมรวม 688 ราย แบ่งเป็น กลุ่มผู้สูงอายุเสียชีวิต 440 ราย และเสียชีวิตด้วยโรค NCDs 248 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 36 ของผู้เสียชีวิตทั้งหมด จะเห็นได้ว่าสัดส่วนของการเสียชีวิตจากโรค NCDs มีสัดส่วนที่สูงและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในอนาคต กองทุนฯ จึงได้จัดประชุมหารือแนวทางแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพของคนในตำบลร่วมกับหน่วยงาน ไม่ว่าจะ เป็น องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงพิณ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเชียงพิณ (รพ.สต.) เกษตรอำเภอ ฯลฯ เพื่อวางแผนแก้ไขปัญหา กำหนดกลยุทธ์ เป้าหมาย และกิจกรรมที่ต้องดำเนินการผ่านแผนพัฒนาด้านสังคม ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม

กองทุนฯ บูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผ่านการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ได้แก่ ส่งเสริมการเลี้ยงไก่ โดย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มอบไก่พันธุ์ไข่ 50 ตัว และไก่พื้นบ้าน 50 ตัว ส่งเสริมการเลี้ยงหมูนาในบ่อซีเมนต์ โดย กองทุนฯ ร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) คัดเลือกครัวเรือนต้นแบบ 44 ครัวเรือน จากกลุ่มผู้เปราะบางและผู้มีรายได้น้อยในตำบล มอบบ่อซีเมนต์ 88 บ่อ หนุนา 176 ตัว และจัดอบรมให้ความรู้ในการเลี้ยงหมูนา รวมทั้งรับซื้อผลผลิตจากสมาชิกในราคาที่สูงกว่าตลาด ส่งเสริมการเลี้ยงปลา โดย ประมงจังหวัดและสภาเกษตรกรจังหวัด มอบพันธุ์ปลานิล ปลาตะเพียน 100,000 ตัว สำหรับปล่อยในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน ส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ โดย กองทุนฯ ร่วมกับเกษตรอำเภอ มอบปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ผัก อบรมให้ความรู้และติดตามการปลูกผักสวนครัว รวมทั้งส่งเสริมให้แต่ละหมู่บ้านจัดทำแหล่งอาหารกลางที่ดูแลและใช้สอยร่วมกัน (Food Bank) ได้แก่ เลี้ยงปลาในบ่อสาธารณะ (หมู่ 1) เลี้ยงหมูนาในบ่อซีเมนต์ (หมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 4 หมู่ 5 หมู่ 6 และหมู่ 9) ปลูกผักปลอดสารพิษและเลี้ยงปลา (หมู่ 7) โคกหนองนาโมเดล (หมู่ 10) และปลูกมันเทศ (หมู่ 8 และหมู่ 4) และสนับสนุนผักปลอดสารพิษและไข่ไก่สดให้กับโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจัดทำป้ายให้คำแนะนำในการรับประทานอาหารให้กับแต่ละโรงเรียน

ภาพที่ 3 การเลี้ยงหมูนาในบ่อซีเมนต์

ภายหลังดำเนินกิจกรรมต่างๆ เสร็จสิ้น คณะกรรมการกองทุนฯ พร้อมด้วย อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และเจ้าหน้าที่ รพ.สต. ได้ลงพื้นที่ติดตามสมาชิกที่ร่วมกิจกรรมอย่างใกล้ชิด เพื่อตรวจสอบสุขภาพเบื้องต้น (BMI, ความดัน และน้ำตาล) และประเมินพฤติกรรมการกิน พร้อมทั้งสรุปผลการตรวจติดตามและวางแผนปรับพฤติกรรม การรับประทานอาหารและยา

3.1 ผลลัพธ์ทางสังคมและสุขภาพ กองทุนฯ ได้ปรับบทบาทจากการเป็นผู้ส่งเสริมในยามเสียชีวิต มาเป็นผู้นำในการสร้างสุขภาพที่ดีให้กับสมาชิกอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ เช่น รพ.สต. และ อสม. เพื่อวางระบบติดตามสุขภาพและพฤติกรรมบริโภคอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สมาชิกตื่นตัวในการดูแลตนเอง ลดพฤติกรรมบริโภค “หวาน มัน เค็ม” หันมาบริโภคอาหารปลอดภัยจากการผลิตเองมากขึ้น ผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดเจนคืออัตราเสี่ยงต่อโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) เช่น โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน และภาวะอ้วนลงพุงในกลุ่มสมาชิกลดลงอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ กลุ่มผู้ประาะบาง ทั้งผู้พิการและผู้สูงอายุ ยังได้รับการดูแลเอาใจใส่ถึงบ้านจากทีมอาสาสมัคร และ Caregiver (CG) ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีขวัญกำลังใจที่ดีขึ้น ไม่รู้สึกถูกทอดทิ้ง และสามารถเข้าถึงสิทธิสวัสดิการได้อย่างเท่าเทียม เกิดเป็นสังคมแห่งการเกื้อกูลที่คนในชุมชนพร้อมแบ่งปันองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพซึ่งกันและกัน

3.2 ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ นายสัมฤทธิ์ โสดาดี ประธานกองทุนฯ เล่าว่า “ช่วงหลังๆ มาชาวบ้านให้ความสนใจเกี่ยวกับการสร้างรายได้จากอาชีพเสริม กองทุนฯ ทำให้ผู้สูงอายุมีอาชีพเป็นของตนเอง โดยที่เขาไม่ต้องไปนั่งจับจ่ายอยู่ที่บ้านเฉยๆ ก็เลยเป็นที่มาของการส่งเสริมเลี้ยงหมูในบ่อซีเมนต์ขนาด 1 เมตร และ 80 เซ็นติเมตร ซึ่งคนแก่พอเขาเห็นหมูนาออกลูกมา เขาก็ขยายการเลี้ยงจากบ่อที่ 1 ไปบ่อที่ 2 บ่อที่ 3 และบ่อที่ 4 เลี้ยงแล้วคร้วเรือนเกิดรายได้ เขาก็ดีใจ” กองทุนฯ ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าสวัสดิการชุมชนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้กับสมาชิก ด้วยการสนับสนุนงบประมาณและอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพตามระเบียบกองทุนฯ เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกประกอบอาชีพตามความถนัด เช่น การเลี้ยงหมูนา การปลูกผักปลอดภัย การทอผ้า เป็นต้น ทำให้หลายคร้วเรือนสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยมีต้นทุนค่าอาหารลดลงจากการผลิตพืชผัก หรือสัตว์ไว้บริโภคในคร้วเรือน ส่งผลให้สมาชิกมีความมั่นใจและเชื่อมั่นในการดำเนินงานกองทุนฯ มากขึ้น เพราะเห็นผลลัพธ์ที่จับต้องได้มากกว่าเงินสงเคราะห์ศพ แต่เป็นเงินที่สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีในขณะที่ยังมีชีวิต

3.3 ผลลัพธ์ทางสิ่งแวดล้อม นายสัมฤทธิ์ โสดาดี ประธานกองทุนฯ กล่าวว่า “สมาชิกส่วนใหญ่ที่ปลูกผัก จะปลูกพืชตามฤดูกาล เราจะไม่ฝืน ถ้าฝืนนี่จะเป็นการใช้สารเคมีทันทีเลย ทางกองทุนฯ ได้เน้นย้ำกับสมาชิกที่จะปลูกผักคือให้ปลูกผักตามฤดูกาลและปลูกในจำนวนที่ตลาดที่ต้องการ” ความสำเร็จที่เป็นประจักษ์ของกองทุนฯ คือการสร้าง “ระบบนิเวศทางอาหารที่ปลอดภัย” ชุมชนมีการใช้พื้นที่ว่างในคร้วเรือนและพื้นที่สาธารณะให้กลายเป็นแหล่งผลิตอาหารที่ปลอดภัยและหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น แปลงผักรวมของหมู่บ้าน แปลงเลี้ยงหมูนารวม แหล่งเพาะพันธุ์ปลาในบ่อสาธารณะของหมู่บ้าน ฯลฯ เหล่านี้ส่งผลให้ระบบนิเวศเกิดการฟื้นฟูเนื่องจากการทำเกษตรที่ไม่พึ่งพาสารเคมี ซึ่งการส่งเสริมให้สมาชิกทำการเกษตรแบบปลอดภัยมีนัยเป็นอีกปัจจัยหลักสำคัญในการจัดการสุขภาพเชิงรุกของกองทุนฯ เพราะเมื่อผู้บริโภคเข้าถึงผักและเนื้อสัตว์ที่ไร้สารปนเปื้อน จะส่งผลให้อัตราเสี่ยงต่อโรคความดันโลหิตสูง เบาหวานและภาวะอ้วนลงพุงลดลงอย่างเห็นได้ชัด

ภาพที่ 4 แปลงปลูกผักปลอดสารพิษของกลุ่มปลูกผักหนองโอน หมู่ที่ 7

4. บทเรียนจากกรณีศึกษา

จากการดำเนินงานของกองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณ พบว่า มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Theory) ซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบต่อความสามารถของคนรุ่นอนาคต แนวคิดนี้สอดคล้องกับแผนพัฒนาของกองทุนฯ อย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ มิติด้านสังคมและสุขภาพ กองทุนฯ มุ่งเน้นปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตและการบริโภค เพื่อลดโรค NCDs ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุเพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน มิติด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมให้สมาชิกกองทุนมีอาชีพเสริม เพื่อสร้างรายได้และลดรายจ่ายในครัวเรือนจากการเลี้ยงไก่ ปลา หนุณา และปลูกผัก ทำให้เศรษฐกิจฐานรากเข้มแข็ง และมีมิติด้านสิ่งแวดล้อม กองทุนฯ ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชผักตามฤดูกาล เพื่อลดการใช้สารเคมีและรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ

5. ข้อเสนอแนะ

กองทุนสวัสดิการชุมชนไม่ได้เป็นเพียงแค่ปัจจัยช่วยเหลือในยามเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตเท่านั้น แต่คือเครื่องมือในการแก้ไขและบรรเทาปัญหาของสังคม เช่นเดียวกับกองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณที่ลุกขึ้นมาบริหารจัดการสุขภาพเชิงรุกของคนในตำบลโดยบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผ่านการสร้างความมั่นคงทางอาหาร และเพื่อเป็นการสร้างรากฐานการมีสุขภาพที่ดีให้ชุมชนในระยะยาว กองทุนฯ ได้มีแผนส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกควบคู่ไปกับการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับคนในชุมชน โดยร่วมกับ รพ.สต. ลงพื้นที่ตรวจคัดกรอง (BMI, ความดัน, น้ำตาล) ประชาชนในพื้นที่ให้มากขึ้นเพื่อเข้าถึงกลุ่มเสี่ยง นำข้อมูลมาวิเคราะห์ วางแผนจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพให้ตรงจุด รวมทั้งขยายผลให้ทั้งผู้ที่เป็นและไม่เป็นสมาชิกเข้าถึงการผลิตอาหารเพื่อสุขภาพมากขึ้น พร้อมจัดหาตลาดรองรับสินค้า และยกระดับผลผลิตจากสมาชิก เช่น หนุณา หรือผักสวนครัว ให้ได้รับการรับรองมาตรฐานเพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นและเพิ่มมูลค่าสินค้า นอกจากนี้กองทุนฯ ยังมีแผนในการรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรของสมาชิก ไม่ว่าจะเป็น หนุณา ผัก ไข่ ฯลฯ และนำกำไรที่ได้เข้าสู่กองทุน เพื่อใช้บริหารจัดการและช่วยเหลือดูแลกลุ่มผู้เปราะบางทางสังคมให้มีโอกาสเข้าถึงสิทธิต่างๆ ที่เท่าเทียมกับคนในชุมชน

ในระยะยาว ผู้เขียนเห็นว่ากองทุนฯ ควรผลักดันให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเกษตรขึ้น เช่น กองทุนเมล็ดพันธุ์ผัก กองทุนปุ๋ย กองทุนพันธุ์สัตว์ ฯลฯ เพื่อลดต้นทุนการผลิตและให้สมาชิกเข้าถึงปัจจัยการผลิตอย่างทั่วถึงและยั่งยืน ควบคู่ไปกับส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้กลุ่มได้รับการรับรอง สร้างความน่าเชื่อถือต่อผู้บริโภค และเพิ่มโอกาสในการรับงบประมาณสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ

โดยในแผนงานของกองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณ ที่จะทำต่อไปในอนาคต คือ ใฝ่ระวังสุขภาพผู้สูงอายุด้วยระบบชุมชน (Smart Aging Community) โดยใช้เครือข่ายชุมชนช่วยติดตามสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ผ่านการติดตามค่าความดันรายเดือน ใช้ LINE กลุ่มรายงานสุขภาพ แจ้งเตือนนัดรักษา และจัดฐานข้อมูลสุขภาพตำบล และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ “กินดี เดินทุกวัน” ผ่านการกิจกรรม จัดกลุ่มออกกำลังกายผู้สูงอายุและผู้ป่วย NCD สอนอ่านฉลากโภชนาการ เวิร์กช็อปเมนูอาหารพื้นบ้านลดหวานมันเค็ม และ กิจกรรม Challenge เดินวันละ 6,000–8,000 ก้าว

6. เอกสารอ้างอิง

เอกสารประกอบการพิจารณารางวัลองค์กรสวัสดิการชุมชน ผู้สรรค์สร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ “คุณภาพชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ปี 2568 วันที่ 16 ธันวาคม 2568

คณะกรรมการกองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณ. (เวทียอดบทเรียนกองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณ ประเภทที่ 2 ด้านการพัฒนาสุขภาพคนในชุมชน , มกราคม 22, 2569)

โรงพยาบาลบางปะกอก 3. (2565). โรค NCDs คืออะไร?. สืบค้นจาก https://www.bangpakok3.com/care_blog/view/166

ระบบคลังข้อมูลด้านการแพทย์และสุขภาพ (HDC) กระทรวงสาธารณสุข. (2568). สาเหตุการป่วยของผู้ป่วยนอกตามกลุ่มโรค 10 อันดับแรก. สืบค้นจาก <https://hdc.moph.go.th/center/public/main>

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2568). ระเบียบกองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณ (ฉบับล่าสุด). สืบค้นจาก https://app.codi.or.th/codi_areainterop/codi_welfare_V2/welfare_V2_17.aspx

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2568). แบบแสดงสถานะกองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณ (ฉบับล่าสุด). สืบค้นจาก https://app.codi.or.th/codi_areainterop/codi_welfare_V2/welfare_V2_17.aspx

7. กิตติกรรมประกาศ

การถอดบทเรียนกองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณ สามารถดำเนินการจนประสบผลสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากการอนุเคราะห์และการสนับสนุนเป็นอย่างดี จากอาจารย์ประจำวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนกระทั่งการถอดบทเรียนครั้งนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี ผู้เขียนขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ ขอขอบคุณ นายเดชา โสดาดี ผู้ประสานงานกองทุนฯ ที่ให้ความอนุเคราะห์ สนับสนุนข้อมูลกองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณ และขอขอบคุณทีมงานที่ช่วยเหลือในการสนับสนุนข้อมูล

สุดท้ายนี้ผู้เขียนหวังว่าชุดความรู้ในการถอดบทเรียนกองทุนฯ ในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงาน และบุคคล ที่สนใจต่อไป

ข้อมูลติดต่อกองทุน

ชื่อกองทุน กองทุนเงินสมทบวันละบาทตำบลเชียงพิณ
ที่อยู่กองทุน 285 บ้านหนองสวรรค์ หมู่ที่ 5 ถนนอุดร-กุดจับ ตำบลเชียงพิณ
อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี
โทรศัพท์ 094-5329961
ผู้ประสานงาน นายเดชาวัต โสดาดี

“สูงวัยสุขใจ”

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสน อำเภอบุขัน จังหวัดศรีสะเกษ

สโรชา ชาญวีระวงศ์¹, รติกร ขวางรัมย์²

1 นักบริหารงานข้อมูล สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

2 เลขาธิการชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

บทคัดย่อ

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสน อำเภออุซัน จังหวัดศรีสะเกษ ก่อตั้งขึ้นเพื่อหนุนเสริมสวัสดิการที่นอกเหนือจากรัฐจัดให้ โดยมีการจัดสวัสดิการสำหรับคนทุกช่วงวัยผ่านแผนพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม และสุขภาพ ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงเสียชีวิต ดูแลผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ และครัวเรือนเปราะบาง ครอบคลุมทุกชีวิต ควบคู่กับการส่งเสริมอาชีพ การเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัย อีกทั้งยังได้พัฒนาต้นแบบ “โรงเรียนผู้สูงอายุ” เพื่อเสริมศักยภาพสุขภาพทางกายและใจ เชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีท้องถิ่น ยกกระดับคุณภาพชีวิต ลดช่องว่างระหว่างวัย และสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

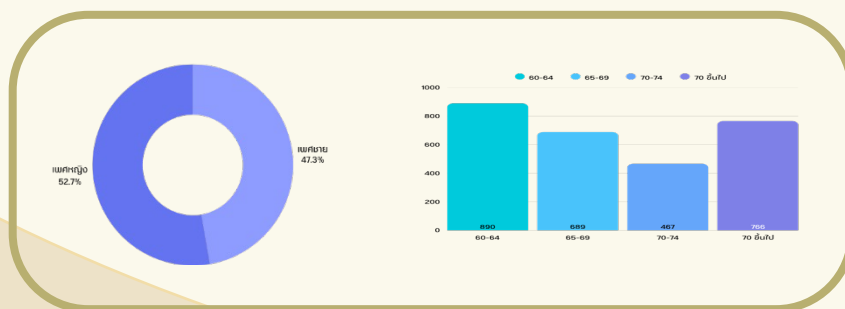
คำสำคัญ: ดูแลผู้สูงอายุ, ลดช่องว่างระหว่างวัย, โรงเรียนผู้สูงอายุ, สังคมสูงวัย

1. บทนำ

ตำบลโสน เป็นหนึ่งใน 23 ตำบลที่ตั้งอยู่ในอำเภออุซัน จังหวัดศรีสะเกษ ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบสูงและราบลุ่ม มีอาณาเขตติดต่อกับชายแดนไทย-กัมพูชา จำนวนครัวเรือน 3,310 ครัวเรือน และประชากรทั้งตำบล จำนวน 14,069 คน ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้มาจากการประกอบอาชีพการทำเกษตรกรรม เช่น ทำนา ปลูกมันสำปะหลัง มีถิ่นกำเนิดที่หลากหลายได้แก่ เขมรและลาว

ปี 2551 ในขณะที่ชุมชนก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ตำบลโสนเป็นอีกหนึ่งตำบลที่ต้องการความเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ที่เกิดขึ้นจึงได้ก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ภายใต้ปรัชญาที่ลึกซึ้งว่า “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” ซึ่งมีจำนวนสมาชิกสะสมจนถึงปัจจุบัน จำนวน 4,458 คน รวม 23 หมู่บ้าน

โดยมีผู้สูงอายุถึง 2,812 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ของสมาชิกทั้งหมด แม้จะเป็นพื้นที่ที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุจำนวนมาก แต่การพัฒนาของตำบลโสนไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ หากแต่ครอบคลุมประชาชนทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กแรกเกิด เยาวชน วัยแรงงาน ไปจนถึงผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง

ภาพที่ 1 จำนวนสัดส่วนผู้สูงอายุ ตั้งแต่อายุ 60 – 70 ขึ้นไป

ภายใต้บริบทดังกล่าว “กองทุนสวัสดิการชุมชน” จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างหลักประกันความมั่นคงให้กับประชาชนทุกช่วงวัย เป็นระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลที่เกิดจากชุมชนฐานราก ซึ่งมีความยืดหยุ่น หลากหลาย สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และเป็นกลไกสำคัญในการเสริมระบบสวัสดิการขั้นพื้นฐานให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชนตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ และตาย

“สังคมสูงอายุ” ถูกผลักดันให้เป็นวาระแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 ส่งผลให้การขับเคลื่อนดำเนินงานด้านผู้สูงอายุเป็นประเด็นสำคัญของสังคมไทย โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัยในทุกมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ สภาพแวดล้อม สวัสดิการ และบริการสาธารณสุข ข้อมูลประชากรตามทะเบียนราษฎร์ ณ สิ้นปี พ.ศ. 2565 ระบุว่า ประเทศไทยมีผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปประมาณ 12.5 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 18.9 ของประชากรทั้งหมด สะท้อนว่าประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ “สังคมสูงวัยระดับสมบูรณ์ (Aged Society)” และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (งามจิต พระเนตร, 2565)

กรณีศึกษากองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จึงใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การสังเกตการณ์ และการวิเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ ปัญหา ความเดือดร้อน และความสำเร็จของการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสนที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรูปธรรม

2. ระบบการบริหารจัดการกองทุน ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

2.1 จุดเริ่มต้นของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสนกองทุนฯ เกิดจากคนในชุมชนส่วนใหญ่เข้าไม่ถึงสวัสดิการที่ภาครัฐจัดให้ไม่ว่าจะเป็นสวัสดิการด้านสุขภาพ ด้านสังคม และความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน ผู้นำชุมชนจึงเล็งเห็นความสำคัญของความเป็นอยู่ของชุมชน และเกิดแนวความคิดให้มีการรวมกลุ่มภายใต้ชื่อว่า “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสน” โดยมีเป้าหมาย คือ กองทุนฯ ที่ดูแลสวัสดิการชุมชนตำบลโสน “ตั้งแต่แรกเกิดจนเป็นเฒ่าตุลี” ตามป้ายที่ติดอยู่ในสถานที่ทำการของกองทุน ซึ่งเป็นสิ่งเตือนใจสมาชิกให้พึงระลึกอยู่เสมอถึงสิ่งที่ควรจะต้องทำ

ภาพที่ 2 ป้ายบริเวณสถานที่ทำการ

กระบวนการทำงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสนมีการสร้างความร่วมมือที่ชาญฉลาด ซึ่งใช้ประชาคมหมู่บ้านเป็นเวทีสื่อสาร สร้างความเข้าใจ และเปิดโอกาสให้สมาชิกทั้งเด็ก เยาวชน และวัยทำงานมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาและแนวทางดำเนินงาน นอกจากนี้ ยังมีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง โปร่งใส เชิญชวนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในประเด็นต่างๆมาเข้าร่วม และยึดหลักการทำงานแบบเสียสละ ไม่รับผลประโยชน์ส่วนตัว เน้นเพื่อสร้างศรัทธาและแรงจูงใจให้ประชาชนสมัครเป็นสมาชิกกองทุน รวมไปถึงบทบาทกรรมการกองทุนแต่ละหมู่บ้าน ที่มีส่วนสำคัญในการติดตามความเป็นอยู่ในชุมชนผ่านการลงพื้นที่เพื่อเก็บเงินสวัสดิการจากสมาชิก

สิ่งที่พบเจอระหว่างการลงพื้นที่ พบว่า ในพื้นที่ส่วนหนึ่งของตำบลโสน มีกลุ่มเปราะบางจำนวนไม่น้อยที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือ กองทุนฯจึงได้มีการหารือในการประชุมกรรมการที่จัดขึ้นในทุกๆ 3 เดือน โดยจะมีการประเมินความต้องการเร่งด่วนในเคสที่สำคัญก่อน ตามลำดับความเหมาะสม โดยมีเคสที่น่าสนใจ ดังนี้

นางณี ศรีสุวรรณ (ป้าณี) อายุ 67 ปี อาชีพรับจ้าง : ผู้สูงอายุที่ถูกหลอกหลานทอดทิ้ง

เคสผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งให้อาศัยอยู่กับหลานเพียงลำพัง สะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำอันฝังลึกของสังคมไทย รายได้เพียง 600 บาทต่อเดือนจากการรับจ้างซึ่งแทบจะไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ อีกทั้งยังมีหลานที่อยู่ในความดูแลถึง 4 คน ที่ขาดโอกาสทางการศึกษา อันเป็นพื้นฐานสำคัญของอนาคต

เริ่มแรกกองทุนฯ ก้าวเข้ามาเพื่อพาป้าณีเข้าสู่โรงเรียนผู้สูงอายุผ่านความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลโสน ซึ่งใช้กิจกรรมต่างๆในการเชื่อมโยงผู้สูงอายุสู่สังคมภายนอก ห่างไกลจากภาวะซึมเศร้า และการถูกทอดทิ้งให้รู้สึกโดดเดี่ยว หลังจากทำกิจกรรมร่วมกัน กองทุนฯ ก็ได้ทราบว่า ยังมีเด็กที่หลุดออกจากการศึกษา กองทุนฯ จึงได้มอบทุนการศึกษาให้กับน้องนะโมและน้องเนมอายุ 9 ขวบ (หลานป้าณี)เพื่อเข้าโรงเรียนประจำ ซึ่งกองทุนฯ รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด อีกทั้ง อบต.โสน ยังร่วมสนับสนุนด้านการเดินทาง โดยจัดพาหนะรับ-ส่งเด็กคนอื่นๆ ทุกเย็นวันศุกร์ และส่งกลับในช่วงเย็นวันอาทิตย์ ทำให้ป้าณีและหลานได้รับโอกาสใหม่ในชีวิต ผ่านความร่วมมือจากทั้งสองส่วน

นางไผ่ หมิ่นอ้าย อายุ 65 ปี และ นางพิน พรสมุทะ อายุ 66 ปี : จากหอยสู่การออมเพื่อ

อนาคต

เมื่อก่อน “หอย” เป็นความหวังเล็ก ๆ ของใครหลายคนในชุมชน รวมทั้ง นางไผ่และนางพินที่เคยมองว่าการซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลเป็นทางออกที่จะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น การเสียเงินซื้อหอยเดือนละ 800 บาท อาจเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าสำหรับพวกเขา ซึ่งความคิดเหล่านี้เปลี่ยนไปหลังการเรียนทำบัญชีครัวเรือนในโรงเรียนผู้สูงอายุ จึงทำให้เห็นคุณค่าของเงินและเลิกซื้อหอย นางไผ่เปลี่ยนนิสัยจากการซื้อเป็นการออมร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์หมู่ 19 ส่วนด้านนางพิน นำเงินออมให้หลานชายผ่านการออมของโรงเรียนบ้านสวาย ทั้งสองแสดงให้เห็นว่า ความรู้ทางการเงินช่วยเปลี่ยนจากการลงทุนที่ไม่รู้ว่าจะได้ผลตอบแทนเมื่อไหร่ สู่การสร้างความมั่นคงในอนาคต ซึ่งเคสความประทับใจเหล่านี้เกิดจากความร่วมมือของกองทุนฯและภาคีเครือข่าย โดยใช้ “โรงเรียนผู้สูงอายุ” เป็นศูนย์กลาง

ภาพที่ 3 และ 4 โรงเรียนผู้สูงอายุ

2.2 การทำงานตามวิถีของคสส กองทุนสวัสดิการตำบลโสน มีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่บริหารจัดการภายในกองทุน ได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และกรรมการกองทุน เช่น ฝ่ายบริหารจัดการ มีหน้าที่ในการดูแลความเรียบร้อยของกองทุน ฝ่ายวิเคราะห์และวางแผนทำหน้าที่วิเคราะห์ความเสี่ยงของกองทุนและวางแผนเพื่อให้กองทุนเดินหน้าได้อย่างยั่งยืน ฝ่ายสวัสดิการมีหน้าที่ในการดูแลสวัสดิการความเป็นอยู่ของกรรมการและการจ่ายสวัสดิการให้กับสมาชิกของกองทุน ฝ่ายการเงินมีหน้าที่สรุปรายรับ-รายจ่ายของกองทุนและชี้แจงให้กับกรรมการสมาชิกของกองทุนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทราบในทุกครั้งที่มีการจัดประชุม ฝ่ายติดตามและประเมินผลมีหน้าที่ในการติดตามเคสที่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสนให้การช่วยเหลือและประเมินว่าผลลัพธ์ในการช่วยเหลือของแต่ละเคสเป็นอย่างไร ฝ่ายอาสาบริบาล (อาสาสมัครในชุมชนที่ได้รับการอบรมเพื่อทำหน้าที่ปกป้อง ค้ำครอง และดูแลผู้สูงอายุ) ทำหน้าที่ในการลงพื้นที่ดูแลผู้ป่วยติดเตียงทำกายบำบัดอย่างใกล้ชิดอาทิตย์ละ 2 ครั้ง ซึ่งอาสาบริบาลได้รับความอนุเคราะห์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ ในการจัดจ้างเป็นรายเดือนให้กับกองทุน

ภาพที่ 5 คณะกรรมการและสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสน

2.3 กองทุนที่เป็นสะพานเชื่อมความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

กองทุนมีบทบาทเป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่หลากหลาย ทั้งองค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/จังหวัด กรมการพัฒนาชุมชน กองบัญชาการตำรวจภูธร หน่วยงานด้านสาธารณสุข (รพ.สต.) หน่วยงานด้านพัฒนาสังคม (พมจ., สกร., พอช.) กลุ่มอาชีพในชุมชน โรงเรียน วัดและเครือข่ายจิตอาสาอื่นๆ โดยมีแนวทางการสร้างเครือข่ายผ่านการจัดกิจกรรมร่วม เช่น การอบรมพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ การปรับปรุงที่อยู่อาศัย การส่งเสริมอาชีพ และการดูแลครัวเรือนเปราะบาง รวมถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลและทรัพยากรระหว่างหน่วยงาน โดยกองทุนทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมข้อมูลความต้องการของชุมชนกับแหล่งสนับสนุนจากภายนอก ใช้การสร้างความรู้ความไว้วางใจระหว่างเครือข่ายจากการทำงานอย่างต่อเนื่อง โปร่งใส และมีผลลัพธ์ที่ชัดเจน ทำให้ภาคีเครือข่ายเห็นศักยภาพของกองทุนและพร้อมสนับสนุนทรัพยากรเพิ่มเติม นำไปสู่การขยายผลการดำเนินงานในหลายมิติ

3. ผลการดำเนินงานของกองทุน

การดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนมีลักษณะเป็นกระบวนการที่เป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล โดยมีการบูรณาการกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ กิจกรรมคลังปัญญาผู้สูงอายุ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านอวอย, ความร่วมมือกับ สกร. (สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้) ด้านการประกอบอาชีพ เพื่อสร้างรายได้, และโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเป้าหมายของกองทุน

3.1 การระดมทุนจากทุกทิศทาง

กองทุนมีการระดมทุนผ่านการออมของสมาชิกในรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านอวอยที่ดำเนินงานมานานกว่า 30 ปี โดยมีทุนหมุนเวียนสูงกว่า 30 ล้านบาท บริหารจัดการร่วมกัน 4 ชุมชน เน้นส่งเสริมการวางแผนออมเงิน จัดตั้งธุรกิจชุมชน เช่น โรงน้ำดื่ม บิมน้ำมัน โรงสี โรงศพ พันธุ์ข้าว และจัดซื้อที่ดิน ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งที่ได้มาจากเบี้ยประชุม คณะกรรมการกองทุนได้มีมติร่วมกันว่า จะมอบเงินให้กับกองทุนเพื่อเป็นเงินอุดหนุนในการจัดกิจกรรมสำหรับกลุ่มผู้เปราะบาง นอกจากนั้น ยังมีแหล่งเงินทุนที่ได้มีการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก เช่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) ซึ่งมีบทบาทในการสนับสนุนองค์ความรู้ การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการจัดฝึกอบรมด้านวิชาชีพให้แก่ชุมชนในพื้นที่ โดยเฉพาะการส่งเสริมการผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อใช้ในครัวเรือนและเชิงพาณิชย์

กิจกรรมภายใต้แนวคิด “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง” โดย สพร. สนับสนุนเมล็ดพันธุ์และปุ๋ยสำหรับการเพาะปลูก ส่งผลให้เกิดการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร และต่อยอดสู่การจัดตั้งตลาดชุมชนจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ บริเวณอวอย หมู่ที่ 4 และบริเวณโสน หมู่ที่ 2 อันนำไปสู่การพัฒนาอาหารท้องถิ่นและการสร้างรายได้ภายในชุมชนโดยผู้ที่ทำกิจกรรมดังกล่าวจะมาจากโรงเรียนผู้สูงอายุที่กองทุนให้การสนับสนุน

ในส่วนของการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ มีการส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) โดยสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) มีบทบาทในการสนับสนุนองค์ความรู้ในการประกอบอาชีพ จากวัสดุเส้นพลาสติก การทำดอกไม้จากหลอดกาแฟ การทำดอกไม้จันทน์ และการทำตระกร้าจักรสาน โดยกองทุนฯ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่และนำเสนอผลิตภัณฑ์ของสมาชิก เพื่อขยายโอกาสทางการตลาดและสร้างรายได้เสริมแก่ผู้สูงอายุ

ภาพที่ 6 ผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP)

3.2 โรงเรียนผู้สูงอายุที่ไม่ได้เป็นแค่โรงเรียน

ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกิจกรรมต่างๆ ควบคู่กับการเสริมสร้างบทบาททางสังคมของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกลัว ตนเองเป็นภาระของสังคม ลดความเสี่ยงภาวะซึมเศร้า เตรียมพร้อมสำหรับสังคมสูงวัยที่กำลังจะมาถึง กิจกรรมที่ดำเนินการครอบคลุมทั้งด้านการดูแลสุขภาพเบื้องต้น การบริหารจัดการการเงินในครัวเรือน และการใช้เทคโนโลยีพื้นฐาน ขยายสู่จังหวัดใกล้เคียงเพื่อให้เกิดพื้นที่การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และเครือข่าย

3.3 การพัฒนาระบบรองรับสังคมสูงวัยผ่านแผนพัฒนา 4 ด้าน

แผนพัฒนา	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
1) เศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> โครงการปันน้ำใจสร้างสายใยรักคนโสน: สนับสนุนอาชีพกลุ่มสตรี ผู้พิการ และกลุ่มเปราะบาง ในการทำขนมพืชม้วนขายสินค้า OTOP โดยผู้สูงอายุ ร่วมกับ สกร. นำวัสดุจากเส้นพลาสติกทำดอกไม้จากขวดก้ามะหิยี่ การทำดอกไม้จันทน์ และการทำตระกร้าจักรสาน 	สามารถพัฒนาอาชีพลดรายจ่าย สร้างรายได้ให้กับกลุ่มองค์กรและกลุ่มเปราะบาง
2) สังคม	<ul style="list-style-type: none"> กิจกรรมคลังปัญญาผู้สูงอายุ : ร่วมกับ พมจ.โดยปราชญ์ชาวบ้านทำหน้าที่รวบรวมและถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นในเรื่อง การออมเงิน การดูแลสุขภาพเบื้องต้น การเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัย ฯลฯ กิจกรรมยายหลานเข้าวัด ร่วมกับอบต. วัดและโรงเรียน ส่งเสริมให้ทุกช่วงวัยเข้าวัดใส่บาตรข้าวสารอาหารแห้งร่วมกัน หลังจากเสร็จกิจกรรมกรรมการกองทุนจะนำข้าวสารนำไปให้ครัวเรือนเปราะบาง 	ส่งเสริมการวางแผนชีวิต ครอบครัวตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บตาย พัฒนาศักยภาพผู้นำ สมาชิก กลุ่มองค์กร สร้างสังคมการเรียนรู้ ส่งเสริมการรวมกลุ่มทุกช่วงวัย และการดูแลกันและกันอย่างเกื้อกูล
3) สภาพแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> ปรับสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัย : ร่วมกับ พอช.และกองทุนฯ ในการสมทบงบประมาณสร้างบ้านปันน้ำใจ บ้านพอเพียง และอื่นๆรวมทั้งสิ้น 35 หลัง โดยมีผู้สูงอายุ เด็ก ผู้พิการ และวัยทำงานเป็นผู้รับผลประโยชน์ 	ส่งเสริมและสร้างชุมชนให้น่าอยู่ให้กับทุกช่วงวัย โดยการซ่อมแซมที่พักอาศัยและปรับสภาพแวดล้อมให้กับผู้ยากจน กลุ่มเปราะบาง ผู้พิการ และผู้สูงอายุ
4) สุขภาพ	<ul style="list-style-type: none"> กิจกรรมศูนย์ 3 วัย : ร่วมกับ รพ.สต. พมจ. และ อบท. ครอบคลุมการดูแลตั้งแต่เด็ก วัยแรงงานจนถึงกลุ่มเปราะบาง ให้สามารถเข้าถึงการบริการสุขภาพ โดยกองทุนฯ สมทบงบประมาณวัสดุอุปกรณ์ เช่น เตียงผู้ป่วย, สามล้อโยก, วีวีแชร์ และเตียงลมให้กับคนที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิก 	ส่งเสริมการจัดการสุขภาพชุมชน การพัฒนาอาสาสมัครและอาสาสมัครพิทักษ์สิทธิ์ การมอบของพร้อมให้กำลังใจกลุ่มเปราะบาง

4. บทเรียนจากกรณีศึกษา

การเดินทางของกองทุนฯ เริ่มต้นบนเส้นทางที่เต็มไปด้วยความท้าทาย โดยเฉพาะเรื่องความเชื่อใจของสมาชิกที่มีต่อกองทุน และระบบการบริหารจัดการกองทุนขาดคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ในเรื่องเทคโนโลยี การสื่อสาร รวมถึงการจัดทำเอกสาร ทำให้การทำงานของกองทุนไม่มีสมาชิกเข้ามาสมัครเพิ่ม และไม่มีการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายเนื่องจากกรรมการกองทุนขาดความรู้ ความเข้าใจ กองทุนฯ จึงได้เปลี่ยนอุปสรรคเหล่านั้นเข้ามาปรับเปลี่ยนการทำงานของกองทุน โดยเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ร่วมกันคิด ร่วมกันออกแบบการทำงานของกองทุน รวมไปถึงรูปแบบวิธีการติดต่อสื่อสาร ประสานงานกับหน่วยงานภาคีอีกด้วย ผ่านทฤษฎีการกระทำร่วมกัน (Collective Action Theory) ที่กองทุนเป็นสะพานเชื่อมความร่วมมือ รวมพลังรัฐ ชุมชน และภาคีเครือข่าย ขับเคลื่อนโรงเรียนผู้สูงอายุและกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเป็นระบบจนเกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืน และเชื่อมโยงภัยทฤษฎีการเป็นผู้พิทักษ์ (Stewardship Theory) ที่คณะกรรมการกองทุนบริหารงานด้วยความโปร่งใส รับผิดชอบ และยึดประโยชน์ส่วนรวม ระดมทรัพยากรเพื่อดูแลผู้สูงอายุและกลุ่มเปราะบางอย่าง และ ทฤษฎีผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder Theory) การดำเนินงานคำนึงถึงทุกภาคส่วน เปิดพื้นที่มีส่วนร่วมผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุและกิจกรรมชุมชน สร้างสมดุลประโยชน์ร่วมกัน

บทเรียนที่มีค่ามากที่สุดที่กองทุนได้รับ คือการตระหนัก “หัวใจของกองทุนไม่ได้อยู่ที่เงิน แต่อยู่ที่ความศรัทธาของสมาชิก” การแก้ปัญหาคือ การเดินเข้าหาสมาชิกของกองทุนและรับฟังปัญหาของสมาชิก และพร้อมที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาให้กับสมาชิกโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง สมาชิกกองทุน ประารถนาเห็นความเรียบง่ายในการรับบริการและการจัดสวัสดิการที่ครอบคลุมสวัสดิการขั้นพื้นฐาน ในขณะที่ฝั่ง ผู้นำท้องถิ่นและผู้จัดการกองทุน ต่างเน้นย้ำถึงการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส เนื่องจากประชากรในตำบลมีผู้สูงอายุจำนวนมาก และผู้ด้อยโอกาสกลุ่มเปราะบางที่เข้าไม่ถึงสวัสดิการภาครัฐ

นอกจากนี้ ยังได้รับมุมมองจาก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก ทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนา และภาคเอกชน ที่เสนอแนะให้กองทุนสร้างความร่วมมือเชิงนโยบายและเชิงยุทธศาสตร์กับหน่วยงานภายนอก เพื่อดึงทรัพยากรและองค์ความรู้มาต่อยอดให้กับสมาชิกในกองทุนและโรงเรียนผู้สูงอายุ ข้อเสนอแนะเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงคำวิจารณ์หรือข้อเสนอแนะแต่เป็นเชิงทิศสำคัญที่จะช่วยให้กองทุนปรับความต้องการที่แตกต่างให้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนเดียวกัน

บทเรียนที่ผ่านมาทำให้ได้ข้อสรุปว่า กองทุนฯ ทำหน้าที่เป็น “สะพานเชื่อมความร่วมมือทุกภาคส่วน” จากความร่วมมือเล็กๆ ขยายสู่พลังอันยิ่งใหญ่ที่หล่อเลี้ยงทั้งชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้พื้นที่ “โรงเรียนผู้สูงอายุ” เป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ เสริมศักยภาพ จุดประกายคุณค่า และปลุกพลังผู้สูงอายุให้ลุกขึ้นมาสร้างความเปลี่ยนแปลงของสังคมทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ให้ขับเคลื่อนอย่างเข้มแข็ง ภาคภูมิ และมีศักดิ์ศรี พร้อมก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคงกับทุกช่วงวัย

5. ความท้าทายและโอกาส

เมื่อมองไปข้างหน้า กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสนไม่ได้หยุดนิ่งเพื่อการจ่ายเงินสวัสดิการ แต่เห็นภาพการขยายความมั่นคงทางสังคมที่ครอบคลุมในระดับภูมิภาค การพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุให้เป็นพื้นที่ต้นแบบของการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน และการสร้างคุณค่าร่วมของคนทุกช่วงวัยให้แก่พื้นที่อื่นๆ หากในอนาคตได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จะสามารถเปลี่ยนความหลากหลายทางวัยให้เป็นทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง และเป็นรากฐานของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในระยะยาว

6. เอกสารอ้างอิง

งามจิต พระเนตร. (2565). การพัฒนารูปแบบการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ.

สืบค้นจาก <https://sbo.moph.go.th/>

คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสน. (เวทีถอดบทเรียนกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสน ประเภทที่ 3 ด้านการพัฒนาสังคมสูงวัย, มกราคม 24, 2569)

7. กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความร่วมมือและการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน ผู้เขียนขอขอบคุณคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนและนักพัฒนาชุมชน ที่ได้ให้ข้อมูล ข้อคิดเห็น และเปิดโอกาสให้เข้าศึกษากระบวนการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด รวมทั้งสมาชิกชุมชนทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญยิ่งต่อการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการศึกษา ขอขอบคุณหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ที่ให้การสนับสนุนข้อมูล เอกสาร และแนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ ผู้ศึกษาขอขอบคุณที่ปรึกษาทางวิชาการที่ได้ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงกรอบแนวคิดและการเรียบเรียงรายงานฉบับนี้ รวมถึงทีมงานและผู้มีส่วนร่วมทุกท่านที่สนับสนุนการเก็บรวบรวมข้อมูล และการจัดทำเอกสารจนสำเร็จสมบูรณ์

ข้อมูลติดต่อกองทุน

ชื่อกองทุน	กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโสน
ที่อยู่กองทุน	องค์การบริหารส่วนตำบลโสน อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ
โทรศัพท์	064-8241401
ผู้ประสานงาน	นางสาวสุภาพร ดวงอินทร์

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคีริน นวัตกรรมการเรียนรู้สู่สวัสดิการที่ยั่งยืน ด้วยระบบ SMART

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคีริน
อำเภอสุคีริน จังหวัดนราธิวาส

ซูไรนี สุหลง

บริหารงานข้อมูลสวัสดิการชุมชน
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

บทคัดย่อ

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริรินมุ่งเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกกองทุน โดยใช้ระบบ smart welfare เป็นเครื่องมือสร้างการเรียนรู้ให้กับแกนนำและสมาชิกกองทุนสวัสดิการ สามารถตรวจสอบสถานะทางการเงิน การบัญชี ข้อมูลสมาชิก ระบบแจ้งช่วยเหลือเมื่อมีภัยพิบัติ การขอรับสวัสดิการ การสมัครสมาชิกออนไลน์ การเล่นเกมสวัสดิการและการสะสมเหรียญรางวัลเพื่อนำไปแลกซื้อสินค้าราคา ย่อมเยาว์กับร้านค้าในชุมชน

การส่งเสริมการเรียนรู้ของกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริริน เป็นการบริหารจัดการเชิงรุก ที่ปรับตัวตามบริบทพื้นที่และการใช้นวัตกรรมดิจิทัลเพื่อสร้างธรรมาภิบาลและความโปร่งใส กองทุนมุ่งขับเคลื่อน ด้วยแนวคิด “สวัสดิการควบคู่ปัญญา” (Welfare plus Wisdom) ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและการ เรียนรู้เข้ากับกระบวนการจัดสวัสดิการ จนได้รับการยอมรับจากภาคีเครือข่ายและสามารถยกระดับเป็นต้น แบบและพี่เลี้ยงให้แก่กองทุนอื่นในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืนสามารถนำไปพัฒนาและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เมื่อ กองทุนไปจ่ายสวัสดิการให้กับสมาชิกจะไปพร้อมกับองค์ความรู้ควบคู่กับสวัสดิการ เช่น จ่ายสวัสดิการ เด็กแรกเกิดพร้อมชุดความรู้การดูแลเด็ก จ่ายสวัสดิการผู้สูงอายุพร้อมชุดความรู้สังคมสูงวัย เป็นต้น การพัฒนา แนวทางการเรียนรู้ให้กับสมาชิกของกองทุนควบคู่กับการแจกสวัสดิการเป็นแนวทางการส่งเสริมกิจกรรม ของกองทุนควบคู่กับการสร้างความมั่นคง ความเชื่อมั่นให้กับกองทุน

คำสำคัญ: กองทุนสวัสดิการชุมชน, เทศบาลตำบลสุคริริน, นวัตกรรมดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้สวัสดิการชุมชน

1. บทนำ

เทศบาลตำบลสุคริริน เป็นชุมชนตั้งใหม่ จากการตั้งถิ่นฐานของสมาชิกนิคมสร้างตนเองสุคริริน สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านกึ่งถาวร และขณะนี้ได้มีการสร้างบ้านที่มั่นคง ทดแทนบ้านที่ทางนิคมสร้างตนเองได้สร้างให้บ้างแล้ว ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม จากการจัดสรรที่ดินของนิคมสร้างตนเอง สุคริริน ให้เป็นพื้นที่อาศัย 2 ไร่ ที่ปลูกพืชเกษตร 16 ไร่ การประกอบอาชีพด้านพาณิชย์กรรมเป็นร้านค้าเล็ก ไม่มีการประกอบด้านอุตสาหกรรม

ประมาณปี 2546 กลุ่มของเยาวชนในพื้นที่ตำบลสุคริริน อ.สุคริริน จ.นราธิวาส ได้ฝึกซ้อมและรับงานแสดง ลิเกฮูลูจนมีชื่อเสียงและรับจ้างแสดงในงานต่าง ๆ ในช่วงแรกเริ่ม กลุ่มเยาวชนประสบปัญหาในเรื่องการบริหารจัดการ รายได้ กล่าวคือ เมื่อได้รับค่าตอบแทนจากการแสดง เงินเหล่านั้นมักถูกนำไปใช้จ่ายจนหมดสิ้นโดยไม่มีการเก็บออม หรือวางแผนเพื่ออนาคต จึงเกิดแนวคิดที่จะนำกระบวนการบริหารจัดการเข้ามาประยุกต์ใช้ โดยเมื่อมีรายได้จากการแสดง จะมีการจัดสรรปันส่วนอย่างเป็นระบบ ส่วนหนึ่งแบ่งปันให้แก่นักแสดงและอีกส่วนหนึ่งถูกหักเก็บไว้เป็น “เงินสวัสดิการ” เริ่มต้นของกลุ่ม

จากการดำเนินงานในรูปแบบกลุ่มเยาวชน ได้มีการพัฒนาและได้รับคำแนะนำให้จัดตั้งเป็นกองทุนที่ชัดเจนขึ้น เพื่อรองรับความต้องการด้านสวัสดิการพื้นฐาน (เกิด แก่ เจ็บ ตาย) ที่ชุมชนยังขาดแคลน กองทุนสวัสดิการชุมชน เทศบาลตำบลสุคริรินก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2556 โดยมีคณะลิเกฮูลูเป็นรากฐานสำคัญ ทั้งในมิติของเงินทุนตั้งต้นและฐานสมาชิก เนื่องจากในช่วงแรกการเชิญชวนบุคคลภายนอกเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกทำได้ยาก สมาชิกกลุ่มแรกของกองทุนจึงประกอบไปด้วยเยาวชนในคณะลิเกฮูลูเป็นหลัก จากจุดเริ่มต้นที่ขับเคลื่อนโดยเยาวชน กองทุนได้มองเห็นโอกาสในการขยายสวัสดิการให้ครอบคลุมคนในชุมชน จึงเริ่มประชาสัมพันธ์และเชิญชวนผู้ปกครอง ของเยาวชน รวมถึงประชาชนใน 6 ชุมชนของเขตเทศบาลตำบลสุคริริน ให้เข้ามาเป็นสมาชิก ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 421 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2569)

หลังจากที่มีการจัดตั้งกองทุนแล้ว ทางกองทุนจึงได้วางแผนโครงสร้างคณะกรรมการโดยมีบุคลากรรวมทั้งสิ้น 16 คน แบ่งบทบาทหน้าที่ออกเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ คณะกรรมการดำเนินงาน จำนวน 12 คน ซึ่งทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานในเชิงปฏิบัติ และคณะที่ปรึกษา จำนวน 4 คน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน อาทิ ตัวแทนเทศบาล ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชน และนิติกร เพื่อให้คำแนะนำด้านกฎหมายและระเบียบต่างๆ แม้ว่าในปัจจุบันกองทุนจะมีความมั่นคงแต่ยังมีเรื่องการบริหารจัดการ โดยเฉพาะเรื่องของการใช้งบประมาณบริหาร เดิมทีกองทุนประสบปัญหาความล่าช้าในการดำเนินงานเมื่อกำหนดการประชุมไว้ที่ 3 เดือนต่อครั้ง จึงได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นการประชุมคณะกรรมการประจำเดือน เพื่อติดตามงานอย่างใกล้ชิด ซึ่งแม้จะช่วยแก้ปัญหาความล่าช้าและเพิ่มประสิทธิภาพได้จริง แต่กลับสร้างปัญหาใหม่คือภาระค่าใช้จ่ายในการจัดการประชุมที่สูงเกินความจำเป็น ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเงินของกองทุน นอกจากนี้ กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลสุคริรินยังประสบปัญหาการดำเนินงานของกองทุน ซึ่งกรรมการไม่สามารถจ่ายงบกองทุนได้ มีความล่าช้าในการจัดทำบัญชี ไม่เข้าใจหลักการ และระเบียบ บางข้อของกองทุนเมื่อมีสมาชิกหรือบุคคลภายนอกสอบถามไม่สามารถให้คำตอบได้หรือเป็นคำตอบที่คลาดเคลื่อนทำให้เกิดความไม่น่าเชื่อถือ จึงมองหาแนวทางการแก้ปัญหา ซึ่งประกอบกับในขณะนั้นมีหนึ่งในคณะกรรมการกองทุนเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ จึงได้พัฒนาระบบการเรียนรู้เรียกว่าระบบ smart welfare ในช่วงปี 2568 ขึ้น เพื่อให้กรรมการและสมาชิกสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

2. ระบบการบริหารจัดการกองทุน ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

2.1 บทบาทของผู้นำที่เป็นผู้ริเริ่มโครงการหรือองค์กร จุดเริ่มต้นของกองทุนเกิดจากวิสัยทัศน์ของผู้นำกลุ่มเยาวชนที่สังเกตเห็นปัญหาเรื่องการบริหารจัดการเงินรายได้จากการแสดง “ลิเกฮูลู” ซึ่งมักถูกใช้จ่ายจนหมดไปโดยไม่มีการเก็บออม ผู้นำจึงริเริ่มแนวคิดในการจัดสรรปันส่วนรายได้เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงพื้นฐาน (เกิด แก่ เจ็บ ตาย) ให้แก่สมาชิก

ผู้นำที่สำคัญของกลุ่มเยาวชนนั้นก็คือ คุณมูณี นาย มูณี ยูโซะ บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต เป็นผู้ที่มีความรักในการทำกิจกรรมและมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชน บทบาทความเป็นผู้นำของเขาเริ่มต้นจากการสังเกตเห็นปัญหาความสับสนเสียในการมั่วสุมและใช้ยาเสพติดของกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชน เขาจึงได้ริเริ่มดึงเยาวชนเหล่านี้มาทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ร่วมกัน โดยใช้แนวทางที่เปิดกว้างและรับฟังความต้องการของเยาวชนเป็นหลัก จนเกิดเป็นการรวมตัวกันตั้งกลุ่มฝึกซ้อมติเกฮูลู ขึ้นมา

เมื่อการฝึกซ้อมพัฒนาจนมีความชำนาญและกลุ่มเยาวชนเริ่มมีรายได้จากการรับจ้างไปแสดงตามงานเทศกาลต่างๆ ในนามคณะ “อนุปารี” มูณีได้แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ด้านการบริหารจัดการในฐานะผู้นำ จากเดิมที่รายได้จากการแสดงจะถูกนำมาแบ่งให้เด็กๆ เป็นค่าขนมทั้งหมด เขาได้ริเริ่มแนวคิดในการหักรายได้ 10% เก็บไว้เป็นเงินกองกลางเพื่อใช้เป็นค่าซ่อมแซมอุปกรณ์ รวมถึงเป็นค่าขนมและน้ำดื่มสำหรับเลี้ยงเยาวชนที่มาฝึกซ้อม การบริหารจัดการกองกลางนี้เองที่กลายเป็นรากฐานและจุดเริ่มต้นของสิ่งที่เรียกว่า “สวัสดิการชุมชน” อย่างไม่เป็นทางการ

ด้วยความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อชุมชนและการดำรงตำแหน่งประธานชุมชนปารี ทำให้แกนนำระดับจังหวัดสังเกตเห็นศักยภาพและได้เข้ามาแนะนำให้มูณีรู้จักกับระบบ “กองทุนสวัสดิการชุมชน” อย่างเป็นทางการ คุณสมบัติที่โดดเด่นของมูณีคือการเป็นผู้นำที่มีความรอบคอบและมีวิจรรย์ญาณ เขาไม่ได้ปักใจเชื่อในทันที แต่ใช้เวลาศึกษาค้นคว้าข้อมูลถึง 2 ปี ทั้งจากการไปร่วมกิจกรรมกับ กศน. และการค้นคว้าข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต จนเกิดความมั่นใจว่ากองทุนสวัสดิการนี้มีอยู่จริง และจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถนำมาต่อยอดเพื่อดูแลกลุ่มเยาวชนและคนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

นอกจากความสามารถในการบริหารจัดการคนแล้ว มูณียังเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ด้านการนำเทคโนโลยีมาแก้ปัญหา เมื่อเขาได้เข้ามาเป็นคณะทำงานระดับจังหวัดและพบปัญหาในการดำเนินงานของกองทุน เช่น คณะกรรมการกองทุนขาดความชำนาญด้านคอมพิวเตอร์และการทำเอกสาร ต้องคอยตอบคำถามเดิม ๆ ซ้ำ ๆ รวมถึงปัญหาความสูญเสียของข้อมูลและเอกสารเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติน้ำท่วม มูณีจึงได้คิดริเริ่มพัฒนานวัตกรรม “เว็บแอปพลิเคชัน (WEB APP)” ขึ้นมาเพื่อเป็นระบบฐานข้อมูลกลาง

แนวคิดในการออกแบบระบบของเขานั้นสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจผู้ใช้งานได้จริง เขามองเห็นข้อจำกัดเรื่องการขาดแคลนคอมพิวเตอร์ จึงออกแบบเว็บแอปพลิเคชันให้ทำงานบนโทรศัพท์มือถือเป็นหลัก เพื่อให้สมาชิกสามารถเข้าถึงและกรอกข้อมูลได้จากทุกที่ทุกเวลา ตัวระบบมีแบบฟอร์มที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และสามารถเก็บข้อมูลเชิงสถิติได้อย่างละเอียด แม้กระทั่งข้อมูลด้านการเจ็บป่วยของสมาชิก ซึ่งเป้าหมายของมูณีไม่ได้หยุดอยู่แค่การแก้ปัญหาในระดับตำบล แต่เขามุ่งหวังที่จะสร้างระบบนี้ให้เป็นมาตรฐานที่สามารถต่อยอดไปสู่กองทุนสวัสดิการอื่นๆ ในระดับจังหวัดต่อไปได้

“การสร้างระบบแอปพลิเคชันขึ้นมา ไม่ใช่เพียงเพื่อความทันสมัย แต่เพื่อให้สมาชิกทุกคนรู้สึกว่ ‘สวัสดิการเป็นเรื่องใกล้ตัว’ และสามารถเข้าถึงสิทธิของพวกเขาได้ง่ายเพียงแค่อู่บนมือถือ”

รวมทั้งสิ้น 16 คน แบ่งบทบาทหน้าที่ออกเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ คณะกรรมการดำเนินงาน จำนวน 12 คน ซึ่งทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานในเชิงปฏิบัติ และ คณะที่ปรึกษา จำนวน 4 คน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน อาทิ ตัวแทนเทศบาล ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชน และนิติกร เพื่อให้คำแนะนำด้านกฎหมาย และระเบียบต่างๆ

2.3 ความสัมพันธ์และความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย จากแนวคิดสำคัญที่ผู้นำใช้ในการสร้างความเชื่อมั่น โดยเน้นการทำงานเป็นทีม ความสม่ำเสมอ และให้ความสำคัญกับการสร้างภาคีเครือข่ายที่หลากหลายเพื่อเสริมความเข้มแข็งให้แก่องค์กร จึงเกิดภาคีความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ดังนี้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลสุคริรินถือเป็นพี่เลี้ยงและผู้สนับสนุนหลัก โดยกองทุนใช้วิธีการสร้างความสัมพันธ์ผ่านการนำเสนอนวัตกรรมความโปร่งใส ทำให้เทศบาลเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณ และคำปรึกษา เข้าไปพูดคุยอย่างต่อเนื่อง และแสดงผลงานที่เป็นรูปธรรม

หน่วยงานภาครัฐและองค์กรอิสระ กองทุนมีการเชื่อมโยงกับศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ผ่านการเสนอโครงการด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในการสนับสนุนงบประมาณทำกิจกรรม รวมถึงมีการยื่นเสนอโครงการต่อสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายชุมชนและบทบาทพี่เลี้ยง กองทุนไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้รับ แต่ยังวางบทบาทเป็นผู้ให้ ด้วยการเป็นพี่เลี้ยงให้แก่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลอื่น เช่น ตำบลร่มไทร ตำบลเกียร์ อ.สุคริริน โดยมีการจัดกิจกรรมร่วมกันและถ่ายทอดองค์ความรู้ในการเขียนโครงการและการบริหารจัดการ

การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการดึงศักยภาพของผู้สูงอายุและปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นวิทยากรสอนอาชีพ (เช่น การทำไม้กวาดดอกหญ้า) ให้แก่คนรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ข้ามรุ่นและสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

3. ผลการดำเนินงานของกองทุน

ในกระบวนการดำเนินงาน การบริหารจัดการและการปรับตัว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการสร้างหลักประกันความมั่นคงให้แก่สมาชิก กองทุนได้สร้างนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อธรรมาภิบาลและการสื่อสาร โดยสะท้อนการดำเนินงานผ่านระบบ SMART WELFARE เป็นหลัก ซึ่งเป็นระบบตรวจสอบความโปร่งใสแบบเรียลไทม์ โดยสมาชิกสามารถเข้าสู่ระบบผ่านการยืนยันตัวตนด้วยรหัส OTP เพื่อตรวจสอบข้อมูลสิทธิสวัสดิการของตนเองและสถานะการเงินของกองทุนได้อย่างโปร่งใส และเมื่อมีการทำธุรกรรมทางการเงิน ระบบจะแจ้งเตือนไปยังแอปพลิเคชันไลน์ของกลุ่มคณะกรรมการทั้ง 16 คนทันที ทำให้ทราบความเคลื่อนไหวว่ามีเงินเข้า-ออกเท่าใด และใครเป็นผู้ทำรายการ และยังมี การเชื่อมโยงข้อมูลสุขภาพของสมาชิกในกองทุน กล่าวคือ กองทุนมีการจัดเก็บสถิติข้อมูลการเจ็บป่วยของสมาชิกอย่างละเอียดว่าในแต่ละปีมีสมาชิกป่วยเป็นโรคอะไรบ้าง ชุดข้อมูลนี้จะถูกนำไปวิเคราะห์แนวโน้มสุขภาพของชุมชน และเตรียมนำไปเชื่อมโยงกับ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เพื่อบูรณาการการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ กองทุนยังใช้นวัตกรรมในการสร้างแรงจูงใจ โดยให้สมาชิกเล่นเกมตอบคำถามเกี่ยวกับกฎระเบียบกองทุน (จำกัดสิทธิ์ 3 ครั้งต่อวัน) ซึ่งกองทุนได้รวบรวมเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ไว้บนเว็บไซต์ เพื่อให้สมาชิกสามารถเข้าไปเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยมีหัวข้อที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตที่หลากหลาย เช่น การบริหารการเงิน การดูแลบุตร การดูแลผู้สูงอายุ ตลอดจนการรู้เท่าทันและระมัดระวังการใช้โซเชียลมีเดีย หรือเป็นการแชร์โพสต์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกองทุนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อรับ “เหรียญ CWF” (1 เหรียญมีมูลค่าเท่ากับ 1 บาท) ซึ่งจะช่วยให้กองทุนเป็นที่รู้จักมากขึ้นได้อีกด้วย ทั้งนี้การส่งเสริมกิจกรรมความรู้ให้กับสมาชิกกองทุน ทุก 1000 บาทของร้านค้าสมทบกองทุน 1 บาท อัตราแลกเปลี่ยน 1 บาทต่อ 32 เหรียญ ปัจจุบันในระบบมีจำนวนเหรียญทั้งสิ้น 100,000 เหรียญ PSY, CWF 1 = 1 เหรียญ

“เมื่อเราเปลี่ยนจาก ‘การอ่านคู่มือ’ มาเป็น ‘การเล่นเกม’ และเปลี่ยนจาก ‘การจำกฎ’ มาเป็น ‘การคว้าเหรียญ’ เราไม่ได้เพียงแค่ได้ความสุข แต่เรากำลังสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง โปร่งใส และก้าวทันโลกไปพร้อมกัน”

การดำเนินงานของกองทุนสามารถแบ่งการส่งเสริมกิจกรรมความรู้ให้กับสมาชิก โดยจำแนกตามปฏิทินแห่งการเรียนรู้ 4 ช่วงวัย ดังนี้

วัยต้นกล้า กล่าวคือการมอบสวัสดิการรับขวัญเด็ก ซึ่งเป็นการให้ความรู้แก่พ่อและแม่ แนะนำการดูแลสุขภาพ และการวางแผนครอบครัว

วัยเรียนรู้ กล่าวคือการมอบทุนเพื่อใช้จ่ายในการศึกษา ซึ่งเป็นการสร้างทักษะชีวิตและแนะนำด้านการเงินและการสร้างจิตสำนึกตอบแทนชุมชน

วัยสร้างฝัน กล่าวคือการมอบสวัสดิการเพื่อการประกอบอาชีพหรือแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน ซึ่งเป็นการสอนการทำบัญชีและการใช้สื่อเทคโนโลยี

วัยร่มโพธิ์ร่มไทร กล่าวคือการมอบเงินสวัสดิการบำนาญและการดูแลรักษาพยาบาล ซึ่งเป็นการสืบสานภูมิปัญญาผู้สูงอายุเป็นครูภูมิปัญญาเพื่อสร้างคุณค่าและถ่ายทอดองค์ความรู้

ภาพที่ 1 เยาวชนและผู้ปกครองเรียนรู้การใช้ ระบบ SMART WELFARE

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริริน โดยมีความมุ่งมั่นที่จะเข้ามาแก้ปัญหา ดังนี้

1. การปรับโครงสร้างการทำงาน กล่าวคือ กองทุนปรับรอบการประชุมเป็น “ทุก 2 เดือน” เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการติดตามงานที่มีประสิทธิภาพกับการประหยัดงบประมาณ สะท้อนวิสัยทัศน์ที่เน้นการเรียนรู้และปรับตัวตามสถานะทางการเงิน

2. ธรรมาภิบาลดิจิทัล กล่าวคือ กองทุนได้พัฒนาแอปพลิเคชันและเว็บไซต์ เพื่อแก้ปัญหาความไม่ชัดเจนของข้อมูล โดยใช้เป็นช่องทางประชาสัมพันธ์กิจกรรมและสถานะทางการเงิน สิ่งนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการเปิดเผยข้อมูลสถานะการเงินให้สมาชิกทุกคนตรวจสอบได้ผ่านสมาร์ทโฟน เป็นการสร้างความโปร่งใสขั้นสูงสุด ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เทศบาลและหน่วยงานภายนอกเชื่อมั่นในความซื่อสัตย์และธรรมาภิบาลของกองทุน

3. การบูรณาการความรู้สู่สวัสดิการ ซึ่งกองทุนตระหนักว่าการมอบเงินเพียงอย่างเดียวอาจไม่ตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงปรับเปลี่ยนกระบวนการ เช่น ในกรณีสวัสดิการคลอดบุตร เจ้าหน้าที่จะลงพื้นที่เพื่อมอบเงินพร้อมกันให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพหลังคลอดและการวางแผนครอบครัว การเล่นเกมความรู้เกี่ยวกับกองทุน สามารถสะสมเหรียญรางวัลและนำไปซื้อของราคาย่อมเยาร่วมกับร้านค้าในชุมชนที่เข้าร่วมโครงการได้

4. การสร้างมูลค่าจากทุนมนุษย์ กองทุนมองเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุในชุมชน โดยเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความเชี่ยวชาญ (เช่น การทำไม้กวาดดอกหญ้า) มาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนรุ่นใหม่ แนวความคิดนี้ไม่เพียงสร้างอาชีพ แต่ยังสร้างความภาคภูมิใจและรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ แก้ปัญหาสังคมสูงวัยอย่างสร้างสรรค์

นอกจากกรรมการได้เรียนรู้เกี่ยวกับกองทุนแล้วระบบยังออกแบบให้เกิดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เช่น การจ่ายสวัสดิการพร้อมกับให้ความรู้ควบคู่กันไป เช่น การจ่ายสวัสดิการเด็กแรกเกิดควบคู่กับชุดความรู้การดูแลเด็กที่ท้ายที่สุดสิ่งที่ทำให้โมเดลสุคริรินมีความโดดเด่นและแตกต่างจากกองทุนทั่วไป คือการยกระดับแนวคิดสวัสดิการจากการสงเคราะห์ด้วยเงินไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยความรู้

3.1 ผลลัพธ์ทางสังคม การยกระดับคุณภาพชีวิตและการขยายเครือข่าย ความสำเร็จที่โดดเด่นที่สุดคือ การเปลี่ยนนิยามของการให้สวัสดิการ จากการสงเคราะห์สู่การเสริมสร้างองค์ความรู้

การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ในการมอบสวัสดิการกรณีคลอดบุตร กองทุนไม่ได้เพียงแค่มอบเงินช่วยเหลือ แต่คณะกรรมการจะลงพื้นที่เพื่อให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพมารดาและทารก รวมถึงการวางแผนครอบครัว ซึ่งช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกในระยะยาว

บทบาทที่เลี้ยงและการขยายผล ความเข้มแข็งของกองทุนทำให้ได้รับการยอมรับในฐานะแม่ข่าย ที่สามารถเป็นที่เลี้ยงให้แก่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลอื่น (อาทิ ตำบลร่มไทร และตำบลเกียรไทำโครงการของ สสส. เป็นที่เลี้ยงให้) ในการเขียนโครงการและวางระบบบริหารจัดการ ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งในระดับอำเภอ ปัจจุบันกองทุนสามารถขยายฐานสมาชิกจากกลุ่มเยาวชนไปสู่ประชาชนทั่วไปใน 6 ชุมชน จนมีสมาชิกรวม 421 คน

ภาพที่ 2 คณะกรรมการลงพื้นที่เยี่ยมสมาชิกกองทุน

3.2 ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ

การสร้างงานผ่านภูมิปัญญา กองทุนได้ดำเนินกิจกรรมฝึกอบรมอาชีพ โดยเชิญผู้สูงอายุที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน มาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ เช่น การทำไม้กวาดดอกหญ้า ให้แก่เยาวชนและสมาชิกที่สนใจกิจกรรมจึงก่อให้เกิดผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจโดยตรง คือ ผู้สูงอายุมิรายได้จากการเป็นวิทยากรและรู้สึกถึงคุณค่าในตนเอง ในขณะที่ผู้เรียนสามารถนำทักษะไปประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ในครัวเรือน

3.3 ผลลัพธ์ทางสิ่งแวดล้อม

การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว กองทุนระดมพลังเยาวชนในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมทำความสะอาดและพัฒนาภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งไม่เพียงช่วยฟื้นฟูสภาพแวดล้อม แต่ยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกรักบ้านเกิดให้แก่เยาวชน

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริริน สะท้อนให้เห็นว่า ความโปร่งใสและนวัตกรรม คือกุญแจสำคัญของความยั่งยืน การที่สมาชิกสามารถตรวจสอบสถานะการเงินได้ผ่านแอปพลิเคชัน ประกอบกับการที่กองทุนไม่หยุดนิ่งที่จะปรับปรุงกระบวนการทำงานและแสวงหาความร่วมมือจากภายนอก ทำให้กองทุนกลายเป็นต้นแบบที่น่าสนใจสำหรับชุมชนอื่นๆ ที่ต้องการยกระดับจากการเป็นเพียงกลุ่มออมทรัพย์ สู่อำนาจเป็น องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มีความมั่นคง และสามารถพึ่งพาตนเองได้

4. บทเรียนจากกรณีศึกษา

การวิเคราะห์กรณีศึกษาของกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริริน มิได้เป็นเพียงการถอดบทเรียนความสำเร็จของการออมเงินในชุมชนเท่านั้น หากแต่เป็นภาพสะท้อนของการบริหารจัดการองค์กรภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง การสังเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จและอุปสรรคผ่านกรอบแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ จะช่วยให้เห็นกลไกการทำงานที่ลึกซึ้ง ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาองค์กรชุมชนอื่นได้ ดังนี้

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ พลังของการมีส่วนร่วมและการสร้างความไว้วางใจ (Trust and Participation) ความสำเร็จของกองทุนสามารถอธิบายได้ด้วย ทฤษฎีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) ซึ่งเน้นให้คนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา จุดเริ่มต้นของกองทุนมิได้เกิดจากการสั่งการจากเบื้องบน แต่เกิดจากฐานรากทางวัฒนธรรมของกลุ่มเยาวชน “ลิเกฮูลู” (ดิเก้ฮูลู) ที่ริเริ่มการจัดสรรรายได้จากการแสดงเพื่อสร้างสวัสดิการพื้นฐาน การมีส่วนร่วมนี้พัฒนาจากการเป็นกลุ่มเฉพาะ ขยายวงกว้างไปสู่ระดับชุมชน โดยอาศัยความสำเร็จของเยาวชนเป็นตัวดึงดูดให้ผู้ปกครองและประชาชนใน 6 ชุมชนเข้ามาเป็นสมาชิก

ปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนกองทุนให้เติบโต คือกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนกับเทศบาลตำบลสุคริริน กองทุนตระหนักดีว่าการจะได้รับทรัพยากรสนับสนุน จำเป็นต้องสร้างความไว้วางใจ คณะทำงานจึงใช้วิธีการเข้าหาและปรึกษาหารือเป็นหมู่คณะ มิใช่รายบุคคล และเน้นการรายงานผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดธรรมาภิบาล ที่ใช้ความโปร่งใสเป็นกุญแจสำคัญในการดึงดูดการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายภายนอก อาทิ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นต้น

นอกจากนี้ เมื่อนำกรณีศึกษามาวิเคราะห์ผ่านทฤษฎี Social Safety Net จะพบว่า การสร้าง “โครงข่าย ความคุ้มครองทางสังคม” เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการมีกลไกรองรับและป้องกันความเสี่ยงในชีวิตให้แก่ประชาชน กองทุน สวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริรินถือเป็นโมเดลความสำเร็จของการสร้างตาข่ายรองรับทางสังคมโดยภาคประชาชน ที่พัฒนาตนเองจากการออมเงินเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ไปสู่การเป็นกองทุนสวัสดิการที่มอบทั้งหลักประกันทางการเงิน สุขภาวะ และปัญญา การนำนวัตกรรมข้อมูลมาใช้เพื่อเชื่อมโยงกับหน่วยงานอย่าง สปสช. สามารถเป็นข้อพิสูจน์ว่า หากชุมชนมีระบบธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง โครงข่ายความคุ้มครองทางสังคมระดับรากหญ้าก็ สามารถเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงให้แก่ระบบสวัสดิการของประเทศได้

ภาพที่ 3 คณะกรรมการลงพื้นที่เยี่ยมสมาชิกผู้สูงอายุ

ทั้งนี้ แม้กองทุนจะประสบความสำเร็จ แต่ยังมีเผชิญกับความท้าทายซึ่งชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างและกฎระเบียบ ขององค์กรต้องมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่จริง ปัญหาที่พบคือ

1. ปัญหาประสิทธิภาพและการจัดการทรัพยากร กองทุนประสบปัญหาในการหารูปแบบการบริหารที่ เหมาะสม เดิมที่กำหนดการประชุมไว้ทุก 3 เดือน ซึ่งก่อให้เกิดความล่าช้า จึงปรับเปลี่ยนมาเป็นการประชุมทุกเดือนเพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพ แต่กลับพบว่าโครงสร้างการทำงานเช่นนี้สร้างภาระค่าใช้จ่ายในการประชุมที่สูงเกินไป จนกระทบต่อ เสถียรภาพทางการเงินของกองทุน กรณีนี้สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้ง ระหว่างความต้องการประสิทธิภาพกับ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ซึ่งเป็นปัญหาขององค์กรชุมชน

2. ข้อจำกัดด้านทักษะและการรับรู้ ปัญหาภายในที่สำคัญคือ สมาชิกและคณะกรรมการบางส่วนยังขาด ความแม่นยำในกฎระเบียบของกองทุน ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินงาน ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การมีโครงสร้าง องค์กรที่ดีอาจไม่เพียงพอ หากขาดกลไกการสื่อสารและการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ

แนวทางการแก้ไขและนวัตกรรมการปรับตัวสู่ความยั่งยืน

จากปัญหาข้างต้น กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริณได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวผ่านแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

1. การปรับโครงสร้างเพื่อความสมดุล คณะกรรมการเลือกที่จะแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายด้วยการปรับรอบการประชุมเป็นทุก 2 เดือน ซึ่งเป็นทางสายกลางที่ช่วยรักษาสมดุลระหว่างประสิทธิภาพการติดตามงานกับการประหยัดทรัพยากรสะท้อนถึงการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นและเรียนรู้จากข้อมูลจริง

2. นวัตกรรมดิจิทัลเพื่อปิดช่องว่างความรู้ เพื่อแก้ปัญหาความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน กองทุนได้นำเทคโนโลยีแอปพลิเคชันและเว็บไซต์เข้ามาใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารและตรวจสอบข้อมูล สิ่งนี้ไม่เพียงช่วยให้สมาชิกเข้าถึงข้อมูลทุกระเบียบและสถานะการเงินได้ง่ายขึ้น แต่ยังยกระดับความโปร่งใสที่ตรวจสอบได้

3. บูรณาการภูมิปัญญาสู่สวัสดิการ กองทุนก้าวข้ามข้อจำกัดด้านงบประมาณด้วยการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่คือ “ผู้สูงอายุ” มาเป็นวิทยากรถ่ายทอดอาชีพและภูมิปัญญา และปรับกระบวนการมอบเงินสวัสดิการให้ควบคู่ไปกับการให้ความรู้ (เช่น การดูแลสุขภาพแม่และเด็ก) แนวทางนี้เปลี่ยนวิกฤตความจำเป็นของงานสวัสดิการให้กลายเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

โดยสรุป กรณีศึกษาของกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริณ ชี้ให้เห็นว่าความยั่งยืนขององค์กรชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับเงินทุนมหาศาล แต่ขึ้นอยู่กับ “ภาวะผู้นำที่ตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลง” และ “กลไกการบริหารจัดการที่โปร่งใสและตรวจสอบได้” การบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับทุนทางสังคมและการบริหารงานที่ยืดหยุ่น คือบทเรียนสำคัญที่บ่งชี้ว่า องค์กรชุมชนสามารถก้าวข้ามข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและทรัพยากรได้ หากมีกระบวนการเรียนรู้และปรับตัวอย่างต่อเนื่องการบริหารจัดการที่ผสมผสานระหว่างภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง โครงสร้างที่ตรวจสอบได้ และเครือข่ายที่กว้างขวาง คือปัจจัยความสำเร็จที่ทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริณสามารถยืนหยัดและเป็นที่พึ่งของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

“เราไม่ได้คาดหวังให้ชาวบ้านทุกคนเก่งเทคโนโลยีตั้งแต่วันแรก แต่เราสร้าง ‘ครู’ จากคนในชุมชน เพื่อให้ผู้ที่เข้าใจระบบกลายเป็นศูนย์ช่วยเหลือที่คอยส่งต่อความรู้และดึงคนข้างๆ ให้ก้าวไปพร้อมกัน”

5. ข้อเสนอแนะ

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริรินได้พิสูจน์ให้เห็นถึงศักยภาพในการเป็นสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม เพื่อให้กองทุนสามารถดำรงอยู่และเติบโตได้อย่างยั่งยืนท่ามกลางความผันผวนของโลกยุคใหม่ กองทุน จำเป็นต้องมียุทธศาสตร์การดำเนินงานที่สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป บทความนี้จึงขอเสนอแนวทางการพัฒนา การวิเคราะห์บทบาทผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนการประเมินความท้าทาย และโอกาส เพื่อเป็นแผนที่นำทางสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

การวิเคราะห์ความท้าทายและโอกาสในบริบทที่กว้างขึ้น

ในก้าวต่อไป กองทุนจำเป็นต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ประการแรกคือ ความท้าทายเชิงนโยบาย และโครงสร้างของรัฐ แม้กองทุนจะได้รับการสนับสนุนจากเทศบาล แต่เมื่อต้องเชื่อมโยงกับแหล่งทุนภายนอก มักพบ ปัญหาความไม่สอดคล้องของนโยบาย) ดังเช่นกรณีการเสนอโครงการไปยังสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) ที่ไม่ได้รับการพิจารณาอนุมัติเนื่องจากกรอบการทำงานไม่ตรงกับเกณฑ์ของแหล่งทุน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเสี่ยงหากกองทุนต้องพึ่งพางบประมาณจากภาครัฐเพียงทางเดียว ประการที่สองคือ ข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี แม้กองทุนจะมีระบบแอปพลิเคชันที่ล้ำสมัย แต่ในความเป็นจริง สมาชิกที่มีความพร้อมในการใช้อีเมล และเข้าถึงเทคโนโลยีอย่างเต็มรูปแบบยังมีสัดส่วนไม่ถึงร้อยละ 10 ทำให้การขับเคลื่อนระบบดิจิทัลในระดับชุมชนยังเป็นเรื่องยาก ประการสุดท้ายคือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและทรัพยากร กองทุนจำเป็นต้องบริหารงบประมาณอย่างรัดกุม ภายใต้กรอบงบค่าบริหารจัดการเพียงร้อยละ 20 ท่ามกลางภาวะเงินเฟ้อที่อาจลดทอนมูลค่าจริงของเงินสวัสดิการในอนาคต

อย่างไรก็ตาม ภายใต้ความท้าทายยังมีโอกาสที่ยิ่งใหญ่ซ่อนอยู่ ประการแรกคือแนวโน้มระดับโลกที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกองทุนที่ต้องการนำระบบ Blockchain หรือแนวคิดเหรียญรางวัล CWF (Community Welfare Fund) มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจผ่านร้านค้าสวัสดิการชุมชน ประการที่สอง โอกาสทางเทคโนโลยี แพลตฟอร์มที่กองทุนสร้างขึ้นสามารถยกระดับเป็นช่องทางกระจายสินค้าชุมชน เชื่อมโยงผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญา เช่น ไม้กวาดดอกหญ้า ไปสู่ตลาดภายนอก และประการที่สามคือ กระแสการบริโภคอย่างยั่งยืน ซึ่งผู้บริโภคยุคใหม่ยินดีสนับสนุนสินค้าที่มาจากชุมชนที่มีธรรมาภิบาล กองทุนสามารถใช้จุดแข็งด้านความโปร่งใสเป็นจุดขาย เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้

บทบาทของภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนความยั่งยืน

เพื่อให้โอกาสเหล่านี้เกิดขึ้นจริง จำเป็นต้องอาศัยกลไกความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ดังนี้

หน่วยงานภาครัฐ เช่น เทศบาลตำบลสุคริบนี ศอ.บต. และ สสส. ควรปรับบทบาทจากการเป็นเพียงผู้ให้ทุน มาเป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยช่วยปลดล็อกข้อจำกัดทางระเบียบราชการ สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัลชุมชน และบูรณาการข้อมูลสุขภาพของกองทุนเข้ากับระบบ สปสช. เพื่อยกระดับสวัสดิการสาธารณสุข

องค์กรภาคเอกชน ควรดึงภาคธุรกิจหรือกลุ่ม Start-up เข้ามาเป็นพันธมิตร (CSR/CSV Partner) เพื่อช่วยพัฒนาขีดความสามารถด้านเทคโนโลยี ยกย่องระดับแอปพลิเคชันให้สามารถทำธุรกรรมได้จริง และสนับสนุนช่องทางการตลาดสำหรับสินค้าชุมชน

ภาคประชาสังคมและเครือข่าย กองทุนควรสานต่อบทบาทที่เลี้ยง สร้างเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ หรือจังหวัด เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และสร้างระบบเศรษฐกิจแบ่งปันร่วมกัน

6. เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริบนี. (เวทีถอดบทเรียนกองทุนสวัสดิการชุมชน

เทศบาลตำบลสุคริบนี ประเภทที่ 4 ด้านการพัฒนาการศึกษา การเรียนรู้ ทักษะการดำรงชีวิตและการเรียนรู้ ตลอดชีวิต, มกราคม 20, 2569)

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริบนี. (2568, 17 ธันวาคม). เอกสารประกอบการพิจารณารางวัลองค์กร

สวัสดิการชุมชน ผู้สรรค์สร้างความมั่นคงของมนุษย์ ตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ “คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ปี 2568. เวทีนำเสนองาน กองทุนสวัสดิการชุมชนดีเด่น ระดับชาติ. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

7. กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของการดำเนินงานและการถอดบทเรียนกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคริบนีในครั้งนี้ จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากปราศจากการสนับสนุนและความร่วมมือจากหลากหลายภาคส่วน ที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกัน ขับเคลื่อนกองทุนจากจุดเริ่มต้นเล็กๆ สู่การเป็นกองทุนสวัสดิการที่เข้มแข็งในปัจจุบัน

ขอขอบพระคุณ เทศบาลตำบลสุคริบนี ที่เล็งเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนกองทุนมาโดยตลอด ทั้งในด้านงบประมาณ บุคลากร และคำแนะนำจากนิติกรรวมถึงนักพัฒนาชุมชน ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาในการ วางระบบระเบียบต่าง ๆ ทำให้กองทุนมีความมั่นคงและมีธรรมาภิบาลเป็นที่ยอมรับ

ขอขอบคุณหน่วยงานภาคีเครือข่าย ได้แก่ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ที่สนับสนุนงบประมาณผ่านโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพและการขยายผลสู่ชุมชน

ขอขอบคุณและชื่นชมในวิสัยทัศน์ของกลุ่มเยาวชนคณะลิเกฮูลู (ดิเกร์ฮูลู) ผู้เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เมื่อ 13 ปีก่อน ซึ่งเป็นรากฐานที่แข็งแกร่งมาจนถึงปัจจุบัน รวมถึงคณะกรรมการดำเนินงานทั้ง 16 ท่าน และคณะที่ปรึกษา ที่ได้เสียสละเวลา ทูมเทแรงกายแรงใจในการบริหารจัดการกองทุน ปรับปรุงระบบการทำงาน และนำนวัตกรรมเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสร้างความโปร่งใส

ขอขอบคุณ ประชาชนชาวบ้านและผู้สูงอายุในพื้นที่ ที่กรุณาเป็นวิทยากรถ่ายทอดภูมิปัญญาและทักษะอาชีพให้แก่คนรุ่นใหม่

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนในเขตเทศบาลตำบลสุคีริน ที่ให้ความไว้วางใจและมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคมแห่งการแบ่งปัน คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า กรณีศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสวัสดิการชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ สืบไป

ข้อมูลติดต่อกองทุน

ชื่อกองทุน	กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสุคีริน
ที่อยู่กองทุน	17/1 หมู่ 3 ตำบลมาโมง อำเภอสุคีริน จังหวัดนราธิวาส
โทรศัพท์	081-3190079
ผู้ประสานงาน	นายอาหะมะ มอลอ

จาก “ขยะ” สู่ “สวัสดิการ”: ถอดรหัสความสำเร็จโมเดลแม่เจ้าอยู่หัว นวัตกรรมเปลี่ยนการระดมเงิน ให้เป็นหลักประกันชีวิตที่ยั่งยืน

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่เจ้าอยู่หัว
อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

วนิดา ชิงชัย

เลขาธิการชุมชนภาคใต้
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

บทคัดย่อ

การจัดการปัญหาขยะล้นเมืองไม่ใช่หน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของ “ทุกคนในชุมชน” กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จึงได้พัฒนานวัตกรรม “ธนาคารขยะ” ขึ้นเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นโอกาสทางเศรษฐกิจ และสวัสดิการชุมชน จากสถานการณ์เดิมที่มีปริมาณขยะสูงถึง 60–65 ตันต่อเดือน และต้องใช้งบประมาณกำจัดขยะมากกว่า 1 ล้านบาทต่อปี อีกทั้งยังเกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับหน่วยงานท้องถิ่นเรื่องพื้นที่ทิ้งขยะ โดยแนวคิดธนาคารขยะทำให้ “ขยะมีมูลค่า” สมาชิกสามารถนำขยะมาแลกเป็นเงินสดเข้าสู่กองทุนสวัสดิการ และยังกลายเป็นเงินออมส่วนบุคคล ขณะเดียวกันยังสร้างงานให้คนในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง จนเกิดการเปลี่ยนมุมมองใหม่จาก “ขยะเป็นภาระ” กลายเป็น “ทรัพยากรที่มีค่า” ที่ทุกคนต้องช่วยกันเก็บและนำมาใช้ประโยชน์

คำสำคัญ: การจัดการขยะชุมชน, ขยะล้นเมือง, ธนาคารขยะ, กองทุนสวัสดิการชุมชน, การมีส่วนร่วมของชุมชน, สิ่งแวดล้อมชุมชน, การลดปริมาณขยะ

1. บทนำ

ขยะ เป็นปัญหาที่อยู่ในอันดับต้นๆที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน อีกทั้งนวัตกรรมที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ปริมาณขยะเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นขวดน้ำพลาสติก ขวดแก้ว โลหะ อลูมิเนียม กระดาษ รวมถึงขยะจากครัวเรือน สิ่งเหล่านี้ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แจ๋ออยู่หัวต้องมีภาระค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะเพิ่มขึ้น เฉลี่ยเดือนละ 83,000 กว่าบาท เป็นค่าน้ำมันรถขนขยะ ค่าจ้างเจ้าหน้าที่ ค่าเช่าพื้นที่ทิ้งขยะซึ่งอยู่ต่างอำเภอ เพราะแต่เดิมใช้พื้นที่ทิ้งขยะในตำบลแต่มีปัญหาที่ชุมชนรอบๆ กองทุนสวัสดิการชุมชนมองเห็นปัญหาดังกล่าว จึงพยายามหาทางออก สามารถพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสได้ จึงมีแนวคิดในการที่จะทำอะไรไม่ให้ขยะเป็นภาระของชุมชน ประกอบกับคนในชุมชนจำนวนมากไม่มีสวัสดิการจากรัฐ และขาดแหล่งพึ่งพาเมื่อเกิดความเดือดร้อน จึงเกิดกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้นและได้รับการรับรองเป็นกองทุนเมื่อปี 2552 ได้เข้ามามีบทบาทในการดูแลคนในชุมชน โดย เริ่มต้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในปี 2552 จากวิสัยทัศน์ที่ต้องการให้ประชาชนมีแหล่งพึ่งพาในยามวิกฤต ภายใต้แนวคิด **“กองทุน วันละ 1 บาท”**

ปัญหาหลักที่ชุมชนกำลังเผชิญ “ขยะล้นเมือง” แต่เดิมพื้นที่ในตำบลแม่แจ๋ออยู่หัว มีขยะเฉลี่ยวันละ 2 ตัน ใช้งบประมาณในการจัดการขยะเฉลี่ยเดือนละ 83,000 กว่าบาท เจ้าหน้าที่เก็บขยะ จำนวน 3 คน ขยะในแต่ละวันจะถูกส่งไปกำจัดในสถานที่แห่งหนึ่งมาอย่างยาวนาน ถ้าลองคิดตามว่า ขยะ 1 ตำบล มีจำนวน 2 ตัน ต่อวัน ถ้ามีขยะจาก 50 ตำบล จะทำให้มีขยะถึง หนึ่งหมื่นตันต่อวัน จะเห็นได้ว่าเป็นจำนวนที่ไม่น้อยเลย ปัญหาการนำขยะไปทิ้งในชุมชนสร้างความสกปรก ประชาชนต้องทนทุกข์จากการส่งกลิ่นคละคลุ้งไปทั่วบริเวณ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน จากปัญหาขยะล้นเมือง และเกิดการร้องเรียน ทำให้ไม่มีที่ทิ้งขยะ เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ จึงต้องหาทางออกร่วมกัน

จากการทำงานใกล้ชิดระหว่างกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่แจ๋ออยู่หัว กับองค์การบริหารส่วนตำบลแม่แจ๋ออยู่หัว ทำให้เห็นปัญหาการจัดการขยะที่จะทำโดยลำพังไม่ได้ ทางกองทุนจึงได้คิดแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยการหารือร่วมกัน ส่งผลให้เกิด นวัตกรรม ธนาคารขยะ ใช้ฐานสมาชิกจากกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงานธนาคารขยะในตำบล เกิดผล 4 มิติหลัก คือ

เริ่มต้นจากการสร้างค่านิยมใหม่ในการ **“ออมขยะแทนเงิน”** ที่เปลี่ยนความยุ่งยากให้กลายเป็นความง่าย โดยอาศัยจังหวะเวลาของการประชุมหมู่บ้านในทุกเดือนเป็นวันนัดหมายรับซื้อขยะ ซึ่งคณะกรรมการธนาคารขยะประจำหมู่บ้านจะทำหน้าที่บริหารจัดการอย่างเป็นระบบก่อนจะรวบรวมขยะเหล่านั้นส่งต่อไปยังศูนย์พักพิง กระบวนการนี้ถูกยกระดับขึ้นอีกขั้นด้วยการกำหนด **“เงื่อนไขสร้างวินัย”** ที่แยกแยะ โดยสมาชิกที่ร่วมออมขยะอย่างต่อเนื่องเกินกว่า 6 เดือน จะได้รับสิทธิประโยชน์เป็นสวัสดิการกรณีเสียชีวิตเพิ่มเติมพิเศษ นอกเหนือจากสวัสดิการพื้นฐานที่กองทุนเคยมอบให้ กลายเป็นแรงจูงใจที่เปลี่ยนพฤติกรรมจากความชินชาให้กลายเป็นความรับผิดชอบที่ส่งผลต่อความมั่นคงในชีวิต

ในขณะที่ขยะถูกส่งมารวมกัน ณ ศูนย์พักพิง ธนาคารขยะยังได้ขยายผลสู่ “การสร้างงานและคืนคุณค่า” โดยเลือกจ้างงานกลุ่มเปราะบางและคนพิการในชุมชนให้เข้ามาทำหน้าที่คัดแยกขยะอย่างละเอียด สร้างรายได้ที่พึ่งพาตนเองได้และทำให้พวกเขาได้ตระหนักถึงความสำคัญของตนเองในฐานะส่วนหนึ่งของพื้นที่ซึ่งช่วยให้ตำบลสะอาดตาความสำเร็จทั้งหมดนี้ถูกค้ำยันไว้ด้วย “เครือข่ายที่เข้มแข็ง” ของจุดรับซื้อขยะที่กระจายตัวอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ตามวันที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ความสะดวกสบายในการเข้าถึงนี่เองที่เป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านหันมาร่วมมือกันอย่างอุ่หนาฝาคั่ง จนเกิดเป็นวิถีใหม่ที่เปลี่ยนขยะจากภาระให้กลายเป็นพลังแห่งสวัสดิการที่ยั่งยืนของชาวแม่เจ้าอยู่หัวอย่างแท้จริง

2. ระบบการบริหารจัดการกองทุน ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

ธนาคารขยะตำบลแม่เจ้าอยู่หัวไม่ได้เกิดขึ้นโดยลำพัง แต่ต่อยอดจากความเข้มแข็งของกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2552 ด้วยทุนตั้งต้น 100,000 บาท และสมาชิกเริ่มต้น 407 คน จนปัจจุบันมีสมาชิกสะสมกว่า 2,712 คน และเงินกองทุนรวมกว่า 7.9 ล้านบาท สะท้อนถึงความเชื่อมั่นและพลังของการรวมกลุ่มของคนในชุมชน

เมื่อจังหวัดนครศรีธรรมราชประสบปัญหาสถานที่ทิ้งขยะจนต้องปิดบ่อขยะหลัก ทำให้หลายพื้นที่รวมถึงตำบลแม่เจ้าอยู่หัวไม่มีที่ทิ้งขยะ จึงกลายเป็นแรงผลักดันสำคัญให้เกิดการจัดตั้ง “ธนาคารขยะ” อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2567 ผลจากการดำเนินงาน ทำให้ค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะลดลงจากกว่า 1 ล้านบาทต่อปี เหลือเพียงประมาณ 360,000 บาทต่อปี และเงินที่ใช้จ่ายหมุนเวียนกลับเข้าสู่ชุมชนในรูปแบบค่าจ้างงานและสวัสดิการ

2.1 บทบาทของผู้นำที่เป็นผู้ริเริ่มโครงการหรือองค์กร

การเริ่มโครงการธนาคารขยะ เกิดจากการพูดคุยเพื่อหาทางออกร่วมกัน จึงได้มาเห็นสวัสดิการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงมีความคิดว่าให้สมาชิกรับขยะมาแลกเป็นสวัสดิการ โดยสมาชิกไม่ต้องเสียเงินในกระเป๋าในการส่งเงินสมทบเข้ากองทุน จากเดิมที่ทางท้องถิ่นต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการจัดการขยะ ตั้งแต่การลงพื้นที่เก็บขยะจากครัวเรือนประมาณ 60-65 ต้นต่อเดือน จนถึงการนำขยะส่งเพื่อกำจัด ใช้งบประมาณไปกว่า 1 ล้านบาทต่อปี แต่หลังจากที่ได้มีการนำ นวัตกรรม “ธนาคารขยะ” มาใช้ โดยกองทุนสวัสดิการชุมชน ยื่นมือเข้ามาเป็นกลไกหลัก จัดตั้ง “ธนาคารขยะตำบลแม่เจ้าอยู่หัว” ขึ้นในวันที่ 21 มีนาคม 2567 ทำให้ค่าใช้จ่ายคงเหลืออยู่ที่ 360,000 บาทต่อปี โดยที่ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นนี้เป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน กลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน การดำเนินงานของธนาคารขยะ มีโครงสร้างจากบุคคลที่เป็นแกนนำหลักร่วมกัน มีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นประธาน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน แกนนำ อสม. เจ้าหน้าที่ รพ.สต. ผู้บริหารสถานศึกษา เข้ามาจับมือทำงานร่วมกัน ในการให้ความรู้ เรื่องการคัดแยกขยะ ก่อนที่จะออกจากครัวเรือน มีการวางแผนการทำงาน แต่ละหมู่บ้านจะกำหนดวันรับซื้อขยะ โดยจะรับซื้อในวันประชุมของหมู่บ้าน หมุนเวียนกันไป มีการสนับสนุนรถขนขยะจากท้องถิ่นเพื่อนำไปจัดเก็บไว้ที่ศูนย์พักพิง ส่งต่อหน้าที่ในการคัดกรองขยะอีกชั้น โดยการจ้างกลุ่มเปราะบางมาคัดแยก ทำให้มีการจ้างงานในชุมชน และในแต่ละเดือนจะมีร้านมารับไป จากการบริหารจัดการภายในตำบลที่ทำให้หลายภาคส่วนได้เข้ามาเป็นภาคีรวมกว่า 20 ภาคีเครือข่าย ขยายวงกว้างสู่ระดับอำเภอ จนได้รับความไว้วางใจให้เป็นตำบลต้นแบบในเรื่องการบริหารจัดการขยะของอำเภอเชียรใหญ่

2.2 โครงสร้างขององค์กรที่จัดตั้งขึ้น

โครงสร้างของกรรมการธนาคารขยะตำบลแม่เจ้าอยู่หัว ถูกออกแบบให้มี 2 โครงสร้างหลัก คณะกรรมการบริหารธนาคารขยะ มี 43 คน มีนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นประธาน หัวหน้าส่วนงานต่าง ๆ ในองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เจ้าอยู่หัว ผู้อำนวยการโรงเรียนทุกโรงเรียนที่อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว เจ้าอาวาสวัดต่างๆ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เจ้าอยู่หัว ประธานกองทุน สวัสดิการชุมชน ประธานสภาเด็กและเยาวชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่ กำหนดแผนและวางแนวทางในการดำเนินงาน ของธนาคารขยะ เพื่อกำหนดทิศทางและเป้าหมายในการดำเนินการธนาคารขยะหมู่บ้าน และสนับสนุนกิจกรรมการดำเนินงานธนาคารขยะหมู่บ้าน ให้สอดคล้องกับแนวทาง ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พร้อมทั้งถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะและการบริหารจัดการขยะให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ให้คำปรึกษาการดำเนินงานและกิจกรรม ของธนาคารขยะหมู่บ้าน และติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงให้เกิดความโปร่งใสและต่อเนื่อง

อีกโครงสร้างหนึ่งเป็น คณะกรรมการธนาคารขยะหมู่บ้าน มีทั้งสิ้น 16 คน มีหน้าที่ ที่เปรียบเสมือนฟันเฟือง ปฏิบัติการ ทำหน้าที่ดำเนินงาน ขับเคลื่อนธนาคารขยะให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนด พร้อมทั้งให้คำแนะนำแก่ชุมชน ในการดำเนินงาน ร่วมแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้นในการดำเนินงาน รวมทั้งมีหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานธนาคารขยะ การรับซื้อขยะจากสมาชิกและบันทึกการเบิกจ่ายเงินของสมาชิกทุกหมู่บ้าน และเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงมีการแบ่งงานตามฝ่ายต่าง ๆ ฝ่ายทะเบียนสมาชิกและบันทึก ข้อมูล ฝ่ายการเงินและบัญชี ฝ่ายจัดซื้อ/ฝ่ายขาย ฝ่ายประชาสัมพันธ์ และฝ่ายติดตามและประเมินผล

ภาพที่ 1 การประชุมคณะกรรมการกองทุน

2.3 ความสำเร็จของการดำเนินงานนั้นเป็นผลมาจาก ความสัมพันธ์และความร่วมมือกับ

ภาคีเครือข่ายที่เข้ามาหนุนเสริมในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์การบริหารส่วนตำบลแม่เจ้าอยู่หัว ที่ไม่เพียงแต่ร่วมผลักดันเชิงนโยบาย แต่ยังจัดตั้งงบประมาณสมทบให้เป็นประจำทุกปีเพื่อเป็นทุนหมุนเวียน ผนวกกับการสนับสนุนจากรัฐบาลอำเภอ ที่เข้ามาบูรณาการงานผ่านโครงการถังขยะเปียกช่วยลดขยะอินทรีย์ตั้งแต่ต้นทาง นอกจากนี้ยังมีแรงหนุนสำคัญจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่มอบงบประมาณในการขับเคลื่อนงานให้เกิดความต่อเนื่อง ขณะที่ภาคเอกชนอย่าง กลุ่มผู้รับซื้อขยะ ก็ได้กลายเป็นพันธมิตรที่เข้ามาสร้างวงจรเศรษฐกิจด้วยการรับซื้อขยะทุกเดือน และยังมีภาคีทางวิชาการอีกมากมายที่หมุนเวียนมาเติมเต็มความรู้และเทคนิคใหม่ ๆ ทำให้ธนาคารขยะแห่งนี้ไม่ได้เป็นเพียงที่เก็บขยะ แต่คือศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และการร่วมแรงร่วมใจของคนทั้งตำบล

3. ผลการดำเนินงานของกองทุน

3.1 ขั้นตอนการดำเนินงาน เส้นทางแห่งการลงมือทำ กระบวนการขับเคลื่อนธนาคารขยะตำบล

แม่เจ้าอยู่หัวเริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นระบบผ่านการ วางรากฐานเชิงโครงสร้าง โดยเริ่มจากการแต่งตั้งคณะทำงานระดับตำบลที่มีความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ พร้อมทั้งร่วมกันร่างระเบียบข้อบังคับของธนาคารขยะเพื่อให้เกิดกติกาทางสังคมที่ยุติธรรม ก่อนจะนำเสนอเข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการเพื่อขอความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ ความโดดเด่นของที่นี่คือการใช้ต้นทุนเดิมที่แข็งแกร่งอย่าง “ฐานสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน” เป็นกลไกหลักในการเปิดรับสมัครสมาชิกรายใหม่ พร้อมทั้งจัดทำสมุดบัญชีออมทรัพย์ธนาคารขยะเพื่อให้สมาชิกเห็นตัวเลขการออมที่เป็นรูปธรรม และเมื่อมีการจัดซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็น อาทิ ตาชั่ง ป้าย และตาข่ายคัดแยกแล้วเสร็จ ธนาคารขยะแห่งแรกจึงได้รับการเปิดตัวขึ้นอย่างเป็นทางการ ณ หมู่ที่ 9 ก่อนจะขยายผลผ่านการลงพื้นที่ประชาสัมพันธ์ในวันประชุมประจำเดือนของทุกหมู่บ้านอย่างทั่วถึง

ภาพที่ 2 สมุดคู่มือฝากธนาคารขยะหมู่บ้าน

ในส่วนของ กลไกการบริหารจัดการระบบการออมและการดำเนินงาน นั้น ถูกออกแบบมาเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่สมาชิกในระยะยาว โดยขยะที่สมาชิกลำมาส่งมอบจะถูกเปลี่ยนเป็นมูลค่าเงินตรา ซึ่งมีการหักส่วนหนึ่งจำนวน 20 บาท เพื่อสมทบเป็นเงินสวัสดิการกรณีเสียชีวิตเพิ่มเติม และอีกส่วนหนึ่งหักเข้าสู่กองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อส่วนรวม ในขณะที่ยอดเงินคงเหลือทั้งหมดจะถูกบันทึกเป็นเงินออมส่วนบุคคลที่สมาชิกสามารถตรวจสอบได้จากสมุดออมทรัพย์ และมีอิสระในการถอนเงินได้ตามต้องการ สำหรับวิธีการรับซื้อนั้น จะเน้นความสะดวกโดยใช้ช่วงเวลาที่มีการประชุมหมู่บ้านเป็นหลัก ขยะที่รวบรวมได้จะถูกขนย้ายไปยังศูนย์พักพิงเพื่อเข้าสู่กระบวนการคัดแยกอย่างละเอียดอีกชั้นหนึ่ง โดยมีการจ้างเหมากลุ่มเปราะบางจำนวน 2 ท่าน ในอัตราเดือนละ 1,500 บาท เข้ามาเป็นกำลังสำคัญในการคัดแยกสร้างทั้งรายได้และคุณค่าทางสังคมไปพร้อมกัน

การจัดการระบบการออม มีสมุดออมทรัพย์ การหักเงินค่าขยะ จำนวน 20 บาท เพื่อสมทบให้กับสมาชิกที่เสียชีวิต และหักเข้าสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่เหลือเป็นเงินออม สมาชิกถอนเงินได้ทุกเมื่อ

วิธีการซื้อขยะ ซื้อในวันที่มีการประชุมของหมู่บ้าน และจะนำขยะไปรวบรวมไว้ที่ศูนย์พักพิงเพื่อเพื่อคัดแยกอีกชั้น โดยจ้างเหมากลุ่มเปราะบางจำนวน 2 คน เดือนละ 1,500 บาท มาทำหน้าที่คัดแยก

ภาพที่ 3 ภาพกิจกรรมการรับซื้อขยะและภาพการทำงานของพนักงาน

เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่อง คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนร่วมกับ อบต. จึงได้กำหนด **แผนปฏิบัติการเชิงรุก** ธนาคารขยะตำบลแม่แจ๋ออยู่หัว ที่มุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจแก่ทุกครัวเรือนผ่านช่องทางที่หลากหลาย ทั้งกลุ่มไลน์ตำบล เฟซบุ๊ก ติ๊กต็อก ยูทูบ และวิทยุชุมชน พร้อมทั้งจัดการอบรมให้ความรู้เรื่องการจัดการขยะตามหลัก 3R (Reduce, Reuse, Recycle) ตั้งแต่การทำถังขยะเปียกสำหรับขยะอินทรีย์ ไปจนถึงการแยกขยะรีไซเคิลเพื่อขายแก่ธนาคาร นอกจากนี้ยังมีการสร้างแรงจูงใจผ่านการมอบรางวัลแก่ครัวเรือนที่มีสถิติการออมขยะดีเด่น และมีการติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิด โดยวัดความสำเร็จจากปริมาณขยะที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง รายได้ของสมาชิกที่เพิ่มขึ้น และอัตราการเติบโตของจำนวนสมาชิกธนาคารขยะที่สะท้อนถึงความเชื่อมั่นของคนในตำบล

การดำเนินงานของโครงการได้สร้างผลกระทบที่สำคัญใน 3 มิติหลัก ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งพิสูจน์ให้เห็นถึงประสิทธิผลและความยั่งยืนของโมเดล “ขยะสวัสดิการแลกเปลี่ยน”

3.2 ผลลัพธ์ทางสังคม ในยามเช้าที่ศูนย์พักพิงขยะ เราจะไม่ได้เห็นเพียงแค่อังวีสตรีไซเคิล แต่เราจะเห็นภาพของ กลุ่มเปราะบางและคนพิการ ที่ครั้งหนึ่งอาจเคยรู้สึกว่าเป็นภาระของครอบครัว กำลังนั่งคัดแยกพลาสติกและกระดาษด้วยความคล่องแคล่วและรอยยิ้ม การจ้างงานด้วยค่าตอบแทนเดือนละ 1,500 บาท อาจดูไม่มากในสายตาคนภายนอก แต่สำหรับพวกเขา มันคือ “ค่าตอบแทนแห่งศักดิ์ศรี” ที่ทำให้รู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในการปกป้องสิ่งแวดล้อมของตำบล

นอกจากนี้ วัฒนธรรม “ออมขยะแทนเงินสด” ได้สร้างความมั่นใจให้กับผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย ตัวอย่างเช่น ยายใจ (นามสมมติ) สมาชิกผู้สูงอายุที่ไม่ต้องกังวลเรื่องการหาเงินสดมาส่งสมทบกองทุนสวัสดิการในทุกเดือน เพียงแค่อยายเก็บขวดน้ำพลาสติกหรือกระดาษลังที่ใช้แล้วมาส่งมอบในวันประชุมหมู่บ้าน ยายก็ได้รับสิทธิ์ในการรักษาพยาบาลและเงินฌาปนกิจ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การเพิ่มทักษะหรือความรู้ให้กับสมาชิก และการสร้างความร่วมมือในระดับต่าง ๆ จากการก่อตั้งธนาคารขยะ สมาชิกจะได้รับสวัสดิการจากกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่เจ้าอยู่หัว และยังได้รับสวัสดิการจากกองทุนธนาคารขยะอีกด้วย ถือเป็นเสริมสร้างความมั่นคงและคุณภาพชีวิต โครงการไม่เพียงแต่เป็นจัดการขยะที่ปลายทาง สมาชิกมีทักษะมีความรู้ในการคัดแยกขยะ เป็นการสร้างจิตสำนึก และสร้างวัฒนธรรมการคัดแยกขยะตั้งแต่ในครัวเรือน ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน อีกทั้งยังสร้างโอกาสในการมีรายได้เสริมให้กับกลุ่มเปราะบางในชุมชน ผ่านกิจกรรมการคัดแยกขยะ ต่อยาหลักการพัฒนาที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เป็นการสร้าง “ตาข่ายรองรับทางสังคม” ที่ทอขึ้นจากวัสดุเหลือใช้ในครัวเรือน

3.3 ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ ในอดีต งบประมาณกว่า 1 ล้านบาทของ อบต. ต้องมลายไปกับค่าน้ำมันรถขยะและค่าเช่าที่ทิ้งขยะในต่างถิ่น เปรียบเสมือนการนำเงินภาษีของชาวบ้านไปทิ้งลงในกองขยะ แต่ปัจจุบัน ตัวเลขเหล่านั้นถูกปรับเปลี่ยนทิศทางอย่างน่าอัศจรรย์ ค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะลดลงเหลือเพียง 360,000 บาทต่อปี ส่วนต่างที่ประหยัดได้กว่า 640,000 บาท ถูกนำกลับมาหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจชุมชน

ภาพที่เห็นได้ชัดคือ ในวันประชุมหมู่บ้าน สมาชิกจะถือสมุดออมทรัพย์ขยะสีเขียวมาด้วยความภาคภูมิใจ ตัวอย่างเช่น ครัวเรือนที่เคยทิ้งขยะอย่างไร้ทิศทาง กลับกลายเป็นผู้ส่งมอบวัตถุดิบคุณภาพให้กับธนาคารขยะ สร้างรายได้เสริมรวมกันทั้งตำบลกว่า 161,774 บาท เงินจำนวนนี้ไม่ได้หายไปไหน แต่ถูกเปลี่ยนเป็นเงินออมที่สมาชิกสามารถถอนออกมาใช้จ่ายในยามจำเป็น หรือสะสมไว้เพื่อเป็นสวัสดิการในบั้นปลายชีวิต ทำให้คำว่า “ขยะเป็นทรัพย์สิน” ไม่ใช่คำกล่าวที่เกินจริงอีกต่อไป

3.4 ผลลัพธ์ทางสิ่งแวดล้อม การลดปริมาณขยะ คือเป้าหมาย ของกองทุนฯ ที่ต้องการประสบความสำเร็จในการยกระดับจากการปฏิบัติสู่กฎกติกาทางสังคม และเป็นนวัตกรรมการจัดการขยะอย่างครบวงจร โดยที่กองทุนและ อบต. ได้ผลักดันให้เกิด “ธรรมนูญชุมชนหรือข้อตกลงร่วมกัน” ในการจัดการขยะระดับตำบล เพื่อสร้างมาตรฐาน การดูแลสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนและเปลี่ยนพฤติกรรมคนในชุมชนอย่างถาวร

ผลลัพธ์แห่งความสำเร็จ: จากแนวคิดสู่ผลกระทบเชิงบวกที่วัดผลได้

การดำเนินงานของโครงการได้สร้างผลกระทบที่สำคัญใน 3 มิติหลัก ซึ่งพิสูจน์ให้เห็นถึงประสิทธิภาพและความยั่งยืนของโมเดล "ขยะแลกสวัสดิการ"

ด้านสิ่งแวดล้อม:
การลดปริมาณขยะและ
การจัดการจัดการ

ด้านเศรษฐกิจ:
การสร้างมูลค่าจากของเสีย
และลดค่าใช้จ่าย

ด้านสังคมและสวัสดิการ:
การเสริมสร้างความมั่นคง
และคุณภาพชีวิต

ความเปลี่ยนแปลงที่สัมผัสได้ด้วยตาเปล่า คือ สภาพแวดล้อมภายในตำบลแม่เจ้าอยู่หัวที่สะอาดตาขึ้นอย่างผิดหูผิดตา จากเดิมที่เคยมีกองขยะเน่าเสียส่งกลิ่นเหม็นคลุ้งตามหัวมุมถนน จนนำไปสู่การร้องเรียนและความขัดแย้ง ปัจจุบันภาพเหล่านั้นถูกแทนที่ด้วยระบบการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ชาวบ้านเริ่มใช้ “หลัก 3R” ในชีวิตประจำวัน อย่างเป็นธรรมชาติ ขยะเศษอาหารหรือขยะอินทรีย์ถูกนำไปทำถังขยะเปียกเพื่อเป็นปุ๋ยบำรุงต้นไม้ ขยะรีไซเคิลถูกจัดเก็บอย่างเป็นระเบียบเพื่อรอวันธนาคารขยะมารับซื้อ ความสำเร็จสูงสุดในมิตินี้คือการที่ชุมชนสามารถตรา “ธรรมนูญชุมชน” ขึ้นมาเป็นข้อตกลงร่วมกัน เป็นการปึกหมุดหมายว่า “แม่เจ้าอยู่หัวจะเป็นตำบลที่ไร้ขยะ” และทุกคนคือผู้พิทักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างยั่งยืน เปลี่ยนความขัดแย้งในอดีตให้กลายเป็นความภาคภูมิใจร่วมกันในปัจจุบัน

4. บทเรียนจากกรณีศึกษา

บทเรียนจากตำบลแม่เจ้าอยู่หัวสอนให้รู้ว่า การจัดสวัสดิการที่ดีที่ สุดไม่ใช่แค่การแจกเงิน แต่คือการจัดการด้วยจิตใจที่เมตตาและโอบอ้อมอารี โมเดลนี้พิสูจน์ให้เห็นว่า เมื่อเราเปลี่ยน “ขยะ” ให้เป็น “ทุน” และเปลี่ยน “ภาระ” ให้เป็น “สวัสดิการ” เราไม่เพียงแต่ได้สิ่งแวดล้อมที่ดีคืนมา แต่เรายังได้สังคมที่เกื้อกูลกันอย่างแท้จริง “การทำงานด้านสวัสดิการไม่มีกำไร มีแต่ความสุขใจที่ได้ทำเพื่อเพื่อนมนุษย์”

หากเราวิเคราะห์ลึกลงไปภายใต้ความสำเร็จของธนาคารขยะแห่งนี้ เราจะพบร่องรอยของหลักการทางสังคมศาสตร์ที่ลึกลับอยู่เบื้องหลังอย่างมีนัยสำคัญ ประการแรกคือพลังของ “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ที่เปรียบเสมือนกาวใจยึดโยงคนในตำบลเข้าด้วยกัน ความไว้วางใจที่ชาวบ้านมีต่อกองทุนสวัสดิการชุมชนมาอย่างยาวนาน ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงข้ามคืน แต่มันคือต้นทุนเดิมที่ทำให้เมื่อมีการขยับตัวสู่เรื่องขยะ ทุกคนจึงพร้อมที่จะ “ยอมลงแรงร่วม” โดยไม่ต้องมีข้อสงสัย บรรทัดฐานความร่วมมือนี้เองที่เปลี่ยนจากคนแปลกหน้าในฐานะผู้ทิ้งขยะ ให้กลายเป็นภาคีเครือข่ายผู้ร่วมสร้างสวัสดิการ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้งานส่วนรวมเดินหน้าไปได้อย่างต่อเนื่อง

ในมิติของการบริหารจัดการ สิ่งที่เกิดขึ้นที่แม่เจ้าอยู่หัวคือภาพสะท้อนของ “การปฏิบัติการร่วมและการจัดการทรัพยากรร่วม” (Collective Action & Commons Governance) ที่เด่นชัดที่สุดบทรหนึ่ง ชุมชนไม่ได้รอคอยให้ภาครัฐเดินเข้ามาจัดการปัญหาฝ่ายเดียว แต่พวกเขาลุกขึ้นมาประกาศความเป็น “เจ้าของ” ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของตนเอง ธนาการชยะจึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่จัดซื้อของเก่า แต่คือ “พื้นที่ธรรมาภิบาล” ที่ชุมชนกำหนดกติกาขึ้นมาเพื่อดูแลทรัพยากรในท้องถิ่น เปลี่ยนจากเสียงบ่นเรื่องกลิ่นขยะ ให้เป็นเสียงร่วมกันคิดว่าจะจัดการ ‘ทรัพย์สิน’ ของตำบลอย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของชาวบ้านยังสามารถอธิบายผ่าน “ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน” (Theory of Planned Behavior) ที่ผสมผสานกับการ “แพร่กระจายนวัตกรรม” (Diffusion of Innovations) อย่างลงตัว การที่ชาวบ้านลุกขึ้นมาคัดแยกขยะในทุกเช้าไม่ได้เกิดจากคำสั่งทางปกครอง แต่เกิดจาก “ทัศนคติ” ที่เปลี่ยนไปเมื่อเห็นว่าขยะมีมูลค่า ผวนกับ “แรงกดดันทางสังคมเชิงบวก” ที่ใครๆ ในหมู่บ้านก็ทำกัน และที่สำคัญที่สุดคือ “ความสะดวก” ที่คณะกรรมการหยิบยื่นให้ผ่านกลไกวันประชุมหมู่บ้าน

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทเรียนจากการดำเนินงานที่ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว นำมาสู่ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญคือ การมุ่งเน้นสร้างแรงจูงใจที่ก้าวข้ามเพียงมูลค่าของตัวเงิน ไปสู่การสร้าง “ความมั่นคงในชีวิต” อย่างยั่งยืน โดยควรส่งเสริมกลไกการออมขยะแทนเงินสดให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกที่มีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงระบบสวัสดิการชุมชนได้โดยไม่สร้างภาระทางการเงินส่วนตัว ควบคู่ไปกับการเพิ่มสิทธิประโยชน์ตามวินัยการคัดแยกขยะ เช่น การมอบเงินฌาปนกิจหรือสวัสดิการพิเศษแก่ผู้ที่ส่งมอบขยะต่อเนื่องเกิน 6 เดือน ซึ่งจะเป็นการบ่มเพาะนิสัยการจัดการสิ่งแวดล้อมให้กลายเป็นวิถีปฏิบัติในระยะยาว

ในมิติของ การบริหารจัดการเชิงโครงสร้างและภาคีเครือข่าย ความสำเร็จที่แท้จริงต้องอาศัยพลังแห่งการ “ผสมผสานความร่วมมือ” โดยองค์การบริหารส่วนตำบลควรทำหน้าที่เป็นลมใต้ปีกที่สนับสนุนงบประมาณตั้งต้นและอุปกรณ์ที่จำเป็น อาทิ รถขนขยะและพื้นที่พักขยะ ในขณะที่กองทุนสวัสดิการชุมชนทำหน้าที่บริหารจัดการคนและทรัพยากรขยะอย่างคล่องตัว นอกจากนี้ การดึงเอาผู้นำจากทุกภาคส่วน ทั้งนายก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนา และผู้บริหารสถานศึกษา เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการ จะช่วยให้เข้มทิศเชิงนโยบายถูกส่งต่อไปยังกลุ่มเป้าหมายในชุมชนได้อย่างทั่วถึงและมีพลัง

เหนือสิ่งอื่นใด หัวใจสำคัญของการพัฒนาในเรื่องนี้คือการ สร้างคุณค่าทางสังคมให้แก่กลุ่มเปราะบาง โดยเสนอให้มีการขยายผลการจ้างงานคนพิการหรือผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อทำหน้าที่คัดแยกขยะ ณ ศูนย์พักพิง ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการสร้างรายได้ แต่ยังเป็นการสร้างการเติบโตที่ครอบคลุม ทำให้คนทุกกลุ่มรู้สึกว่าคุณค่าต่อสังคม โดยมี “วันประชุมหมู่บ้าน” เป็นจุดเชื่อมต่อที่สำคัญ ด้วยการใช้เวลาเป็นจุดจัดซื้อขยะเพื่อสร้างความสะดวกสูงสุดแก่ชาวบ้าน ซึ่งจะช่วยเพิ่มอัตราการมีส่วนร่วมได้มากกว่าการรอให้ชาวบ้านเดินทางมายังธนาคารด้วยตนเอง

สุดท้ายนี้ เพื่อให้การจัดการขยะไม่เพียงเป็นเพียงโครงการชั่วคราวตามวาระ ชุมชนควรยกระดับข้อตกลงร่วมกันสู่การร่าง “ธรรมนูญชุมชน” หรือข้อตกลงระดับตำบลเกี่ยวกับการจัดการขยะอย่างเป็นทางการ เพื่อเปลี่ยนให้การคัดแยกขยะกลายเป็นวิถีปฏิบัติที่ถาวรและเป็นวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ส่งต่อไปยังคนรุ่นหลังได้อย่างยั่งยืน

6. เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่เจ้าอยู่หัว. (เวทีถอดบทเรียนกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่เจ้าอยู่หัว. ประเภทที่ 5 ด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ , มกราคม 22, 2569) สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จ.นครศรีธรรมราช (24 มิถุนายน 2568). 1 อำเภอ 1 Best Practice ธนาคารขยะ “อบต. แม่เจ้าอยู่หัว อ.เชียรใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช”

7. กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของนวัตกรรม “ธนาคารขยะตำบลแม่เจ้าอยู่หัว” และการจัดการสวัสดิการชุมชนในครั้งนี้ เกิดขึ้นได้ด้วยความร่วมมืออย่างดียิ่งจากหลายภาคส่วน ซึ่งร่วมกันพลิกวิกฤตปัญหาขยะให้กลายเป็นโอกาสในการสร้างสวัสดิการและคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชน

ขอขอบพระคุณ นายบำเพ็ญ เจียรรัตน์ อดีตผู้บริหาร อบต.แม่เจ้าอยู่หัว ผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและเป็นผู้มอบงบประมาณทุนตั้งต้นจำนวน 100,000 บาท ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนเติบโตและแข็งแกร่งมาจนถึงปัจจุบัน

ขอขอบคุณ คณะกรรมการบริหารธนาคารขยะ ทั้ง 43 ท่าน และ คณะกรรมการธนาคารขยะหมู่บ้าน 16 ท่าน ซึ่งประกอบด้วย นายกองคการบริหารส่วนตำบลแม่เจ้าอยู่หัว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียน เจ้าอาวาสวัด เกษนนำ อสม. และภาคีเครือข่ายกว่า 20 องค์กร ที่ได้ร่วมกันวางรากฐานโครงสร้างการบริหารงานที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ

ขอขอบพระคุณหน่วยงานสนับสนุน ได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณและวิชาการในการขับเคลื่อนงาน รวมถึงอำเภอเชียรใหญ่ที่ได้บูรณาการร่วมกันในด้านทรัพยากร

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณ สมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนและชาวตำบลแม่เจ้าอยู่หัวทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการคัดแยกขยะและเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อส่วนรวม จนทำให้ขยะกลายเป็นสวัสดิการที่สร้างคุณค่าและศักดิ์ศรีให้กับคนในชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อมูลติดต่อกองทุน

ชื่อกองทุน	กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่เจ้าอยู่หัว
ที่อยู่กองทุน	92 หมู่ 7 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
โทรศัพท์	089-2992218
ผู้ประสานงาน	นางฟาตีเม๊ะ เจริญ

พลิกพื้นฐานรากด้วยสามชีพ สร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยเขา
อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

นิชามล เทือกแถว
นักศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา
นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหัวเขา จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นกลไกการพัฒนาชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อจัดสวัสดิการและเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนเกษตรกรรม กองทุนได้ขยายบทบาทสู่การส่งเสริมสัมมาชีพ การรวมกลุ่มอาชีพ และการพัฒนาศักยภาพสมาชิก ผ่านความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ผลการดำเนินงานช่วยลดต้นทุนการผลิต เพิ่มมูลค่าผลผลิต สร้างรายได้หมุนเวียน และลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก ควบคู่กับการส่งเสริมการผลิตอาหารปลอดภัยและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในระยะยาว

คำสำคัญ: กองทุนสวัสดิการชุมชน, การพึ่งพาตนเอง, เกษตรกรรม, วิสาหกิจชุมชน, ศูนย์ข้าว, การพัฒนาชุมชน

1. บทนำ

ตำบลหัวเขาเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี มีพื้นที่ประมาณ 65.6 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน พื้นที่แห่งนี้เปรียบเสมือนอู่ข้าวอู่น้ำที่สำคัญ ต่ประชาชนส่วนใหญ่ที่นี้ผูกพันอยู่กับผืนนา ซึ่งถือเป็นลมหายใจและเส้นเลือดใหญ่ทางเศรษฐกิจ คิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 75.24 ของพื้นที่ทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ภายใต้ความเขียวขจีของทุ่งนา กลับแฝงไปด้วยความเปราะบางของโครงสร้างเศรษฐกิจที่พึ่งพาการเกษตรเชิงเดี่ยวเป็นหลัก เกษตรกรต้องเผชิญกับความผันผวนของราคาผลผลิต ต้นทุนการผลิตที่พุ่งสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคือการขาดอำนาจต่อรองในการจำหน่ายข้าวเปลือกที่ต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลางเป็นหลัก สถานการณ์เหล่านี้กลายเป็นโจทย์สำคัญที่นำไปสู่การรวมตัวกัน

เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหัวเขา จึงได้ถือกำเนิดขึ้นจากความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ ภายใต้แนวคิดการสร้างหลักประกันทางสังคมโดยชุมชนเพื่อชุมชน มีเป้าหมายในการจัดสวัสดิการที่ครอบคลุมทุกช่วงวัย ตั้งแต่การเกิด การศึกษา การเจ็บป่วย จนถึงการเสียชีวิต ปัจจุบันกองทุนครอบคลุมทุกหมู่บ้านในตำบล มีสมาชิกสะสม 2,481 คน สมาชิกปัจจุบัน 1,667 คน และมีเงินกองทุนรวม 8,223,862.12 บาท สะท้อนถึงความเข้มแข็งของการบริหารจัดการบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ยิ่งซ้ำเติมปัญหาดังกล่าว รายได้ครัวเรือนลดลง ขณะที่ต้นทุนการผลิตปรับตัวสูงขึ้น ส่งผลให้หลายครัวเรือนประสบปัญหาสภาพคล่องและความไม่มั่นคงทางอาหาร ความต้องการรับสวัสดิการจากกองทุนเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่ความสามารถในการสมทบเงินของสมาชิกบางส่วนลดลง สถานการณ์นี้กลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้กองทุนต้องขยายบทบาทจากการจัดสวัสดิการพื้นฐาน ไปสู่การสร้างความมั่นคงทางอาหารและความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชน

เพื่อแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยเขาได้พัฒนากลไกสนับสนุนการผลิตและการตลาดอย่างครบวงจร ผ่านการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนโรงสีข้าว เพื่อเพิ่มมูลค่าให้ผลผลิตในพื้นที่ ลดการพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง และสร้างช่องทางจำหน่ายข้าวสารคุณภาพในราคาที่เป็นธรรม ควบคู่กับการจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชน ที่ทำหน้าที่เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ การถ่ายทอดเทคโนโลยีการทำนาที่เหมาะสม การลดต้นทุน และการพัฒนาคุณภาพผลผลิต สมาชิกที่เข้าร่วมวิสาหกิจโรงสีและศูนย์ข้าวชุมชนเป็นสมาชิกกองทุนอยู่ก่อนแล้ว การจัดตั้งกลไกดังกล่าวจึงเป็นการต่อยอดจากทุนทางสังคมเดิมของกองทุน ไม่ได้เป็นองค์กรแยกส่วน แต่เป็นโครงสร้างที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ สมาชิกมีบทบาททั้งในฐานะผู้ผลิต ผู้แปรรูป ผู้บริหารจัดการ และผู้ได้รับสวัสดิการภายใต้ระบบเดียวกัน ส่งผลให้เกิดความเป็นเจ้าของร่วม ความไว้วางใจ และการหมุนเวียนผลประโยชน์กลับสู่สมาชิกโดยตรง

ดังนั้น กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยเขาจึงทำหน้าที่มากกว่าการเป็นกลไกสวัสดิการ หากแต่เป็นศูนย์กลางของการบูรณาการงานพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจฐานราก ผ่านการสนับสนุนศูนย์ข้าวชุมชน วิสาหกิจโรงสี และการรวมกลุ่มอาชีพในพื้นที่ แนวทางดังกล่าวช่วยสร้างหลักประกันว่าไม่มีครัวเรือนใดต้องเผชิญภาวะอดอยาก และวางรากฐานของระบบอาหารชุมชนที่มั่นคง ยั่งยืน และเป็นธรรมในระยะยาว

2. ระบบการบริหารจัดการกองทุน ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยเขา เกิดขึ้นจากกระบวนการรวมพลังของผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถื่น และประชาชนในพื้นที่ ภายใต้แนวคิดการพึ่งพาตนเองและการสร้างหลักประกันทางสังคมโดยชุมชน จุดเริ่มต้นมาจากการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นเวทีให้ผู้นำและสมาชิกได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของพื้นที่ ก่อนจะพัฒนาเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2554 กระบวนการดังกล่าวสะท้อนรูปแบบการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม การตัดสินใจร่วม และความเป็นเจ้าของของคนในชุมชน

เพื่อให้กลไกนี้ขับเคลื่อนไปได้อย่างมั่นคง กองทุนจึงได้วาง โครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจน ประกอบด้วย คณะกรรมการที่มาจากตัวแทนหมู่บ้าน ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย วางแผนการเงิน และกำกับดูแลการดำเนินงาน มีการแบ่งหน้าที่อย่างเป็นระบบ เช่น ฝ่ายการเงิน ฝ่ายทะเบียนสมาชิก และฝ่ายสวัสดิการ เพื่อให้การบริหารจัดการมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก ได้อย่างทันท่วงที หัวใจสำคัญของระบบการทำงานที่นี้คือ “ความมีส่วนร่วม” ที่ไม่ได้หยุดอยู่แค่ในห้องประชุม แต่ยังหมายรวมถึงการรายงานสถานะทางการเงินให้สมาชิกได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอ เปิดพื้นที่ให้ทุกเสียงได้เสนอความคิดเห็น ควบคู่ไปกับการบริหารจัดการเงินกองทุนตามระเบียบที่รัดกุม ระบบการดำเนินงานเน้นความมีส่วนร่วมของสมาชิก ผ่านการประชุมประจำ การรายงานสถานะทางการเงิน และการเปิดโอกาสให้สมาชิกเสนอความคิดเห็น การบริหารเงินกองทุนเป็นไปตามระเบียบ เพื่อรักษาเสถียรภาพทางการเงินและความเชื่อมั่นของสมาชิกในระยะยาว

ความเข้มแข็งจากภายในยังถูกขยายผลผ่านการถ่ายทอดสายสัมพันธ์กับภาคีเครือข่ายภายนอกอย่าง ทรงพลัง ในระดับท้องถิ่น กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหัวเขาให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี เพื่อเสริมศักยภาพและความยั่งยืนของการดำเนินงาน ในระดับท้องถิ่น กองทุนได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหาร ส่วนตำบลหัวเขา ทั้งด้านงบประมาณและการประสานกิจกรรมชุมชน

ในระดับภาครัฐ กองทุนทำงานร่วมกับ กรมการข้าว และ กรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อพัฒนาศูนย์ข้าว ถ่ายทอด องค์ความรู้ และส่งเสริมอาชีพเกษตรกร และพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เป็นฐานที่มั่นคงทางอาชีพ พร้อมทั้งได้รับการ สนับสนุนด้านเทคนิควิชาการจากกรมพัฒนาที่ดินในการวิเคราะห์พื้นดินให้มีศักยภาพ

ยิ่งไปกว่านั้น กองทุนยังก้าวข้ามขีดจำกัดไปสู่การดูแลสิ่งแวดล้อมระดับสากล ผ่านการประสานงานกับ กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม และได้รับแรงหนุนจากภาคเอกชนชั้นนำอย่าง PTT Exploration and Production (PTTEP) ในการนำเทคโนโลยีลดคาร์บอนมาใช้ รวมถึงการเข้าร่วมโครงการกับ GIZ เพื่อยกระดับสู่ การทำนาที่ยั่งยืน ความร่วมมือเหล่านี้ช่วยให้กองทุนเข้าถึงองค์ความรู้ เทคโนโลยี และทรัพยากรที่จำเป็น ส่งเสริม ให้กองทุนเป็นทั้งกลไกสวัสดิการและฐานการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 แปลงนาในชุมชน

3. ผลการดำเนินงานของกองทุน

ท่ามกลางแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เมื่อ 4-5 ปีก่อน นั้น ตำบลหัวเขาต้องเผชิญกับบททดสอบครั้งใหญ่ ที่กระทบถึงรากฐานเศรษฐกิจครัวเรือน ชุมชนได้รับผลกระทบอย่างชัดเจน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ รายได้ของสมาชิกจำนวนมากไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ส่งผลให้ความสามารถในการออมเงินลดลง ตามหลักการเดิมของกองทุน สมาชิกจะออมวันละ 1 บาท เพื่อนำเงินสะสมมาสมทบกองทุนสวัสดิการ แต่ในช่วงหลังเริ่มพบปัญหาการค้างชำระเงินสมทบ บางครัวเรือนนำเงินเหี้ยมมาส่ง สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดด้านรายได้ และแสดงถึงภาวะเศรษฐกิจของสมาชิกที่เริ่มอ่อนแอ

จากสถานการณ์ดังกล่าว กองทุนจึงเร่งผลักดันโครงการสร้างความมั่นคงทางอาหารและสัมมาชีพ โดยยึดแนวคิดหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเกษตรกร โดยคัดเลือกหลักการที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้จริง หนึ่งในแนวทางสำคัญคือ “ผู้นำต้องลงมือทำก่อน” ประชาชนชาวบ้านจึงเข้ามาเป็นแกนนำ แม้ในช่วงแรกจะไม่ได้มีอาชีพทำนาโดยตรง แต่ได้ทดลองทำจริง ศึกษาเรียนรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง เมื่อผลลัพธ์ปรากฏชัด ทั้งด้านต้นทุนที่ลดลงและผลผลิตที่มั่นคง สมาชิกคนอื่น ๆ จึงเริ่มเรียนรู้และขยายผลตาม

เมื่อสมาชิกมีความมั่นคงด้านการผลิตแล้ว กองทุนได้ต่อยอดแนวคิดสู่การเพิ่มมูลค่าผลผลิต โดยกระตุ้นให้เกษตรกรรวมกลุ่มทำวิสาหกิจ “โรงสีข้าวชุมชน” แนวคิดนี้ได้รับความเห็นชอบร่วมกัน และในปี พ.ศ. 2564 จึงได้จัดตั้งโรงสีชุมชนขึ้น 3 แห่ง ปัจจุบันได้ขยายเป็น “ศูนย์ข้าวชุมชน” รวม 5 ทำหน้าที่คัดแยกเมล็ดพันธุ์ข้าว ช่วยลดต้นทุนการซื้อพันธุ์ข้าวที่มีราคาสูง และเพิ่มมูลค่าให้ผลผลิต ทำให้รายได้หมุนเวียนอยู่ในชุมชนมากขึ้น และเสริมสร้างความมั่นคงทางการเกษตรในระยะยาว

แนวทางสำคัญคือ การส่งเสริมให้สมาชิกปลูกข้าวปลอดภัยไว้บริโภคในครอบครัวก่อน เพื่อลดรายจ่ายด้านอาหารและสร้างความมั่นใจในคุณภาพชีวิต เมื่อมีผลผลิตเหลือจึงรวบรวมจำหน่ายผ่านกลุ่มหรือเครือข่ายชุมชน เพื่อสร้างรายได้เสริมอย่างเป็นระบบ วิธีการดังกล่าวช่วยให้ครัวเรือนมีทั้ง “อาหารที่ปลอดภัย” และ “รายได้ที่มั่นคง” ควบคู่กันไป

โรงสีข้าวชุมชน โรงสีเริ่มตั้งแต่การรับซื้อและรับสีข้าวจากสมาชิก ทั้งเพื่อบริโภคในครัวเรือน จำหน่ายเป็นข้าวสาร หรือใช้ทำเมล็ดพันธุ์ กรณีเมล็ดพันธุ์จะมีขั้นตอนคัดแยก บรรจุกระสอบ และติดฉลากอย่างเป็นระบบ หากเป็นข้าวที่ต้องอบลดความชื้น โรงสีมีการวัดค่าความชื้นอย่างละเอียด พร้อมกำหนดอัตราค่าบริการตามระดับความชื้น เนื่องจากการอบมีต้นทุนสูงกว่า ส่วนข้าวที่สมาชิกนำมาตากเองจะคิดราคาอัตราเดียวกัน

นอกจากนี้ โรงสียังทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก โดยร่วมมือกับภาคี เช่น เครือข่ายวัดท่าเตียน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านการผลิตข้าวลดโลกร้อน และสามารถจำหน่ายข้าวคาร์บอนเครดิตได้ ข้าวที่เครือข่ายผลิตจะนำมาแปรรูปที่โรงสีของชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมือแบบต่างฝ่ายต่างเกื้อหนุนกัน ช่วยขยายตลาด ออกนอกตำบลและอำเภอ

รายได้จากกิจกรรมโรงสีเข้าสู่วิสาหกิจชุมชนโดยตรง และเกิดประโยชน์ต่อกองทุนสวัสดิการในทางอ้อม เพราะสมาชิกส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกองทุนอยู่แล้ว เมื่อมีรายได้เพิ่มก็สามารถนำเงินมาสมทบกองทุนได้สม่ำเสมอ อีกทั้งโรงสียังสร้างการจ้างงานในพื้นที่ประมาณ 15 คน โดยเปิดโอกาสให้ผู้ว่างงานหรือผู้สูงอายุที่ไม่สามารถทำงานก่อสร้าง

ภาพที่ 2 โรงสีข้าวชุมชน

ในส่วนของโรงสีชุมชนนั้น ได้กลายเป็นจุดเชื่อมโยงเศรษฐกิจที่สำคัญ ทั้งการรับซื้อข้าวจากสมาชิกในราคาที่ เป็นธรรม และการเชื่อมต่อกับภาคภายนอก เช่น เครือข่ายวัดท่าเตียน เพื่อแปรรูปข้าวลดโลกร้อนออกสู่ตลาดในวง กว้าง กิจกรรมเหล่านี้สร้างรายได้หมุนเวียนและเกิดการจ้างงานในท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ว่างงานที่ได้ เข้ามามีบทบาทในกระบวนการคัดเมล็ดพันธุ์และแปรรูป สร้างรายได้รายวันและคืนคุณค่าให้กับทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่

ศูนย์ข้าวชุมชน ศูนย์ข้าวชุมชน ให้ความสำคัญกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพ โดยเฉพาะข้าวหอมและ ข้าวนุ่ม เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกพันธุ์ ปักดำเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของสายพันธุ์ และดูแลอย่างใกล้ชิด ข้าวที่ได้จึงเป็น มากกว่าผลผลิตเพื่อจำหน่าย แต่เป็นเมล็ดพันธุ์ที่สมาชิกนำไปใช้ต่อยอดในแปลงของตนเอง ช่วยลดต้นทุนและลดการ พึ่งพาพันธุ์ข้าวจากภายนอก

ต่อมาศูนย์ข้าวชุมชนได้พัฒนาแนวทางการทำนาคาร์บอนต่ำ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดการเกษตรที่เป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม มีสมาชิกที่ร่วมทำทั้งหมด 106 คน เนื่องจากวิธีการดังกล่าวต้องอาศัยความพร้อมของพื้นที่และความ เข้าใจในกระบวนการที่แตกต่างจากการทำนาทั่วไป ตั้งแต่การปรับระดับแปลงนาด้วยเลเซอร์ให้เรียบเสมอกัน เพื่อลด การใช้น้ำและเชื้อเพลิง การจัดการน้ำแบบเปียกสลับแห้งโดยใช้ท่อวัดระดับน้ำในนา การใส่ปุ๋ยตามผลวิเคราะห์ดินจาก กรมพัฒนาที่ดิน และการไม่เผาฟางแต่ใช้วิธีนำฟางมาใช้ประโยชน์ต่อกระบวนการเหล่านี้ช่วยลดการปล่อยก๊าซมีเทน และสร้างความสมดุลให้กับระบบนิเวศในนา

เมื่อเก็บเกี่ยวแล้ว ศูนย์ข้าวทำหน้าที่บริหารจัดการแบบครบวงจร สมาชิกสามารถนำข้าวมาสี แปรรูป และ จำหน่ายในพื้นที่เดียว ลดการพึ่งพาโรงสีภายนอก หากเมล็ดพันธุ์จำหน่ายไม่หมดก็สามารถแปรรูปเป็นข้าวสารคุณภาพ เพื่อบริหารผลผลิตให้เสร็จสิ้นภายในรอบปีและเพิ่มมูลค่าให้กับข้าวทุกเมล็ด ควบคู่กันนั้น ศูนย์ข้าวยังมุ่งเน้นงานบริการ และการถ่ายทอดความรู้ ให้สมาชิกเรียนรู้การจัดการดิน น้ำ และพันธุ์ข้าวอย่างถูกต้อง เพื่อนำไปปรับใช้ได้จริง เป้าหมาย จึงไม่ใช่เพียงการขายข้าว แต่คือการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกให้เติบโตเป็นทั้งผู้ผลิต ผู้จัดการ และผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ทางเกษตรได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 3 ศูนย์ข้าวชุมชน

“ศูนย์ข้าวชุมชน” ซึ่งเติบโตจาก 3 แห่ง สู่ 5 แห่งในปัจจุบัน กลไกนี้ทำหน้าที่สำคัญในการคัดแยกเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพสูงอย่างข้าวหอมและข้าวนุ่ม เพื่อลดการพึ่งพาพันธุ์ข้าวราคาแพงจากภายนอก ควบคู่ไปกับการบุกเบิกแนวทาง “ทำนาคาร์บอนต่ำ” ที่ใช้เทคโนโลยีเลเซอร์ปรับหน้าดิน การจัดการน้ำแบบเปียกสลับแห้ง และการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน ซึ่งนอกจากจะช่วยลดก๊าซเรือนกระจกแล้ว ยังสร้างความสมดุลให้แก่ระบบนิเวศในนาในพื้นที่ตำบลและพื้นที่ตำบลโดยรอบ

กลุ่มอาชีพ 28 กลุ่ม กลุ่มอาชีพในชุมชนเกิดขึ้นจากความตั้งใจที่จะเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มมีพื้นที่สร้างรายได้ ไม่จำกัดเฉพาะเกษตรกรทำนา แต่รวมถึงผู้ปลูกผัก ผู้แปรรูปอาหาร ผู้เก็บของป่าชุมชน และผู้มีทักษะด้านงานฝีมือต่าง ๆ แต่ละกลุ่มจึงทำงานบนฐานทรัพยากรที่ตนเองมี แล้วค่อย ๆ พัฒนาให้เกิดมูลค่าเพิ่มอย่างเป็นระบบ

กิจกรรมสำคัญเริ่มจากการนำผลผลิตในพื้นที่มาแปรรูป เช่น ข้าวสารบรรจุถุง น้ำพริก หน่อไม้ดอง เห็ด และผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นอื่น ๆ พร้อมทั้งพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ดิดฉลาก และแสดงข้อมูลติดต่ออย่างชัดเจน เพื่อยกระดับจากสินค้าพื้นบ้านธรรมดาให้เป็นสินค้าที่มีมาตรฐานและพร้อมออกสู่ตลาดที่กว้างขึ้น

เมื่อมีคณะดูงานเข้ามาในพื้นที่ กลุ่มอาชีพจะได้รับการแจ้งล่วงหน้าเพื่อเตรียมสินค้าให้เพียงพอ ทำให้เกิดตลาดรองรับอย่างสม่ำเสมอ รายได้จึงหมุนเวียนอยู่ในชุมชนโดยตรง นอกจากนี้ยังมีการจัดอบรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในกลุ่ม ทั้งด้านการผลิต การควบคุมคุณภาพ และการบริหารจัดการ เพื่อให้สมาชิกสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

รายได้ที่เพิ่มขึ้นไม่เพียงช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิก แต่ยังเชื่อมโยงกลับไปสู่กองทุนสวัสดิการผ่านการสมทบเงินอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เศรษฐกิจและสวัสดิการของชุมชนเกื้อหนุนกันเป็นระบบ โดยภาพรวม กิจกรรมกลุ่มอาชีพจึงไม่ได้เป็นเพียงการขายสินค้า แต่เป็นกระบวนการพัฒนาคน พัฒนาทักษะ และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในระยะยาว

ภาพที่ 4 กลุ่มอาชีพ

กล่าวโดยสรุป “กลุ่มอาชีพ 28 กลุ่ม” ที่นำทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลายชนิด ทั้งน้ำพริก หน่อไม้ดอง และงานฝีมือ จนกลายเป็นสินค้ามาตรฐานที่มีตลาดรองรับแน่นอน โดยเฉพาะเมื่อมีคณะศึกษาดูงานเข้ามาแวะเวียน รายได้ที่งอกเงยจากทุกทิศทางนี้เองที่ไหลกลับคืนสู่กองทุนสวัสดิการผ่านการสมทบเงินอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการของตำบลหัวเขาถักทอเข้าด้วยกันอย่างแยกไม่ออก อีกทั้งการดำเนินงานทั้งหมดนี้ นำไปสู่ผลลัพธ์ในด้านต่าง ๆ คือ

3.1 ผลลัพธ์ด้านสังคม

การดำเนินงานของศูนย์ข้าวและวิสาหกิจชุมชนตำบลหัวเขา ไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่ความสำเร็จเชิงตัวเลข แต่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางสังคมอย่างชัดเจน จากเดิมที่เกษตรกรส่วนใหญ่ทำหน้าที่เพียงผู้ผลิตและรอขายผลผลิตให้โรงสีภายนอก ปัจจุบันสามารถพัฒนาเป็น “นักธุรกิจเกษตร” ที่เข้าใจกระบวนการตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ มีความรู้เรื่องเมล็ดพันธุ์ การวัดความชื้น การแปรรูป และการตลาดอย่างถูกต้องตามระเบียบของกรมการข้าว

ในมิติของการเป็นศูนย์กลางแห่งปัญญา ศูนย์ข้าวชุมชนได้ขยับฐานะจากโรงงานแปรรูปสู่ “ห้องเรียนมีชีวิต” ที่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ไหลเวียนอยู่ตลอดเวลา ทั้งในหมู่สมาชิกเองและต่อสาธารณชนภายนอก มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ มีคณะดูงานเข้ามาเฉลี่ยเดือนละ 4-5 คณะ ทั้งจากหน่วยงานรัฐและจังหวัดต่าง ๆ ทำให้ตำบลหัวเขากลายเป็นหมุดหมายสำคัญของแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรคาร์บอนต่ำและการบริหารจัดการชุมชนแบบครบวงจร สิ่งนี้เองที่ช่วยหล่อเลี้ยงให้เกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และสร้างความเชื่อมั่นว่าวิถีเกษตรกรรมเดิมสามารถเติบโตไปพร้อมกับโลกสมัยใหม่ได้

เหนือสิ่งอื่นใด คือการสร้างพื้นที่แห่งโอกาสให้แก่กลุ่มคนที่อาจเคยถูกมองข้าม การทำนาของกองทุนฯ ทำให้เกิดการสร้างงานในท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้สูงอายุและผู้ว่างงานที่ไม่สามารถทำงานรับจ้างหนักได้ ได้กลับมามีบทบาทในภาคการเกษตร เช่น งานสีข้าว งานคัดเมล็ดพันธุ์ งานแปรรูป ทำให้เกิดรายได้และคุณค่าในตนเอง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแน่นแฟ้นขึ้นจากการทำงานเป็นกลุ่ม และเกิดความร่วมมือระหว่างกลุ่มอาชีพกว่า 28 กลุ่มอย่างเป็นระบบ

3.2 ผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจ

ในมิติเชิงเศรษฐกิจ การดำเนินงานของกองทุนและวิสาหกิจชุมชนได้พลิกโฉมหน้าการจัดการผลผลิตข้าวของตำบลหัวเขาไปอย่างสิ้นเชิง ชุมชนสามารถบริหารจัดการผลผลิตข้าวให้เสร็จสิ้นภายในรอบปี ลดการสูญเสียและลดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาตลาด ข้าวไม่ถูกขายเป็นเพียงวัตถุดิบ แต่ถูกเพิ่มมูลค่าผ่านการทำเมล็ดพันธุ์ ข้าวสารบรรจุถุง การยกระดับและเพิ่มมูลค่าด้วยการแปรรูปเป็นเมล็ดพันธุ์คุณภาพสูง ข้าวสารบรรจุถุงมาตรฐาน และผลิตภัณฑ์ต่อยอดหลากหลายชนิด ซึ่งช่วยลดการสูญเสียโอกาสทางรายได้และสร้างอำนาจต่อรองของเกษตรกร

ความชาญฉลาดในการบริหารจัดการยังแผ่ขยายไปถึงการเปลี่ยน “วัสดุเหลือใช้” หรือขยะจากการผลิต เช่น ข้าวสับและแกลบ ซึ่งเดิมไม่มีมูลค่าหรือถูกเผาทิ้ง ถูกนำมาผลิตเป็นแผ่นปาร์ติเกิลบอร์ดและของที่ระลึก สร้างรายได้ใหม่ให้กลุ่ม อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาคเอกชนและความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐ ทำให้เกิดการลงทุนด้านเทคโนโลยีในชุมชน

นอกจากรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทำนาลดโลกร้อน ยังได้รับเงินสนับสนุนตามระดับเทคโนโลยีที่ทำได้ (500–1,000 บาทต่อไร่ ไม่เกิน 10 ไร่) ถือเป็นรายได้เสริมควบคู่กับการลดต้นทุนการผลิต รายได้จากวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ และสมาชิกที่มีรายได้เพิ่มสามารถนำเงินมาสมทบกองทุนสวัสดิการอย่างต่อเนื่อง ทำให้ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการเชื่อมโยงกันอย่างเกื้อหนุน

3.3 ผลลัพธ์ด้านสิ่งแวดล้อม

บนผืนนาของตำบลหัวเขาในวันนี้ ความเขียวขจีไม่ได้เป็นเพียงสัญลักษณ์ของผลผลิตเท่านั้น แต่ยังเป็นประจักษ์พยานของการขับเคลื่อน “เกษตรกรรมคาร์บอนต่ำ” ที่ดำเนินตามจังหวะของธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ผ่าน 4 ขั้นตอนสำคัญ ตั้งแต่การการปรับระดับนา การจัดการน้ำแบบเปียกสลับแห้ง การใส่ปุ๋ยตามผลวิเคราะห์ดิน และการไม่เผาฟาง ส่งผลให้ลดการปล่อยก๊าซมีเทนและคาร์บอนไดออกไซด์อย่างเป็นรูปธรรม

มาตรการ “หยุดเผา” โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝุ่น PM สูง ช่วยลดมลพิษทางอากาศในพื้นที่ หากมีการเผาจะถูกตัดสิทธิ์จากโครงการต่าง ๆ เป็นเวลา 2 ปี ไม่ใช่เพียงแค่การลงโทษ แต่คือการสร้างแรงจูงใจเชิงบวกให้คนในชุมชนตระหนักถึงมลพิษทางอากาศที่ส่งผลต่อสุขภาพของลูกหลาน และเป็นแรงจูงใจเชิงบวกในการรักษาสิ่งแวดล้อม

ความมุ่งมั่นนี้ยังขยายผลไปสู่การจัดการวัสดุเหลือใช้อย่างสร้างสรรค์การนำข้าวสับและแกลบมาผลิตเป็นแผ่นปาร์ติเกิลบอร์ดไม่เพียงลดการเผา แต่ยังมีใบรับรองการลดการปล่อยคาร์บอนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผลิตภัณฑ์มีคุณค่าทางสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันการจัดการดินและน้ำอย่างเหมาะสมยังช่วยฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน ลดการใช้สารเคมี และสร้างสมดุลระบบนิเวศในระยะยาว

4. บทเรียนจากกรณีศึกษา

จากผลการดำเนินงานของกองทุนที่คณะกรรมการได้ร่วมกันกำหนดแนวทางโดยยึด “หลักการทรงงาน” เป็นกรอบคิดสำคัญ และมุ่งเน้นการ “เปลี่ยนความคิด เปลี่ยนพฤติกรรม” ของสมาชิกให้หันมาปลูกข้าวปลอดภัยไว้บริโภคในครอบครัวก่อน เหลือจึงค่อยแบ่งจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ สามารถนำมาอธิบายเชื่อมโยงกับแนวคิดทางทฤษฎีต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบและน่าสนใจ ในมิติ ทฤษฎีทุนทางสังคม (Social Capital Theory) เราจะเห็นความสำคัญของ กับ “ความไว้วางใจ ความสัมพันธ์ และเครือข่าย” ในชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการรวมกลุ่มและการระดมทรัพยากร ในกรณีของกองทุน สมาชิกยอมปรับเปลี่ยนแนวทางการผลิตจากการใช้สารเคมีมาสู่การปลูกข้าวปลอดภัย เพราะมีความเชื่อมั่นในคณะกรรมการที่เป็นคนในพื้นที่เดียวกัน มีความใกล้ชิด และมีความโปร่งใสในการทำงาน ความไว้วางใจนี้ทำให้เกิดการเปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่ แม้ในระยะแรกอาจมีความกังวลเรื่องผลผลิตหรือรายได้

นอกจากนี้ พลังของสายใยความสัมพันธ์แบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและเพื่อนบ้านช่วยให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ เช่น การทำปุ๋ยหมัก การทำน้ำหมักชีวภาพ และการจัดการศัตรูพืชแบบชีวภาพ สมาชิกที่ประสบความสำเร็จจะถ่ายทอดประสบการณ์ให้ผู้อื่น เกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ภายในชุมชน ทุนทางสังคมจึงทำหน้าที่เป็น “พลังขับเคลื่อนที่มองไม่เห็น” แต่มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของกองทุน

5. บทเรียนและความท้าทาย

การเดินทางของกองทุนตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ไม่ได้เป็นเพียงการบริหารเงินหรือจัดสวัสดิการให้สมาชิกเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ที่ค่อย ๆ ก่อรูปความเข้มแข็งจากภายใน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการปรับแนวคิดสู่การปลูกข้าวปลอดภัยเพื่อบริโภคในครอบครัวก่อน แล้วจึงจำหน่ายส่วนที่เหลือเป็นภาพสะท้อนของการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของความเข้าใจและความร่วมมืออย่างแท้จริง

ในช่วงเริ่มต้น เส้นทางไม่ได้ราบรื่นนัก หลายครัวเรือนยังมีความลังเลและกังวล การเปลี่ยนวิธีการผลิตที่เคยทำมานานไม่ใช่เรื่องง่าย บางคนกังวลว่าผลผลิตจะลดลง บางคนกลัวรายได้ไม่เพียงพอ เสียงถามไถ่และความไม่มั่นใจปรากฏอยู่ในทุกวงสนทนา แต่กองทุนเลือกที่จะไม่เร่งรัด หากค่อย ๆ สร้างความเข้าใจ ผ่านการประชุม การพูดคุย และการลงมือทำให้เห็นจริง

เมื่อฤดูกาลผ่านไป ความเปลี่ยนแปลงเริ่มปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ต้นทุนการผลิตลดลง สุขภาพของสมาชิกดีขึ้น ครอบครัวมีข้าวปลอดภัยบริโภคอย่างมั่นใจ ความกังวลค่อย ๆ จางหายไป แทนที่ด้วยความภาคภูมิใจและความเชื่อมั่นในพลังของตนเอง ชุมชนได้เรียนรู้ว่า การพึ่งพาตนเองไม่ได้หมายถึงการตัดขาดจากโลกภายนอก แต่คือการสร้างรากฐานที่มั่นคงจากภายในก่อน

บทเรียนที่เด่นชัดที่สุด คือ ความสำเร็จไม่ได้เกิดจากผู้นำเพียงคนเดียว หรือเงินทุนเพียงก้อนใหญ่ แต่เกิดจากความสามัคคี ความอดทน และการมีส่วนร่วมของทุกคน การเปิดพื้นที่ให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ทำให้กองทุนไม่ใช่ของคณะกรรมการ แต่เป็นของชุมชนโดยแท้

สิ่งที่กองทุนได้รับจึงไม่ใช่เพียงตัวเลขรายได้ที่เพิ่มขึ้น หากคือความมั่นคงทางอาหาร ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น และความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตของตนเอง ชุมชนได้เรียนรู้ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องค่อยเป็นค่อยไป ยึดหลักพอประมาณ มีเหตุผล และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม

สำหรับอนาคต กองทุนตระหนักดีว่าการรักษาความเข้มแข็งต้องอาศัยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การเปิดรับแนวคิดใหม่ ๆ และการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีบทบาท เพื่อสืบสานแนวทางที่วางรากฐานไว้

ท้ายที่สุด การเดินทางของกองทุนได้พิสูจน์ให้เห็นว่า เมื่อชุมชนเชื่อมั่นในตนเอง และร่วมมือกันอย่างจริงจัง ความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนย่อมเกิดขึ้นได้จากพลังของคนในพื้นที่เองอย่างแท้จริง

ภาพที่ 5 กิจกรรมถอดบทเรียน

6. เอกสารอ้างอิง

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหัวเขา. (2568, 17 ธันวาคม). เอกสารประกอบการพิจารณารางวัลองค์กร

สวัสดิการชุมชน ผู้สรรสร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

“คุณภาพชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน ปี 2568. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหัวเขา. (เวทีถอดบทเรียนกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหัวเขา

ประเภทที่ ประเภทที่ 6 ด้านความมั่นคงทางอาหารและสัมมาชีพ, มกราคม 27, 2569)

7. กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ผู้จัดทำขอกราบขอบพระคุณ กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหัวเขา คณะทำงานศูนย์ข้าวชุมชน วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพทุกกลุ่ม ที่ได้ให้ข้อมูล ถ่ายทอดประสบการณ์ และเปิดพื้นที่ให้ศึกษาเรียนรู้อย่างใกล้ชิด

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์จากวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้กรุณา ให้คำแนะนำ คำปรึกษา และข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเนื้อหา รวมถึงขอขอบพระคุณสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ที่ให้โอกาสในการจัดทำบทความฉบับนี้ พร้อมทั้งให้คำปรึกษาและสนับสนุนแนวทางการพัฒนาชุมชน อย่างต่อเนื่อง

ขอขอบคุณสมาชิกกองทุนและเกษตรกรทุกท่านที่ร่วมแรงร่วมใจขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ จนเกิดผลลัพธ์ที่เป็น รูปธรรม และขอขอบคุณหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายทุกภาคส่วนที่ให้การสนับสนุนอย่างสม่ำเสมอ

ข้อมูลติดต่อกองทุน

ชื่อกองทุน	กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหัวเขา
ที่อยู่กองทุน	146 หมู่ที่ 6 ตำบลหัวเขา อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
โทรศัพท์	081-4401362
ผู้ประสานงาน	นายบุญนะ หอมยามเย็น

สร้างรากฐานชีวิตที่มั่นคง “มีที่ดิน มีบ้าน มีน้ำใช้” เพื่อหัวใจของชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึก (องค์กรสวัสดิการชุมชน)
ตำบลห้วยลึก อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

สงกรานต์ มีying

กองเลขาสวัสดิการชุมชนภาคกลางและตะวันตก
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึก จังหวัดเพชรบุรี เพื่อทำหน้าที่เป็นตาข่ายรองรับทางสังคม (Social Safety Net) ให้กับสมาชิกจำนวน 2,123 คน (ร้อยละ 61 ของประชากร) และคนตำบลบ้ำลาด ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยทรุดโทรมไม่เหมาะสมกับการพักอาศัย ที่ดินทับซ้อนเขตป่าสงวนป่าอย่างหัก - เขาป้อม ครอบคลุมพื้นที่รวมกว่า 25.95 ตารางกิโลเมตร (16,222 ไร่) ผู้ได้รับผลกระทบ 516 ครอบครัว ภาระหนี้สินครัวเรือนเพิ่มขึ้น คนในพื้นที่มีอาชีพและรายได้ไม่มั่นคง เนื่องจากอาชีพหลักของคนในตำบลห้วยลึกทำเกษตรกรรม แต่กลับต้องเผชิญปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตร ภัยแล้งซ้ำซากจากสภาพทางภูมิศาสตร์พื้นที่ที่อับลมฝนตกน้อย อีกทั้งยังขาดระบบชลประทาน กองทุนจึงยกระดับบทบาทของตนเองจากการจัดสวัสดิการดูแลกันและกันตั้งแต่เกิดจนตาย 13 ประเภทสวัสดิการ สู่การเป็นกลไกกลางการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างแบบบูรณาการผ่านแนวคิด “มีที่ดิน มีที่อยู่อาศัย มีน้ำใช้ = ชีวิตอยู่ได้” โดยใช้ฐานข้อมูลสมาชิกกองทุนเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาครัฐ (พอช. อปท.) เกิดการสร้างและซ่อมแซมบ้านที่มั่นคงให้กับคนในตำบลห้วยลึก การจัดการปัญหาที่ดินทำกินผ่านโครงการบ้านมั่นคงชนบท (คทช.) กว่า 202 ครัวเรือน และเป็นแกนหลักหนุนการจัดการเวทีประชาคม รวมพลคนตำบลห้วยลึกรวบรวมรายชื่อทูลเกล้าถวายฎีกาเพื่อขอพระราชทานความช่วยเหลือในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จนได้รับอนุมัติงบประมาณจำนวน 47,000,000 บาท เพื่อการจัดการน้ำอย่างยั่งยืน เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์น้ำและที่ดินในพื้นที่อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การจัดการที่อยู่อาศัย, ทุนทางสังคม, ภัยแล้งซ้ำซาก, การบริหารจัดการน้ำ

1. บทนำ

บริบทของพื้นที่ตำบลห้วยลึก อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี มีลักษณะเป็นภูเขาและที่ราบสลับที่ราบสูง สภาพพื้นที่เหมาะแก่การเกษตรกรรม มีลำห้วยธรรมชาติ 8 แห่ง แต่ชาวบ้านกลับเผชิญปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนตำบลห้วยลึก เสี่ยงภัยแล้งซ้ำซากในฤดูร้อน เนื่องจากลำห้วยต้นเหินจากการทับถมของตะกอนดินและการรุกรานของวัชพืช ทำให้กักเก็บน้ำได้น้อยกว่าที่ควรจะเป็นทางน้ำขาดช่วงในฤดูร้อน ฝนไม่ตกลงลำห้วยเหล่านี้มักจะแห้งขอดเพราะไม่มีแหล่งต้นน้ำขนาดใหญ่ประคองไว้ ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่อ้อมลมและขาดต้นน้ำขนาดใหญ่ประคองไว้ ทำให้ลำห้วยต้นเหินและแห้งขอดในฤดูร้อน เกษตรกรจึงต้องเผชิญกับ “ภัยแล้งซ้ำซาก” ซึ่งบั่นทอนความมั่นคงในอาชีพหลักของชุมชนมาอย่างยาวนาน

ย้อนกลับไปเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2554 ท่ามกลางอุดมการณ์ที่มุ่งหวังจะเห็นชุมชนบ้านเกิดนออยู่และพึ่งพาตนเองได้ สมาชิกชุมชนบุกเบิกจำนวน 120 คน ได้รวมตัวกันก่อตั้ง “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึก” ขึ้นมา โดยมีหัวใจสำคัญคือการสร้างวัฒนธรรมแห่งการแบ่งปันและการดูแลซึ่งกันและกัน การดูแลซึ่งกันและกันในชุมชน ตลอดระยะเวลา 14 ปีที่ผ่านมา กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึกได้มีเพียงแต่เติบโตขึ้นตามระยะเวลา ได้พิสูจน์ผลงานเชิงรูปธรรมจนกระทั่งได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชน จากก้าวเล็กๆ ในวันวาน สู่ความภาคภูมิใจในวันนี้ที่มีสมาชิกกองทุนครอบคลุม 6 หมู่บ้านในตำบลจำนวนมากถึง 2,123 คน คิดเป็นร้อยละ 58.92 ของประชากรทั้งตำบล 3,603 คน (อ้างอิงข้อมูลจากเว็บไซต์ อบต.ห้วยลึก ข้อมูล ณ เดือน พฤษภาคม 2568)

เพื่อตอบโจทย์ความท้าทายนี้ กองทุนฯ จึงมิได้หยุดเพียงแค่การจัดสวัสดิการพื้นฐาน 13 ประเภทที่ดูแลสมาชิกตั้งแต่ลืมตาจู่โลกจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตเท่านั้น แต่ยังคงยกระดับบทบาทสู่การเป็น “แกนกลางในการถักทอความสัมพันธ์” ที่กองทุน “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” และพร้อมเป็นแกนกลางในการรับฟัง ประสานงาน ช่วยคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการบริหารจัดการน้ำที่เคยเป็นรอยร้าวระหว่างคนในตำบลห้วยลึกและองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยลึก การจัดการปัญหาที่ดินทำกินผ่านโครงการบ้านมั่นคงชนบท (คทช.) กว่า 202 ครัวเรือน การซ่อมสร้างบ้านเรือนที่เสื่อมโทรมให้มั่นคงเหมาะสมกับการพักอาศัยโดยเฉพาะผู้สูงอายุ ผู้เปราะบางทางสังคม และเป็นแกนหลักหนุนการจตุเวทีประชาคมรวมพลคนตำบลห้วยลึก รวบรวมรายชื่อทูลเกล้าถวายฎีกาเพื่อขอพระราชทานความช่วยเหลือในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จนได้รับอนุมัติงบประมาณจำนวน 47,000,000 บาท เพื่อการจัดการน้ำอย่างยั่งยืน เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์น้ำและที่ดินในพื้นที่อย่างยั่งยืน นับเป็นมหากาพย์คุณและความภาคภูมิใจสูงสุดของชุมชน

2. ระบบการบริหารจัดการกองทุน ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึก มิได้เกิดจากเพียงการบริหารจัดการกองทุนในเชิงตัวเลข แต่เกิดจาก “วิสัยทัศน์ของผู้นำและคณะกรรมการ” ที่แปรเปลี่ยนกลไกสวัสดิการให้กลายเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างอย่างเป็นระบบ คณะกรรมการกองทุนฯ ได้ใช้ความแข็งแกร่งของเครือข่ายที่มีสมาชิกครอบคลุมทุกหมู่บ้านเป็นฐานในการปฏิบัติงาน ขยายขอบเขตจากการจัดสวัสดิการพื้นฐานไปสู่การแก้ปัญหาเรื่อง “ที่อยู่อาศัย ที่ดิน และแหล่งน้ำ” โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมและใช้ข้อมูลจริงเป็นเครื่องมือนำทาง

กระบวนการทำงานเริ่มต้นจากการที่ คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึกใช้ “กลไกกองทุนที่มีสมาชิกทุกหมู่บ้าน” เป็นฐานงาน ขยายจากสวัสดิการพื้นฐานสู่การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างด้าน ที่อยู่อาศัย - ที่ดิน - น้ำ โดยยึดการมีส่วนร่วมและใช้ข้อมูลจริงเป็นตัวตั้ง คณะทำงานกองทุนระดับหมู่บ้านซึ่งทำหน้าที่เก็บเงินสมทบและดูแลสมาชิกอยู่แล้ว ลงสำรวจความเดือดร้อนด้านที่ดินและที่อยู่อาศัยทั้งตำบลควบคู่ไปด้วย พบผู้เดือดร้อน 315 ครัวเรือน จากนั้นจัดเวทียืนยันข้อมูลร่วมกับผู้เดือดร้อน อปท. และภาคี เพื่อจัดทำ “ฐานข้อมูลผู้เดือดร้อน” และวางแผน/ส่งต่อความช่วยเหลือ พร้อมกำหนดบทบาทร่วมกันระหว่างหน่วยงานและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

ในการขับเคลื่อนงานพัฒนา กองทุนฯ ได้ทำหน้าที่เป็น “ศูนย์กลางการประสานงาน” ด้านการเชื่อมโยงและบูรณาการได้ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคีเครือข่ายองค์กรชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน โดยใช้กลไกระบบสวัสดิการชุมชน และการร่วมกันทำงานของคณะกรรมการฯ ลงสู่หมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อสร้างโอกาส สร้างสวัสดิการและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้แก่สมาชิกรวมถึงพี่น้องในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขยายการทำงานไม่เพียงแค่การจัดสวัสดิการและยังสามารถแก้ปัญหาความยากจนลดความเหลื่อมล้ำในสังคมมีความเสมอภาค เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ท้องที่ ซึ่งนำมาสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึกขับเคลื่อนงานพัฒนาร่วมกับภาคีทุกภาคส่วนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งองค์กรชุมชน ท้องที่ ท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในรูปแบบ “หุ้นส่วนการพัฒนา” ในลักษณะร่วมวางแผน ระดมทรัพยากรและสนับสนุนกันเป็นหุ้นส่วน

หัวใจสำคัญของความเป็นหุ้นส่วนนี้ สะท้อนผ่านความสัมพันธ์กับ องค์กรบริหารส่วนตำบลห้วยลึก ในลักษณะการทำงานที่ “เกื้อกูลกัน” อย่างลึกซึ้ง องค์กรบริหารส่วนตำบลห้วยลึก มีส่วนร่วมสำคัญด้านงบประมาณและการบูรณาการแผนงาน โดยสมทบงบจัดสวัสดิการให้กองทุนรวม 11 ครั้ง เป็นเงิน 3,349,240 บาท พร้อมบูรณาการข้อมูลและแผนกับกองทุน เช่น การจัดเวทีประชาคม การส่งเสริมอาชีพ และการช่วยเหลือสมาชิกยามเกิดภัยพิบัติ ความสัมพันธ์เป็นแบบ “เกื้อกูลกัน” กองทุนช่วยเติมเต็มกิจกรรมที่ อบต. ดำเนินการไม่ได้ ทำให้ทั้งสองฝ่ายทำงานเป็น หุ้นส่วนพัฒนาตำบล อย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ (พอช.) ก็ได้เข้ามาทำหน้าที่หนุนเสริมเชิงระบบผ่านงบประมาณสมทบสวัสดิการและงบโครงการ โดยสมทบงบจัดสวัสดิการให้กองทุนรวม 11 ครั้ง เป็นเงิน 1,541,902 บาท และยังจัดสรรงบประมาณผ่านกองทุนในโครงการสำคัญ เช่น บ้านพอเพียง โครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ และโครงการบ้านมั่นคงชนบทตำบลห้วยลึก สะท้อนบทบาทการหนุนเสริมเชิงระบบเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตสมาชิก

ในมิติของการดูแลกลุ่มเป้าหมายเฉพาะและสิทธิในที่ดิน กองทุนฯ ได้เชื่อมโยงกับ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเพชรบุรี เพื่อดูแลกลุ่มเปราะบาง โดยสนับสนุนงบจากกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับโครงการพัฒนาเด็ก เยาวชน และครอบครัวรวม 4 ครั้ง เป็นเงิน 180,000 บาท และสนับสนุนงบ ปรับปรุงที่อยู่อาศัย ผู้พิการ 200,000 บาท (ดำเนินการผ่าน อบต.ห้วยลึก) ช่วยให้การช่วยเหลือเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ตรงจุด ควบคู่ไปกับการประสานงานกับ คทช. จังหวัดเพชรบุรี ที่สนับสนุนด้าน “สิทธิในที่ดินและการพัฒนาอาชีพ” โดยอนุญาตที่ดินเพื่อใช้ดำเนิน โครงการบ้านมั่นคง และสนับสนุนการฝึกอาชีพแก่สมาชิกบ้านมั่นคง ช่วยเชื่อมการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยกับความมั่นคงในที่ดินและรายได้

ด้านการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ยังได้รับการสนับสนุนจาก ศูนย์การเรียนรู้ห้วยลึก มีส่วนร่วมด้านการพัฒนา ศักยภาพ โดยจัดฝึกอาชีพเสริมให้สมาชิกกองทุน เช่นการทำขนมทองม้วนจากน้ำตาลโตนดซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของ จังหวัดเพชรบุรี เพิ่มโอกาสทางการเงิน และ ความงามของการทำงานร่วมกันที่ห้วยลึกยังแผ่ขยายไปถึง ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมผ่านการระดมทรัพยากรและความช่วยเหลือเฉพาะหน้า ได้แก่ CSR จากร้าน วัสดุช่วยสร้างบ้านผู้ประสบอัคคีภัย การบริจาคสมทบสวัสดิการจากประชาชนทั่วไป/สมาชิก และเงินบริจาค CSR ภาคธุรกิจเอกชน 157,890 บาท

โดยรวมการทำงานของกองทุนตำบลห้วยลึกแสดงให้เห็นระบบความร่วมมือที่ชัดเจน ตั้งแต่การสมทบงบประมาณ การร่วมวางแผน/บูรณาการข้อมูล การพัฒนากลุ่มเปราะบาง การจัดการสิทธิที่ดิน ไปจนถึงการระดม CSR และการบริจาคของประชาชน ทำให้กองทุนทำหน้าที่เป็น “ศูนย์กลางประสานงาน” และกลไกสวัสดิการชุมชนที่ขับเคลื่อน ได้อย่างยั่งยืน

3. ผลการดำเนินงานของกองทุน

การพัฒนาที่อยู่อาศัยมั่นคง กองทุนใช้ฐานข้อมูลเป็นเครื่องมือประสานและระดมทรัพยากรจากหลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น และเอกชน ได้แก่ โครงการบ้านพอเพียงจาก พอช. ปี 2560 - 2567 ช่วยเหลือผู้เดือดร้อน 73 ครัวเรือน งบประมาณ 1,311,500 บาท การปรับปรุงบ้านผู้พิการผ่านงบ พมจ.เพชรบุรี (ดำเนินการผ่าน อบต.ห้วยลึก) ปี 2561 - 2562 จำนวน 20 ครัวเรือน งบประมาณ 400,000 บาท การช่วยเหลือผู้ประสบอัคคีภัยจากภาคเอกชน (ร้านวัสดุ) 1 ครัวเรือน และกองทุนซ่อมบ้านผู้สูงอายุ 1 ครัวเรือน งบประมาณ 20,000 บาท จากกองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยตำบล ห้วยลึก อีกทั้งปรับปรุงระเบียบกองทุนให้มีสวัสดิการด้านการปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัยรองรับปัญหาที่เพิ่มขึ้น

การจัดการที่ดินทับซ้อนเขตป่าสงวน กองทุนทำงานร่วม เครือข่ายแก้ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยชนบท ตำบลห้วยลึก ท้องถิ่น ท้องที่ และหน่วยงานป่าไม้ ใช้ฐานข้อมูลจริงจากป่าไม้ประกอบการสำรวจผู้เดือดร้อน เจรจาหาแนวทางจัดพื้นที่ทำกิน ลดการบุกรุกและการถูกดำเนินคดี และต่อยอดซ่อมแซม/ปรับปรุง/สร้างบ้านในเขต คทช. ผ่านโครงการบ้านมั่นคงชนบทตำบลห้วยลึก ปี 2563 ช่วยผู้มีรายได้น้อย 202 ครัวเรือน งบ พอช. 4,661,493 บาท

การจัดการน้ำแก้ปัญหาภัยแล้ง กองทุนร่วมกับสภาองค์กรชุมชนและภาคีจัดเวทีประชาคมสร้างฉันทามติ มีผู้เข้าร่วม 556 คน ก่อนประสานหน่วยงานรัฐผลักดันโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าหนองไถ่เดือนพร้อมระบบส่งน้ำ จนได้รับเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และในการประชุม ครม.สัญจร จ.เพชรบุรี

13 พ.ค. 2567 อนุมัติงบ 47,000,000 บาท (หน่วยงานชลประทานเป็นผู้รับผิดชอบ) ปัจจุบันแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2568 มีพื้นที่รับประโยชน์รวมกว่า 618 ไร่ สามารถช่วยช่วยเหลือคนในชุมชนได้ 400 ครอบครัว

ภาพที่ 1 ภาพกิจกรรมการช่วยเหลือกองทุน

3.1 ผลการดำเนินการของกลุ่ม

จากก้าว่างของการเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนในรูปแบบเดิม วันนี้กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึก ได้ก้าวข้ามบทบาทเดิมของกองทุนสวัสดิการชุมชนโดยทั่วไป จาก “ผู้ให้เงินตามประเภทสวัสดิการที่กองทุนจัดให้กับสมาชิก” สู่การเป็น “กลไกกลางในการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างแบบบูรณาการ “ระบบสวัสดิการ - ที่อยู่อาศัย - ที่ดิน - น้ำ” โดยใช้สูตรความสำเร็จคือ “ฐานข้อมูลสมาชิกที่ชัดเจน + การมีส่วนร่วมของชุมชน + การเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย = ความมั่นคงที่ยั่งยืน” ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชนตำบลห้วยลึก ดังนี้

ในมิติของสุขภาพสุขภาวะทางสังคม เกิดระบบเครือข่ายทางสังคมของภาคประชาชนที่ยกระดับจากการจัดสวัสดิการชุมชนพื้นฐานเป็นการจัดทำฐานข้อมูล คัดกรองและช่วยเหลือผู้เดือดร้อนในตำบลตามจริง โดยใช้กระบวนการสำรวจทั้งตำบลผ่านคณะทำงานกองทุนฯ ที่มีทุกหมู่บ้าน พัฒนาเป็นฐานข้อมูลผู้เดือดร้อนร่วมกับประชาชน ท้องถิ่น และภาคี ทำให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณ ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน และสามารถช่วยเหลือผู้เดือดร้อนอย่างทั่วถึงไม่ตกหล่น

ความสำเร็จดังกล่าวได้แผ่ขยายไปถึง ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย กองทุนได้มีการการปรับระเบียบกองทุนให้รองรับสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย และประสานกับหลายหน่วยงาน อาทิ โครงการบ้านพอเพียง การปรับปรุงบ้านผู้พิการ การช่วยเหลือกรณีอัคคีภัย และการช่วยเหลือผู้สูงอายุ รวมถึงโครงการบ้านมั่นคงชนบทในพื้นที่ คทช. ซึ่งดำเนินการแล้วเสร็จ และสามารถแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยจำนวน 202 ครัวเรือน ส่งผลลดความเสี่ยงด้านความปลอดภัย/สุขภาพ และลดต้นทุนสังคมทางอ้อม

นอกจากนี้ ในมิติของ การจัดการที่ดินทำกิน กองทุนฯ ได้ก้าวเข้าไปเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงกับโครงการ คทช. ทำให้ประชาชนมีสิทธิในที่ดินทำกินโดยถูกต้องตามกฎหมายควบคู่การส่งเสริมอาชีพ ช่วยลดความขัดแย้งรัฐ - ประชาชน ลดการถูกดำเนินคดี ผ่าน “โครงการบ้านมั่นคงชนบท” ในพื้นที่ คทช. เป็นการยกระดับที่อยู่อาศัยเกิดขึ้นบนฐาน “การจัดสิทธิที่ดินและการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเป็นระบบ” ลดแรงจูงใจในการบุกรุกเพิ่ม ส่งเสริมการจัดระเบียบการอยู่อาศัยให้สอดคล้องกับเงื่อนไขการใช้ที่ดินของรัฐ และเพิ่มความมั่นคงในการอยู่อาศัยของครัวเรือนในพื้นที่ทับซ้อนป่า ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการลงทุนปรับปรุงบ้าน การเข้าถึงบริการภาครัฐ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้ชาวบ้านไม่ต้องอยู่อย่างหวาดระแวงว่าจะถูกดำเนินคดี มีความสบายใจในการประกอบอาชีพในที่ดินของตนเอง รวมถึงการกระตุ้นให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตรวจสอบพบเอกชนบุกรุกป่าสงวนรอบอ่างเก็บน้ำกว่า 100 ไร่ และมีการดำเนินคดีจนได้พื้นที่ป่าคืนราว 100 ไร่ เป็นการรักษาทรัพยากรอันเป็นสมบัติของชาติ

ในขณะที่ปัญหาปากท้องและการผลิต กองทุนฯ ได้เป็นหัวหม่ทะเลลงฟันใน การรับมือภัยแล้ง เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นระบบผ่านเวทีประชาคมที่กองทุนฯ ร่วมผลักดัน จนนำไปสู่การอนุมัติงบประมาณก่อสร้างสถานีสูบน้ำและระบบส่งน้ำ พื้นที่รับประโยชน์ 618 ไร่ รองรับ 400 ครัวเรือน เป็นการเสริมความมั่นคงภาคเกษตร และสนับสนุนความมั่นคงด้านอาหารของประเทศ และเมื่อน้ำอันเป็นปัจจัยการผลิตได้รับการแก้ไข กองทุนฯ ยังได้ต่อยอดไปสู่ การพัฒนาอาชีพและรายได้ เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ที่ทำจากทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) ที่มีอยู่ตามหัวไร่ปลายนาในจังหวัดเพชรบุรี นั่นคือตาลโตนดมาแปรรูปเป็นขนมทองม้วน สร้างอาชีพแลพรายได้ให้กับคนในชุมชน ช่วยลดปัญหาหนี้สินครัวเรือนและทำให้คนกลับมามีอิสระทางการเงินมากขึ้น

ภาพที่ 2 การช่วยเหลือจากบ้านจากกรณีไฟไหม้บ้าน และสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าหนองไก่เถื่อน ได้รับงบประมาณการสร้างจากโครงการในพระราชดำริ

4. บทเรียนจากกรณีศึกษา

บทเรียนสำคัญจากกระบวนการทำงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึก อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ด้านการพัฒนาและสร้างความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและที่ดินที่เห็นว่า “พลังแห่งความสามัคคีที่ถักทอจากหัวใจคือเกราะป้องกันที่แข็งแกร่งที่สุด” ท่ามกลางวิกฤตและความท้าทายเชิงโครงสร้าง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสภาพภูมิศาสตร์ที่อับฝนจนเกิดภัยแล้งซ้ำซาก หรือข้อจำกัดด้านงบประมาณที่ทำให้เงินสมทบเพียงวันละ 1 บาท กลายเป็นภาระสำหรับบางครัวเรือน แต่กองทุนฯ ได้แปรเปลี่ยนอุปสรรคเหล่านี้ให้กลายเป็นจุดแข็งด้วยการสร้างความเชื่อมั่น มีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ในหลายมิติ ได้แก่

เป้าหมายที่ 1 ยุติความยากจนทุกรูปแบบ เนื่องจากกองทุนสวัสดิการชุมชนสร้างระบบความคุ้มครองทางสังคมให้แก่สมาชิก โดยเฉพาะด้านปัจจัยพื้นฐานด้านที่อยู่อาศัยผ่านสวัสดิการซ่อมแซมบ้าน และการเสนอโครงการบ้านมั่นคง โดยสามารถสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยให้กับสมาชิกจำนวน 296 ครัวเรือน

เป้าหมายที่ 3 สร้างหลักประกันการมีสุขภาพที่ดี และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคนในทุกช่วงวัย ผ่านโครงการปรับปรุงบ้านให้เหมาะกับการดำรงชีวิตของ คนพิการ/ผู้สูงอายุ ลดอุบัติเหตุและปัญหาสุขภาพจากบ้านชำรุด

เป้าหมายที่ 6 สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืนและมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน ที่กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นกลไกหลักในการจัดประชาคมผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหา-ขยายอ่างเก็บน้ำในพื้นที่

เป้าหมายที่ 10 ลดความไม่เสมอภาค โดยกองทุนฯ มี “ฐานข้อมูลผู้เดือดร้อนผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย” ครอบคลุมทั้งตำบล และใช้ฐานข้อมูลในการวิเคราะห์และส่งต่อความช่วยเหลือโดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางและผู้พิการ เป็นการไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

เป้าหมายที่ 11 ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ มีความครอบคลุม ปลอดภัย ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง และยั่งยืน โดยการพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้ให้มีความมั่นคง แข็งแรง ปลอดภัย และสิทธิในที่ดินมีความมั่นคง

เป้าหมายที่ 17 เสริมความเข้มแข็งให้แก่กลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูสภาพหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลก สำหรับการพัฒนายั่งยืน ซึ่งการดำเนินงานของกองทุนฯ ได้บูรณาการกับหลายภาคส่วน ทั้ง พอช., พมจ., อบต., ชลประทาน, กลุ่มองค์กรชุมชนในตำบล, ภาคเอกชน ส่งผลให้เกิดเกิดการใช้ฐานข้อมูลผู้เดือดร้อนร่วมกัน นำสู่แผนการช่วยเหลืออย่างบูรณาการ เกิดการระดมทุน-ทรัพยากรหลายแหล่ง

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ความท้าทายทางสังคมที่สำคัญที่ชุมชนตำบลห้วยลึกต้องเผชิญ เช่น ภัยแล้งซ้ำซากจากสภาพทางภูมิศาสตร์พื้นที่ที่อับลม ฝนตกน้อย อีกทั้งยังขาดระบบชลประทานเป็นอุปสรรคต่ออาชีพเกษตรกรรมอันเป็นหัวใจหลักทางการเงินของคนตำบลห้วยลึก เมื่อคนมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ เงินเพียงวันละ 1 บาท ที่จะสมทบเข้ากองทุนกลายเป็นภาระหนักอึ้งสำหรับบางคน ในขณะที่ความมั่นคงในคุณภาพชีวิตโดยเฉพาะด้านที่อยู่อาศัย บ้านเรือนทรุดโทรม ไม่เอื้อต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุหรือผู้พิการ แต่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึกก็ได้พิสูจน์ให้ทั้งคนในชุมชนและสังคมได้เห็นถึงว่า พลังความสามัคคีที่ถักทอจาก

6. เอกสารอ้างอิง

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึก. (2568, 17 ธันวาคม). เอกสารประกอบการพิจารณารางวัลองค์กร

สวัสดิการชุมชน ผู้สรรสร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

“คุณภาพชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน ปี 2568. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

(องค์การมหาชน).

คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึก, (เวทีถอดบทเรียนกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึก

ประเภทที่ 8 ด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน, มกราคม 28, 2569)

7. กิตติกรรมประกาศ

การถอดบทเรียนเรื่อง “สร้างรากฐานชีวิตที่มั่นคง มีที่ดิน มีบ้าน มีน้ำใช้ เพื่อหัวใจของชุมชน” ของตำบลห้วยลึก สามารถสำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและการสนับสนุนการให้ข้อมูล การถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานอันนำไปสู่ความสำเร็จของกองทุน และการเปิดพื้นที่ให้ผู้เขียนได้ศึกษาข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์และสัมผัสพื้นที่จริง นับเป็นส่วนสำคัญทำให้การถอดบทเรียนในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณคณาจารย์วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้กรุณาให้คำปรึกษาในการเรียบเรียง ตลอดจนช่วยปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาให้มีความถูกต้องตามหลักวิชาการจนเสร็จสมบูรณ์ และขอขอบคุณคุณกฤษณี สว่างวงศ์ธรรม ผู้สนับสนุนข้อมูลด้านสถิติและผลสำเร็จของกองทุนฯ ซึ่งช่วยให้สาระสำคัญของบทเรียนฉบับนี้มีความครบถ้วนและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

ท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทเรียนแห่งความสำเร็จของตำบลห้วยลึกจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ข้อมูลติดต่อกองทุน

ชื่อกองทุน กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยลึก (องค์กรสวัสดิการชุมชน)

ที่อยู่กองทุน หมู่ 2 ตำบลห้วยลึก อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

โทรศัพท์ 099-6241639

ผู้ประสานงาน นางเพ็ญประกาย พยงค์

ชุมชนบ้านแปะ ทำสังคมให้เป็นธรรม

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแปะ
อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

นิจลักษณ์ น.สุนทร

เลขาธิการชุมชนภาคเหนือ
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ตลอดระยะเวลา 9 ปีที่ผ่านมา ของกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแปะ ได้ดำเนินการจัดสวัสดิการแก่ชาวบ้านตำบลบ้านแปะทั้งที่เป็นสมาชิกกองทุนและที่ไม่เป็นสมาชิกกองทุนโดยไม่แบ่งแยก มีความมุ่งมั่นที่จะให้ชาวบ้านตำบลบ้านแปะได้เข้าถึงสวัสดิการขั้นพื้นฐาน มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดูแลซึ่งกันและกัน และลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ จุดเด่นของกองทุนคือ การดำเนินการโดยเปรียบเทียบตนเองเสมือน “โซ่กลาง” ที่คอยยึดโยงชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน เข้ากับภาครัฐที่มีความพร้อมที่จะสนับสนุนและแก้ไขปัญหา ทำให้ปัญหาได้รับการแก้อย่างรวดเร็ว และการมีคณะกรรมการจากทุกหมู่บ้านที่คอยทำหน้าที่เป็น “ม้าเร็ว” ในการส่งต่อข้อมูลให้กองทุนเพื่อประสานความช่วยเหลือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่อไป

คำสำคัญ: กองทุนสวัสดิการชุมชน, สังคมที่เป็นธรรม

1. บทนำ

หากจะกล่าวถึงตำบลบ้านแปะ เรากำลังพูดถึงพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางกายภาพและชาติพันธุ์อย่างยิ่ง บนเนื้อที่กว่า 69,250 ไร่ ประกอบด้วย 20 หมู่บ้าน มีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวล้านนา มีกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ 2 ชาติพันธุ์ คือ ปกาเกอญอและม้ง ประชากรวัยแรงงานมีการเคลื่อนย้ายแรงงานเชิงพื้นที่จากชุมชนสู่เขตเมือง จึงทำให้ประชากรที่อาศัยในพื้นที่จริงส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและมีรายได้น้อย และด้วยลักษณะของพื้นที่ที่ห่างไกลกัน การเข้าถึงสาธารณูปโภคสำคัญที่ยังไม่ทั่วถึง ความเชื่อและค่านิยมที่แตกต่างกัน และการอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านความเป็นอยู่และการเข้าถึงสวัสดิการขั้นพื้นฐาน

พื้นที่ตำบลบ้านแปะ มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการครั้งแรกในปี 2559 ภายใต้ชื่อ “กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแปะ” มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน 561 คน ปัจจุบันมีสมาชิก 2,648 คน จากจำนวนประชากร 11,925 คน (ข้อมูลจาก : สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร (รายเดือน) สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง) โดยมีความมุ่งหมายแรกเริ่มคือให้คนในชุมชนตำบลบ้านแปะ มีปัจจัยพื้นฐานและหลักประกันในการดูแลตนเองตั้งแต่เกิดจนตาย บนพื้นฐาน “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” และดำเนินการโดยคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยความหวังที่จะบรรเทาสถานการณ์เหล่านี้ให้นำโดยนายกเทศมนตรีตำบลบ้านแปะ และผู้นำของชุมชน

ทั้ง 20 หมู่บ้าน มองเห็นปัญหาและพร้อมที่จะพัฒนาบ้านเกิดของตนให้ทุกคนอยู่อย่างสบายไม่ขาดที่พึ่งพิงแม้ในยามที่ลูกหลานไม่อยู่บ้าน ปัจจุบันกองทุนฯ ได้มีการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก 11 ด้าน แม้ว่าสวัสดิการที่จัดให้จะสามารถดูแลสมาชิกตั้งแต่แรกเกิดจนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิตแล้ว แต่ยังไม่ครอบคลุมทั้งเชิงพื้นที่และเชิงประชากรของตำบลบ้านแปะ หากเป้าหมายดูแลคนทั้งตำบลนั้น ทางกองทุนฯ ไม่สามารถทำได้ด้วยตนเองเพียงลำพังจึงได้มีการประสานงานกับภาคีทั้งภาครัฐและเอกชนในพื้นที่เพื่อเสริมความเข้มแข็งของกองทุน และได้วางตนเองในฐานะ “โซ่กลาง” ที่มีบทบาทตั้งแต่การลงพื้นที่เก็บข้อมูลผู้เดือดร้อน การติดต่อภาคีความร่วมมือ การดำเนินการช่วยเหลือ การติดตามความคืบหน้าและการเปลี่ยนแปลงของผู้เดือดร้อน จนกระทั่งการวางแผนการทำงานร่วมกับภาคีเพื่อให้ชุมชนตำบลบ้านแปะพัฒนาตำบลของตนเอง

2. การจัดตั้งและบริหารจัดการองค์กร

2.1 บทบาทของผู้นำในการริเริ่มและขับเคลื่อนองค์กร

ความสำเร็จของกองทุนบ้านแปะไม่ได้เกิดขึ้นจากโชคช่วย แต่เกิดจากโครงสร้างการบริหารที่ออกแบบมาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง โดยมีผู้นำเป็นหัวแรงหลักในการริเริ่มภายใต้แนวคิด “สมทบให้ตลอด หยอดวันละบาท ไม่ขาดที่พึ่ง” กลไกที่น่าสนใจคือการแบ่งงานออกเป็น 2 ชุดที่ทำงานประสานกันประดุจฟันเฟือง ตั้งแต่แรกเริ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแปะ โดยได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการรวมกลุ่มคนพื้นที่ตำบลบ้านแปะเข้าด้วยกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามที่สวัสดิการขั้นพื้นฐานของภาครัฐยังไม่ครอบคลุมประชาชนได้อย่างทั่วถึง ตลอด 9 ปีที่ผ่านมาคณะผู้นำกองทุนได้ขับเคลื่อนด้วยความมั่นคงและไม่โดดเดี่ยว โดยมีโครงสร้างคณะทำงานในการบริหารจำนวน 2 ชุด ที่คอยขับเคลื่อนงาน

ชุดที่ 1 คณะกรรมการกองทุนฯ มีบุคลากร 17 คน ทำหน้าที่บริหารจัดการด้านเอกสาร และมีสัดส่วนมาจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มสภาวัฒนธรรม กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มพัฒนาศรี กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และเทศบาลตำบลบ้านแปะ เป็นต้น ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน และต่อยอดความช่วยเหลือในแต่ละประเด็นงาน

ชุดที่ 2 คณะอนุกรรมการกองทุนฯ มีบุคลากรจำนวน 21 คน จาก 20 หมู่บ้าน ทำหน้าที่ประสานงาน ติดตามช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดในระดับหมู่บ้าน และนำข้อมูลมาแจ้งให้กับกองทุนอย่างรวดเร็ว เปรียบได้กับ “ม้าเร็ว” ที่รู้จักและคุ้นเคยกับพื้นที่ อีกทั้งยังว่องไวในการส่งสาร จึงทำให้แก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว ตรงจุด และต่อเนื่อง โดยเฉพาะหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ จำนวน 3 หมู่บ้าน และม้ง จำนวน 1 หมู่บ้าน ที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกับกลุ่มชาวล้านนา ที่เป็นชุมชนปิด การเปิดใจรับคนจากภายนอกน้อย ระบบสาธารณสุขไม่ครอบคลุม มีการใช้ภาษาและความเชื่อเฉพาะกลุ่ม อนุกรรมการประจำหมู่บ้านจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเข้าถึงพื้นที่ และเป็นตัวเชื่อมชาวบ้านกับกองทุนและภาคีเครือข่าย

โดยคณะทำงานทั้ง 2 ชุดทำงานควบคู่กันตามบทบาทของตนและทำหน้าที่บูรณาการความร่วมมือและประสานงานกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่อย่างเป็นระบบ เพื่อให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างทันที่และมีประสิทธิภาพสูงสุด

การทำงานควบคู่และเชื่อมโยงของหลายฝ่ายทำให้การจัดสวัสดิการเป็นไปด้วยความรวดเร็ว แม่นยำ และตรงประเด็น เช่น สวัสดิการการศึกษา สวัสดิการเสียชีวิต สวัสดิการเจ็บป่วย การมอบผ้าอ้อมสำเร็จรูปให้ผู้ป่วยติดเตียง การบริการรับส่งผู้ป่วยจากบ้านถึงสถานพยาบาล การตรวจสุขภาพประจำปี จากการดำเนินงานที่น่าเชื่อถือตลอดมา และการรายงานผลที่โปร่งใสทำให้สมาชิกกองทุนเชื่อถือและไว้วางใจ และส่งผลให้ประชาชนในตำบลที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกกองทุนเห็นความสำคัญและเข้าร่วมกองทุนอย่างเนือง

2.2 ระบบการบริหารจัดการกองทุน ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

ในมิติของการขับเคลื่อนองค์กร กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแพะให้ความสำคัญกับระบบการบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมาภิบาล โดยเน้น “ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วม” ของสมาชิกอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้มีการจัดประชุมคณะกรรมการเป็นประจำเดือนละ 1 ครั้ง การประชุมคณะกรรมการปีละ 2 ครั้ง และการประชุมใหญ่สามัญสมาชิกปีละ 1 ครั้ง เพื่อกำกับ ติดตาม และทบทวนผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ในด้านการรายงานผลการดำเนินงาน กองทุนมีการจัดทำรายงานความก้าวหน้าและผลการดำเนินงานทุก 6 เดือน รวมทั้งรายงานสรุปผลต่อสมาชิกปีละ 1 ครั้ง และรายงานผลการดำเนินงานต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ อันสะท้อนถึงกลไกการตรวจสอบภายในและภายนอกองค์กร นอกจากนี้ กองทุนได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โดยพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับระบบฐานข้อมูลสมาชิก และระบบตรวจสอบสิทธิประโยชน์ของสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งเปิดโอกาสให้สมาชิกและประชาชนทั่วไปสามารถตรวจสอบสถานะการเป็นสมาชิก และการใช้สิทธิได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และเข้าถึงได้อย่างเป็นธรรม

ภาพที่ 1 การประชุมคณะกรรมการ

นอกจากนี้แล้ว พลังที่แท้จริงที่ทำให้ กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบ้านแปะ สามารถโออบอุ้มผู้คนที่ทั้งตำบล คือการมีเครือข่ายความร่วมมือที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มองค์กรภาคประชาชน และภาคเอกชน ในพื้นที่ โดยกองทุนทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการประสานเชื่อมโยง ระหว่างประชาชนผู้ประสบปัญหาหรือมีความ ต้องการความช่วยเหลือ กับหน่วยงานหรือองค์กรที่มีศักยภาพในการสนับสนุนและแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับ บริบทของ โดยภาคีความร่วมมือในพื้นที่ประกอบด้วยหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

เทศบาลตำบลบ้านแปะ เป็นภาคีหลักและเป็นศูนย์กลางที่ขับเคลื่อนไปพร้อมกับกองทุนตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง ทั้งการสมทบงบประมาณอย่างต่อเนื่องทุกปี การประชุมวางแผนการขับเคลื่อนกองทุน การให้คำปรึกษาแก่กองทุน การสนับสนุนบุคลากรในการทำงาน บรรจุแผนการทำงานกองทุนลงในแผนพัฒนาของเทศบาล และสนับสนุนเป็นที่ตั้งของ สำนักงานกองทุนที่เป็นศูนย์ประสานงานหลัก อีกทั้งทั้งนายกเทศมนตรีตำบลบ้านแปะยังเป็นหัวแรงหลักในการขับเคลื่อน และสนับสนุนทุกกิจกรรมของกองทุน

หน่วยงานรัฐส่วนภูมิภาคและระดับชาติ กองทุนเชื่อมโยงกับหน่วยงานรัฐที่มีภารกิจตรงกับความต้องการ ของชุมชน ดังนี้ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่ ให้การสนับสนุนงบประมาณในการ จัดทำโครงการพัฒนาสังคมและสุขภาพตำบลบ้านแปะ ให้การสนับสนุนการตรวจสุขภาพประจำปี บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่ ให้คำปรึกษา ร่วมแก้ไขปัญหากรณีเด็กและครอบครัวเปราะบางให้มีความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) การขึ้นทะเบียนการใช้ที่ดิน เพื่อ ออกโฉนดชุมชนในกรณีชาวบ้านอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าสงวน

ความสวยงามของการทำงานที่บ้านแปะยังรวมไปถึง พลังของกลุ่มองค์กรภาคสังคมชุมชน และภาคเอกชนใน พื้นที่ ที่ก้าวเข้ามาเติมเต็มส่วนเสี้ยวที่ขาดหายไปของ 4 ของกองทุนฯ โดยโรงโม่หินตำบลบ้านแปะ จำนวน 5 แห่ง สมทบงบประมาณกองทุน มอบผ้าอ้อมสำเร็จรูปแก่ผู้ป่วยติดเตียง และสนับสนุนการตรวจสุขภาพประจำปีเป็นประจำ ทุกปี วัดบ้านแปะ มอบโรงศพแก่ผู้ยากไร้หรือมีความจำเป็น กลุ่มออม - กลุ่มผู้สูงอายุ - กลุ่มสตรี - สภาวัฒนธรรม ตำบล - สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแปะ ที่คอยทำหน้าที่เป็น “สายตา” คอยสอดส่องและส่งต่อข้อมูลของผู้เปราะบาง ในกลุ่มของตนเข้าสู่ระบบการช่วยเหลือ การประสานพลังรอบทิศทางเช่นนี้เองที่ทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนแห่งนี้ ไม่ใช่เพียงแค่กองทุนสวัสดิการ แต่คือโครงข่ายความห่วงใยที่ร้อยรัดคนบ้านแปะไว้ด้วยกัน

3. ผลการดำเนินงานของกองทุน

การดำเนินงานของกองทุนฯ มีลักษณะเป็นกระบวนการที่เป็นระบบและยึดหลักการมีส่วนร่วมของภาคส่วน ที่เกี่ยวข้อง โดยตั้งอยู่บนฐานข้อมูลและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนเป็นสำคัญ อันสะท้อนถึงแนวทางการพัฒนา ที่มุ่งเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางและการมีส่วนร่วม เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และเกิดประสิทธิผล อย่างยั่งยืน

3.1 ด้านสังคม การจัดสวัสดิการให้กับทุกคนในชุมชน มิได้จำกัดสิทธิไว้เฉพาะสมาชิกกองทุนเท่านั้น โดยสมาชิกได้รับสวัสดิการตามระเบียบกองทุนจำนวน 11 ด้าน ได้แก่ สวัสดิการเกิด สวัสดิการศึกษา สวัสดิการเจ็บป่วย สวัสดิการเสียชีวิต สวัสดิการบวช สวัสดิการเกณฑ์ทหาร สวัสดิการผู้สูงอายุ สวัสดิการที่อยู่อาศัยประสภภัยธรรมชาติ สวัสดิการบ้านใหม่ สวัสดิการโรคร้ายแรง และสวัสดิการแต่งงาน โดยใช้งบประมาณจากการสมทบแบบ “3 ขา” คือ จากหยาดเหงื่อของคนในชุมชน งบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล (พอช.) และการหนุนเสริมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในตำบลบ้านแปะจะได้รับสวัสดิการอื่น ๆ ตรงกับความต้องการของแต่ละบุคคล

ภาพการทำงานที่ชัดเจนที่สุดอย่างหนึ่งคือ การช่วยเหลือเด็กและครอบครัวเปราะบาง โดยการจัดโครงการพัฒนาทักษะและอาชีพที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน เพื่อให้เด็กมีทักษะที่สามารถเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ กรณีตัวอย่าง การรวมกลุ่มเด็กที่หลุดจากระบบการศึกษาในพื้นที่ เข้าร่วมโครงการฝึกอาชีพระยะสั้น “การถักไหมพรม” โดยมี น้องทด-น้องแทน เด็กฝาแฝดที่มีความพิการออทิสติก ที่ได้รับการฝึกฝนจากคุณแม่ มาเป็นผู้ถ่ายทอดงานถักไหมพรม เช่น การถักกระเป๋าคาดผม และพวงกุญแจ ให้กับเด็กๆ ที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งผลงานของน้องๆ นับว่ามีความสวยงาม สามารถใช้งานได้จริงแล้วยังสร้างความประทับใจและรอยยิ้มแก่ผู้ให้และผู้รับอีกด้วย

ภาพที่ 2 กิจกรรมการถักไหมพรม

ในมิติของ การคืนสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นเจ้าของในพื้นที่ผ่าน การสำรวจประชากรขึ้นทะเบียนเพื่อออกโฉนดชุมชน โดยที่สภาพภูมิประเทศบางส่วนของตำบลมีลักษณะเป็นภูเขา ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงทั้ง 4 ชุมชนอาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติและกรมป่าไม้ จึงถือว่าการครอบครองพื้นที่ป่าโดยผิดกฎหมาย ทำให้ไม่สามารถขอบ้านเลขที่ได้ ความเป็นอยู่และการใช้ชีวิตเป็นไปอย่างยากลำบากทั้งถูกกล่าวหาว่ารุกป่าผิดกฎหมาย ไม่มีไฟฟ้า น้ำประปาใช้ ไม่มีแม้แต่บ้านเลขที่ ด้วยเหตุนี้กองทุนจึงผลักดันให้ชาวบ้านบนดอยสามารถใช้ชีวิตในพื้นที่เดิมต่อไปได้แบบถูกกฎหมาย

“เรื่องเอกสารที่ทำกินแตกต่างกับข้างล่าง ข้างล่างพื้นที่เป็นโฉนดแต่ข้างบนอยู่กับเขตป่า เป็นโจทย์ของเราว่าจะทำอย่างไรให้เขาอยู่กับป่าแบบยั่งยืนโดยไม่ผิดกฎหมาย” นี่คือการกล่าวของคณะทำงานที่สะท้อนถึงความมุ่งมั่น กองทุนจึงประสานความร่วมมือกับเทศบาลตำบลบ้านแปะในการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลอย่างละเอียด เพื่อนำไปสู่การออกโฉนดชุมชนภายใต้นโยบายรัฐ เป็นการเปลี่ยนพื้นที่สีเทาให้กลายเป็นพื้นที่แห่งความมั่นคง

จากปัญหาข้างต้น กองทุนได้ประชุมร่วมกับเทศบาลตำบลบ้านแปะเพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหา โดยเทศบาลได้ทำโครงการสำรวจที่ดินทำกินขึ้น และนำข้อมูลที่ได้ไปประสานต่อกับสำนักงานป่าไม้ในการขึ้นทะเบียนเพื่อออกโฉนดชุมชน

สำหรับการดูแลและการส่งเสริมการเข้าถึงสวัสดิการของ “กลุ่มชาติพันธุ์” กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอและม้ง ที่อาศัยอยู่บนดอยสูง กองทุนได้ก้าวข้ามอุปสรรคด้านระยะทางและกำแพงทางวัฒนธรรม โดยมี “คณะกรรมการระดับพื้นที่” ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมโยงที่สำคัญ เนื่องจากมีความเข้าใจในวิถีความเชื่อและภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นบนดอยสูง ข้อมูลจะถูกส่งต่อเข้าสู่ที่ประชุมทันทีด้วยระบบ “ม้าเร็ว” ส่งผลให้เกิดการตราระเบียบสวัสดิการเฉพาะที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพี่น้องกลุ่มชาติพันธุ์โดยเฉพาะ สาธารณูปโภคต่างๆ ทั้งน้ำประปาและไฟฟ้า ก็ยังเข้าไม่ถึง การเดินทางยิ่งนับว่าลำบากอย่างยิ่งเพราะต้องใช้ทั้งความชำนาญในการขับขี่ และระยะทางก็ไกลมาก ประกอบกับวิถีและความเชื่อที่ไม่ค่อยติดต่อกับคนต่างถิ่นทำให้หมู่บ้านชาติพันธุ์เข้าไม่ถึงสวัสดิการพื้นฐานอย่างที่ควรจะเป็น อนุกรรมการจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะกลไกการประสานงานระดับพื้นที่ ได้รับความเชื่อถือจากคนพื้นถิ่น มีความรู้ ความเข้าใจบริบทและความเชื่อ และนำสารมาส่งต่อกองทุนได้อย่างตรงจุดและรวดเร็ว “ในส่วนของบนดอยเรามีปัญหา เราก็เอามาประชุมทันที” อีกทั้งกองทุนยังจัดตั้งระเบียบกองทุนเพื่อกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีการจัดสวัสดิการที่ตรงกับความต้องการ และมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเชื่อ

นอกจากนี้ ในยามที่ชีวิตเดินทางมาถึงจุดสิ้นสุด กองทุนยังทำหน้าที่เป็นที่พึ่งสุดท้ายผ่าน การมอบโลงศพ ให้แก่ครอบครัวผู้ยากไร้หรือครอบครัวผู้ที่มีความประสงค์ โลงศพเหล่านี้มีทั้งที่มาจากผู้มีจิตศรัทธาที่ร่วมใจกันบริจาค และมาจากการบริจาคของวัดตำบลบ้านแปะ เป็นการเกื้อกูลที่สะท้อนว่าคนบ้านแปะจะไม่ทิ้งกัน แม้ในลมหายใจสุดท้ายของชีวิต

3.2 ด้านสุขภาพ ในมิติของสุขภาพะ กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแปะไม่ได้จำกัดบทบาทเพียงแค่การสงเคราะห์เมื่อยามเจ็บป่วย แต่ได้ร้อยเรียงความร่วมมือเพื่อสร้าง “ระบบนิเวศแห่งการดูแล” ที่เริ่มต้นจากการป้องกันเชิงรุก โดยกองทุนได้จัด **บริการตรวจสุขภาพประจำปี** ให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านจำนวน ปีละ 1,500 คน เป็นประจำทุกปี โดยรับการสนับสนุนจากโรงโม่หินทั้ง 5 แห่งในชุมชน ทำให้ประชาชนในตำบลบ้านแปะตระหนักถึงการดูแลสุขภาพและสามารถรักษาโรคที่ตรวจพบได้อย่างทันทั่วทั้งที่

อีกหนึ่งความใส่ใจที่สะท้อนถึงความเข้าใจวิถีชีวิตจริงของคนในชุมชน คือ **การจัดหาและแจกผ้าอ้อมสำเร็จรูป** เนื่องจากในพื้นที่ตำบลบ้านแปะประชากรส่วนใหญ่เป็นสังคมผู้สูงอายุที่เผชิญกับภาวะ “คนแก่ดูแลคนแก่” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อสมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วยจนต้องนอนติดเตียง ภาระการดูแลจึงกลายเป็นเรื่องยากลำบาก โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายไปเข้าห้องน้ำเพื่อขับถ่าย การมอบผ้าอ้อมสำเร็จรูปจึงไม่ใช่เพียงการให้สิ่งของ แต่คือการลดภาระทางกายและทางใจของผู้ดูแล พร้อมกับรักษาสุขอนามัยและความมีศักดิ์ศรีของผู้ป่วยติดเตียงไปพร้อมๆ กัน

เพื่อให้การเข้าถึงบริการทางการแพทย์เป็นไปอย่างสมบูรณ์ กองทุนยังทำหน้าที่เป็น “สะพานเชื่อม” ระหว่าง **บ้านกับโรงพยาบาล** ผ่านการประสานงานร่วมกับกองสาธารณสุข เพื่อจัดหารถ EMS (Emergency Medical Services) **รับส่งไปสถานพยาบาล** ซึ่งเป็นรถพยาบาลที่ได้มาตรฐานในการขนย้ายผู้ป่วยติดเตียง ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ในการเดินทางไปสถานพยาบาลตามแพทย์นัดหมาย ลดอุปสรรคเรื่องการเดินทางที่ยากลำบากในพื้นที่ห่างไกล และช่วยให้มั่นใจว่าความเปราะบางทางร่างกายจะไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงการรักษา

นอกจากนี้ กองทุนยังทำหน้าที่เป็น “ตาข่ายรองรับทางเศรษฐกิจ” ในยามวิกฤตสุขภาพ ผ่านการจัดสวัสดิการสำหรับสมาชิกที่เจ็บป่วยด้วยโรคร้ายแรง 3 โรคหลัก ได้แก่ โรคหลอดเลือดสมอง โรคหลอดเลือดหัวใจ และโรคมะเร็ง จะได้รับสวัสดิการ จำนวน 500 บาท นอกจากนี้ยังมีสวัสดิการเจ็บป่วยที่จ่ายสวัสดิการเมื่อสมาชิกเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลคืนละ 200 บาท ใช้สิทธิ์ได้ไม่เกิน 7 คืน/ปี

3.3 ดับเศรษฐกิจ กองทุนเชื่อมั่นว่าความมั่นคงที่ยั่งยืนต้องมาจากการมี “ทางเลือกในชีวิต” จึงได้ริเริ่ม **โครงการพัฒนาทักษะและอาชีพ** ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่ (พมจ.) โดยเน้นการจัดกิจกรรมที่ “ตรงใจและตรงกลุ่ม” เช่น การแปรรูปลำไย การทำน้ำสมุนไพร ของกลุ่มสตรี การให้ความรู้และเข้าถึงสื่อ เพื่อป้องกันการถูกหลอกลวงทางไซเบอร์ ของกลุ่มผู้สูงอายุ การให้ความรู้เรื่องสุขภาพ ของกลุ่มผู้สูงอายุ การพัฒนาทักษะและอาชีพ “การถักไหมพรม” ของเด็กเยาวชน และเด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษา เป็นต้น เพื่อให้พวกเขามีต้นทุนในการพึ่งพาตนเองและเติบโตเป็นกำลังสำคัญของบ้านแปงต่อไป

3.4 ความภาคภูมิใจ และนิยามแห่งความเป็นธรรม จากหยาดเหงื่อและการลงแรงตลอด 9 ปี คณะทำงานกองทุนได้สะท้อนความภาคภูมิใจในฐานะ “โซ่กลาง” ที่ไม่เคยหยุดนิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการประสานงานบ้านมั่นคง การพัฒนาศักยภาพผู้นำ หรือภารกิจที่ยากที่สุดอย่างการจัดการที่ดินทำกิน เพื่อให้พี่น้องทั้งบนดอยและพื้นราบยืนอยู่บนบรรทัดฐานความเท่าเทียมกัน และเติบโตไปพร้อมๆ กันทั้งตำบล

“เราเป็นโซ่กลางที่คอยประสานสวัสดิการให้กับชุมชน ไม่ว่าจะเป็ น บ้านมั่นคง ส่งเสริมอาชีพ คักยภาพผู้นำชุมชน และที่สำคัญคือการจัดการเรื่องที่ดินทำกินให้คนบนดอยและพื้นราบได้มีความเท่าเทียมกัน เพื่อที่จะได้พัฒนาทั้งตำบลไปพร้อมๆ กัน” คณะทำงานกล่าว

สำหรับกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแปง “**สังคมที่เป็นธรรม**” จึงมีความหมายที่ยิ่งใหญ่กว่าข้อบังคับในระเบียบ แต่มันคือ “การอุดหนุนของความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นจริงในทุกมิติ โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา หรือสถานะสมาชิก เพราะในสายตาของกองทุน ทุกคนที่อาศัยอยู่ได้ร่มเงาของตำบลบ้านแปง คือครอบครัวเดียวกันที่จะต้องได้รับการดูแลอย่างสมศักดิ์ศรีและเป็นธรรมที่สุด”

4. บทเรียนจากกรณีศึกษา

การถอดบทเรียนจากความสำเร็จของกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแปง ไม่ได้เป็นเพียงการบันทึกกิจกรรมที่เกิดขึ้น แต่คือการถอดรหัสผ่านแว่นตาทางวิชาการที่ชี้ให้เห็นว่า เมื่อทฤษฎีการพัฒนาถูกนำมาปรับใช้ด้วยความเข้าใจบริบท ผลลัพธ์ที่ได้จะกลายเป็นพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน

บทเรียนแรกที่เด่นชัดคือการประยุกต์ใช้ “**ทฤษฎีการพัฒนามีส่วนร่วม**” (Participatory Development Theory) กองทุนใช้โครงสร้างการทำงานที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งผ่านคณะทำงานกองทุน เป็นหัวใจสำคัญของทฤษฎีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากเป็นคนที่รู้จักบริบทและความต้องการที่แท้จริง ทำให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้รวดเร็วและแม่นยำ โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความปิดกั้นทางวัฒนธรรม

ความสำเร็จที่เห็นได้ชัดคือการพังทลายกำแพงแห่งความแตกต่างทางวัฒนธรรม ในหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความปิดกั้นต่อคนภายนอกสูง กลไก “ม้าเร็ว” หรืออนุกรรมการที่เป็นคนในกลุ่มชาติพันธุ์เอง ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า “การมีส่วนร่วม” คือกุญแจดอกเดียวที่สามารถไขประตูใจของชาวบ้าน ทำให้การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเป็นไปอย่างรวดเร็ว แม่นยำ และตั้งอยู่บนฐานของความไว้วางใจ ซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมที่ล้ำค่าที่สุด

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมตลอด 9 ปี ไม่อาจปฏิเสธบทบาทของ “ความเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์” (Visionary Leadership) ความสำเร็จของกองทุนเริ่มต้นจาก “วิสัยทัศน์” ของผู้นำชุมชนทั้ง 20 หมู่บ้านและนายกเทศมนตรีตำบลบ้านแปะ ที่มองเห็นปัญหาความเหลื่อมล้ำและต้องการสร้างที่พึ่งให้คนในชุมชน โดยเฉพาะบทบาทของนายกเทศมนตรีที่เป็น “หัวแรงหลัก” ในการขับเคลื่อนและสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถเปลี่ยนความต้องการพื้นฐานให้เป็นระบบสวัสดิการที่เป็นรูปธรรมได้

ในเชิงนโยบาย กองทุนได้ทำหน้าที่เป็น “โครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม” (Social Safety Net - SSN) กองทุนทำหน้าที่เสมือนตาข่ายรองรับระดับฐานราก ที่ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ปกป้องเมื่อเกิดวิกฤต โดยกองทุนบ้านแปะจัดสวัสดิการการแก่สมาชิก 11 ด้าน ที่ครอบคลุมและดูแลทุกช่วงชีวิตและช่วงวัย อีกทั้งยังดูแลประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านแปะโดยไม่แบ่งแยกแม้ไม่ใช่สมาชิกกองทุน และไม่แบ่งแยกชาติพันธุ์ของผู้คน และผู้ป้องกันเพื่อลดความเสี่ยงของปัญหา โดยกองทุนมีการขึ้นทะเบียนการใช้ที่ดินเพื่อออกโฉนดชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถอาศัยอยู่ และทำกินได้อย่างถูกกฎหมาย

บทเรียนสุดท้ายที่สำคัญยิ่งคือการใช้อำนาจตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2559 กองทุนได้ผลักดันการขึ้นทะเบียนการใช้ที่ดิน เพื่อออกโฉนดชุมชนในกรณีชาวบ้านอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนของชาวปกากะญอและชาวม้ง โดยอำนาจของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ซึ่งอนุญาตให้จัดที่ดินทำกินให้ชุมชนได้ในลักษณะแปลงรวม ไม่ใช่กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล เพื่อให้คนอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน โดยเปลี่ยนจากกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลที่อาจนำไปสู่การซื้อขายเปลี่ยนมือ มาเป็นการจัดที่ดินแบบ “แปลงรวม” เพื่อให้ชุมชนดูแลรักษาาร่วมกัน บทเรียนนี้สอนให้รู้ว่า การแก้ปัญหาคความยากจนที่แท้จริงต้องแก้ที่รากเหง้าของสิทธิในการทำกิน เมื่อชาวบ้านมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย พวกเขาจึงจะสามารถเป็นแนวร่วมที่สำคัญในการรักษาผืนป่าได้อย่างยั่งยืน ตามแนวคิด “คนอยู่กับป่า” ที่กองทุนพยายามผลักดันให้เป็นจริง

5. ก้าวต่อไปและความยั่งยืน

กาลเวลาที่ล่วงเลยมากกว่า 9 ปี ไม่ได้ทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแปะหยุดอยู่กับความสำเร็จเดิม แต่กลับเป็นแรงผลักดันให้กองทุนก้าวไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง โดยมีจุดหมายสำคัญคือการสร้างความยั่งยืนผ่านสองกลไกหลัก ได้แก่ “นวัตกรรมดิจิทัล” เพื่อความโปร่งใส และ “ความมั่นคงทางทรัพยากร” เพื่อคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน ผ่าน “แอปพลิเคชันสวัสดิการชุมชน” ที่เป็นนวัตกรรมในการดำเนินงานที่กองทุนสร้างขึ้นด้วยการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลบ้านแปะ จำนวน 2 ระบบ ระบบค้นหาข้อมูลสมาชิกกองทุน ช่วยให้สมาชิกตรวจสอบสถานการเป็นสมาชิกของตนเอง และรายชื่อผู้รับผลประโยชน์ และระบบตรวจสอบการใช้สิทธิ์ของสมาชิกกองทุน ช่วยให้สมาชิกตรวจสอบได้ว่าตนเองใช้สิทธิ์ไปแล้วกี่ครั้ง และคงเหลือสิทธิ์กี่ครั้ง ทำให้เห็นว่ากองทุนมีความเปิดเผย ความโปร่งใส และตรวจสอบได้ แม้ว่าทั้ง 2 ระบบจะอยู่ในช่วงทดลองใช้และกำลังพัฒนาแต่เมื่อระบบเสถียรเชื่อว่ากองทุนสวัสดิการตำบลบ้านแปะจะเป็นผู้นำในการใช้เทคโนโลยีในการตรวจสอบสาธารณสุข อีกก้าวสำคัญคือ “การขึ้นทะเบียนเพื่อออกโฉนดชุมชน” ปัจจุบันมีการดำเนินการสำรวจไปแล้วกว่า 5,000 แปล คงเหลือประมาณ 2,000 แปล ซึ่งมีแผนจะทำให้ครบ 100% ในปี 2569 ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มชาวชาติพันธุ์ได้มีที่ดินทำกินอย่างถูกกฎหมายและยั่งยืน

6. เอกสารอ้างอิง

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแปะ. (2568, 16 ธันวาคม). เอกสารประกอบการนำเสนอโครงการ
รางวัลองค์กรสวัสดิการชุมชน : กองทุนสวัสดิการชุมชน เทศบาลตำบลบ้านแปะกลไกสร้างสังคมที่เป็นธรรม
และความมั่นคงของมนุษย์ตลอดช่วงชีวิต

คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแปะ. (เวทีถอดบทเรียนกองทุนสวัสดิการชุมชน
เทศบาลตำบลบ้านแปะประเภทที่ 9 ด้านการสร้างสังคมที่เป็นธรรม, มกราคม 20, 2569)

7. กิตติกรรมประกาศ

บทความเรื่อง “ชุมชนบ้านแปะ ทำสังคมให้เป็นธรรม” สามารถสำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์และ
การสนับสนุนจากคณะทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแปะ ที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล
เชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานและอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล รวมถึงขอขอบคุณสมาชิก
กองทุนและชาวบ้านตำบลบ้านแปะทุกท่าน ที่ได้ร่วมถ่ายทอดประสบการณ์และเปิดพื้นที่ให้ผู้เขียนได้เข้าไปศึกษา
ข้อมูลภาคสนาม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการทำให้บทความฉบับนี้สำเร็จลุล่วง

ขอขอบคุณคุณสมจิตร์ จันทร์เพ็ญ ที่ปรึกษาการเขียนบทความ ผู้สละเวลาให้คำแนะนำและข้อคิดเห็น ตั้งแต่
การกำหนดโครงสร้างเนื้อหา การขัดเกลาสำนวนภาษา และการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาในทุกขั้นตอน
ของการแก้ไข เพื่อให้บทความมีความสมบูรณ์และถูกต้อง

ขอขอบคุณคณาจารย์วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ให้ความรู้และ
คำแนะนำเกี่ยวกับหลักการเขียนบทความรวมถึงเทคนิคการจับประเด็นสำคัญ ซึ่งช่วยให้บทความฉบับนี้มีความกระชับ
มีโครงสร้างที่ชัดเจน และสามารถสื่อสารเนื้อหาอย่างเป็นรูปธรรมได้ยิ่งขึ้น

ข้อมูลติดต่อกองทุน

ชื่อกองทุน กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านแปะ
ที่อยู่กองทุน 141 หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 096-6986137
ผู้ประสานงาน นางสาวศศิธร ณ อยุธยา

บ้านถิ่น แผ่นดินไทลื้อ พลังกองทุนพลิกฟื้นวัฒนธรรม

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านถิ่น
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

จินณพัต สุขहु

เลขาธิการชุมชนภาคเหนือ

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

บทความนี้ศึกษาความสำเร็จของชุมชนบ้านถิ่นในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ไทลื้อผ่านกลไกกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านถิ่น ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อสร้างระบบสวัสดิการที่ชุมชนดูแลกันเองและดำเนินงานควบคู่กับแนวคิด “คุณภาพชีวิตตั้งแต่ครรภ์มารดาถึงเชิงตักตะกอน” โดยใช้ทฤษฎีทุนทางสังคมสร้างความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่าย จนสามารถฟื้นฟูภาษา การแต่งกาย การฟ้อนรำ และอาหารพื้นถิ่นให้หวนคืนมาสู่ชุมชน ผลการดำเนินงานไม่เพียงแต่สร้างความเข้มแข็งในเชิงวัฒนธรรม แต่ยังเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงที่สร้างรายได้เสริมแก่ครัวเรือนผ่านธุรกิจเครื่องเงิน โรงแรมที่พัก และผ้าทอ โดยมีหมุดหมายสำคัญคือการสร้างฐานเศรษฐกิจจากผ้าทอไทลื้อเพื่อดึงดูดคนรุ่นใหม่กลับสู่ชุมชน พร้อมข้อเสนอแนะในการจัดเก็บข้อมูลสถิติรายได้อย่างเป็นระบบเพื่อเป็นเข็มทิศในการพัฒนาชุมชนสู่มาตรฐานสากลและสร้างความยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ: ไทลื้อ, บ้านถิ่น, สิบสองปันนา, กองทุนสวัสดิการชุมชน

1. บทนำ

ไทลื้อ เป็นชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ที่อาศัยกระจายอยู่ทางตอนใต้ของจีน ในเขตสิบสองปันนา ซึ่งมีประวัติมาอย่างยาวนาน เห็นได้จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ของ กระทั่งปี พ.ศ. 2492 ช่วงเกิดสงครามชาว ไทลื้อได้อพยพออกนอกประเทศ โดยมีการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยแถบภาคเหนือ ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา น่าน และแพร่

ตำบลบ้านถิ่น เป็นตำบลเดียวในอำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ที่สืบเชื้อสายชาติพันธุ์ไทลื้อ ครอบคลุม 8 หมู่บ้าน จากทั้งหมด 11 หมู่บ้านในตำบล โดยเป็นชุมชนไทลื้อดั้งเดิม 3 ชุมชนได้แก่ หมู่ที่ 1-3 เมื่อประชากรเพิ่มขึ้น จึงมีการแยกหมู่ 1-3 ออก เป็นหมู่ที่ 5,7,8,9 และ 11 ตำบลบ้านถิ่นมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นหลากหลายด้าน เช่น ด้านภาษา ใช้ภาษาลื้อเป็นภาษาประจำถิ่นซึ่งแตกต่างกับคนล้านนาเนื่องจากการออกเสียงจะไม่มีสระ เอีย เอือ อัว เป็นภาษาที่มั่นคงแต่ไม่แข็งกระด้างและยังมีความไพเราะในตัวเอง ด้านการแต่งกาย ผู้ชายจะนุ่งผ้าด้ายหรือกางเกงก็ สวมเสื้อแขนยาวโปกศีระชะด้วยผ้าสีขาวย สวมเสื้อแขนยาว ส่วนผู้หญิงจะนุ่งซิ่นตาชีวิตำแดง หัวซิ่นสีขาวเชิงแดง สวมเสื้อผ้าทอผ่าอกแขนสามส่วนสีดำ และโปกศีระชะด้วยผ้าสีขาวย ด้านอาหาร พื้นถิ่นของไทลื้อที่มีความแตกต่าง ได้แก่ แผ่นถั่วเน่า ข้าวแค้น หน่อโอ้ ยาหญ้าหมาน้อย น้ำพริกน้ำหน่อ ป่ามไข่ สมุนไพรไทลื้อ ด้านหัตถกรรม ได้แก่ การทอผ้าไทลื้อ พวงมาลัยฝ้าย การจักสาน การประดิษฐ์กะลามะพร้าวของที่ระลึกไทลื้อ นอกจากนี้ยังมีศิลปะการฟ้อนรำที่เป็นเอกลักษณ์ของไทลื้อ

ปัจจุบันประชากรในชุมชนตำบลบ้านถิ่น จำนวนประชากร 6,268 คน ร้อยละ 49 เป็นวัยแรงงาน ร้อยละ 31.7 เป็นวัยผู้สูงอายุ และร้อยละ 19.3 เป็นเด็กและเยาวชน โดยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ที่พัฒนาเอาวิถีดั้งเดิมให้เจือจางลง ทั้งภาษาลื้อที่เริ่มเงียบเสียงลงจากรอยต่อของรุ่นสู่รุ่น เกิดการหลอมรวมทางวัฒนธรรมจากการย้ายถิ่นและการสร้างครอบครัวใหม่ การออกไปทำงานนอกชุมชนของวัยแรงงาน สายใยที่เคยผูกพันกับจารีตประเพณีจึงเริ่มห่างเหินค่อยๆ ถูกแทนที่ด้วยวิถีคนเมือง และอัตลักษณ์แห่งการแต่งกาย รสชาติอาหาร หรือศิลปะการฟ้อนรำที่ค่อยๆ ถูกกลืนกินด้วยวิถีชีวิตสมัยใหม่ กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านถิ่นจึงไม่อาจนิ่งเฉยต่อสัญญาณเตือนนี้ ถึงเวลาแล้วที่จะต้องร่วมมือกันฟื้นฟูรากเหง้าวัฒนธรรมไทลื้อ เพื่อไม่ให้มรดกล้ำค่ากลายเป็นแค่ตำนาน

ภาพที่ 1 การแต่งกายด้วยชุดชาติพันธุ์ไทลื้อ

2. ระบบการบริหารจัดการกองทุน ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

2.1 บทบาทของผู้นำที่เป็นผู้ริเริ่มโครงการหรือองค์กร

เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2558 กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านถิ่นได้ก่อตั้งขึ้น โดยเริ่มจากผู้นำชุมชนมุ่งเน้นให้เกิดการสร้างระบบสวัสดิการที่ชุมชนดูแลกันเอง ภายใต้แนวคิด “คุณภาพชีวิตตั้งแต่ครรภ์มารดาถึงเชิงตักตะกอน” เพื่อลดความเปราะบางและความเดือดร้อนของคนในชุมชน สร้างหลักประกันด้านสวัสดิการ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และใช้กองทุนเป็นกลไกฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทลื้อ ตลอดระยะเวลา 10 ปี ที่กองทุนได้มีขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องมีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกกองทุน 12 ประเภท ได้แก่ สวัสดิการเกิด สวัสดิการเจ็บป่วย สวัสดิการเสียชีวิต สวัสดิการทุนการศึกษา สวัสดิการผู้ด้อยโอกาส/คนพิการ สวัสดิการสุขภาพดี สวัสดิการช่วยเหลือภัยพิบัติ สวัสดิการเยี่ยมใช้สมาชิก สวัสดิการพัฒนาอาชีพ สวัสดิการช่วยเหลือสาธารณประโยชน์ต่างๆ สวัสดิการด้านประเพณี/วัฒนธรรม และสวัสดิการด้านอื่นๆ มีการเชื่อมประสานหน่วยงานภาคีเพื่อดำเนินกิจกรรมการฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมไทลื้อตลอดมา ซึ่งปัจจุบันโครงสร้างสมาชิกที่ครอบคลุมทุกช่วงวัย (ข้อมูลปี 2568) รวมทั้งสิ้น 670 คน ถูกแบ่งแบ่งเป็น

ผู้สูงอายุจำนวน 278 คน จัดเป็นกลุ่มผู้รักษาภูมิปัญญา
บุคคลทั่วไปจำนวน 220 คน จัดเป็นกลุ่มวัยแรงงานที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจ
เยาวชนจำนวน 172 คน จัดเป็นคนรุ่นใหม่ที่จะสืบสานตำนานต่อไป

2.2 โครงสร้างขององค์กรที่จัดตั้งขึ้น

จากการลงพื้นที่เรียนรู้กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านถิ่นพบว่า มีระบบการจัดการที่สนับสนุนให้เกิดความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ โดยมีการแบ่งหน้าที่คณะกรรมการที่น่าสนใจ ดังนี้

ผู้ขับเคลื่อนงานหลักนำโดย แม่ต้อง-ชูลีกร เขียวชาญ (รองประธาน) ร่วมกับทีมงานจิตอาสา เช่น แม่พรทิพย์ (นายทะเบียน) และแม่ปราณี (ประชาสัมพันธ์) ความน่าสนใจคือการมี “ผู้ช่วยการเงินรุ่นใหม่” อย่างนายธีรพงษ์ คำลือ เข้ามาช่วยเสริมพลัง นอกจากบทบาทการบริหารจัดการกองทุน ประชุมทุกๆ 2-3 เดือน เพื่อรายงานผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งฐานะการเงินของกองทุนให้คณะกรรมการกองทุนฯ ทราบ ตลอดจนรายงานเรื่องดังกล่าวให้สมาชิกทราบ โดยมีการจัดประชุมสามัญประจำปีอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งแล้ว คณะกรรมการยังมีการปฏิบัติงานประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมไทลื้อบ้านถิ่นสู่สาธารณะเช่น การเป็นปราชญ์ชาวบ้านในการสอนภาษาลื้อ การสืบทอดการฟ้อนรำ การเป็นพี่เลี้ยงสอนทำหน่อโอ เป็นพี่เลี้ยงประกวดนางงามลื้อ เป็นต้น

2.3 ความสัมพันธ์และความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

นางชูลีกร เขียวชาญ รองประธานได้ให้ข้อมูลว่า กองทุนมีบทบาทเป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกองทุน โดยมีการร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ เทศบาลตำบลบ้านถิ่น เครือข่ายสวัสดิการชุมชนจังหวัดแพร่ โรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลบ้านถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดแพร่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย วิทยาลัยชุมชนจังหวัดแพร่ ศูนย์คุณธรรมจังหวัดแพร่ และสมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทย

จากการร่วมทำงานกับเครือข่ายเหล่านี้ เกิดการประชาสัมพันธ์เรื่องการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตไทลื้ออย่างเป็นรูปธรรม ปัจจุบันเด็กและคนรุ่นใหม่มีการพูดภาษาลื้อเพิ่มขึ้น 50% สมาชิกกว่า 80% แต่งกายไทลื้อได้ถูกต้อง และทุกครัวเรือนสามารถทำอาหารพื้นถิ่นได้เอง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่สร้างความพึงพอใจในเชิงสถิติ แต่ยังสร้างความตื่นตัวให้กับผู้พบเห็น เมื่อวัฒนธรรมที่เคยเกือบสูญหายจึง “หวนกลับคืนมา” มีชีวิตชีวากครั้ง

3. ผลการดำเนินงานของกองทุน

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์กองทุนพบว่า กองทุนร่วมกับสมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทยมีการพูดคุยถึงประเด็นปัญหาที่วิถีชีวิตเสี่ยงต่อการถูกกลืนหายไป จึงได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาและสักการะสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของบรรพบุรุษ รวมถึงศาสนสถานประทับของพระสังฆราชไทลื้อ และสถานที่เก็บอัฐิของเจ้าฟ้าผู้ครองนครไทลื้อในอดีต การได้สัมผัสกับวัฒนธรรมต้นฉบับในพื้นที่จริง ทำให้สามารถนำองค์ความรู้ที่ถูกต้องกลับมาถ่ายทอดสู่ชุมชนบ้านถิ่นได้อย่างมั่นใจ โดยเฉพาะอัตลักษณ์การแต่งกาย เช่น ‘ซิ่นตาซิวแดง’ สำหรับงานมงคล และ ‘ซิ่นตาซิวดำ’ สำหรับงานพิธีศพ ซึ่งเราได้นำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับจารีตประเพณีและวิถีธรรมของสังคมไทยในปัจจุบัน

ภาพที่ 2 การแต่งกายร่วมงานทำบุญ

3.1 ผลลัพธ์ทางสังคม ผลลัพธ์จากการที่คณะกรรมการกองทุนร่วมกันกำหนดเป้าหมายในการฟื้นฟูวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของไทลื้อ ระดมทรัพยากรในชุมชนทั้งวัฒนธรรม บุคลากร และความรู้ จัดกิจกรรมหรือโครงการที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกกองทุน

หลักสูตรการเรียนรู้ภาษาไทลื้อในโรงเรียน ในกรณีที่ครูผู้สอนไม่ใช่ไทลื้อโดยกำเนิด ทางกองทุนได้จัดเตรียมปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ที่มีความรู้ด้านภูมิปัญญาไทลื้อโดยตรง เข้าไปร่วมถ่ายทอดความรู้เพื่อให้เกิดความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ภาพที่ 3 มุมมองของรองประธานกองทุน

ส่งเสริมให้มีการแต่งกายด้วยชุดชาติพันธุ์ไทลื้อ 1 วันต่อสัปดาห์ (วันศุกร์) พยายามผลักดันให้การแต่งกายแบบไทลื้อกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งในทุกวาระโอกาสของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นงานมงคลหรือประเพณีต่างๆ โดยกองทุนฯ ได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการรณรงค์ให้เจ้าภาพและบุคคลสำคัญของงาน แต่งกายด้วยชุดชาติพันธุ์อย่างเต็มรูปแบบ เพื่อให้ภาพลักษณ์ของงานสะท้อนถึงวิถีชีวิตไทลื้อบ้านถิ่นอย่างเด่นชัด

อนุรักษ์ และฟื้นฟูศิลปะการฟ้อนรำแบบไทลื้อ โดยหาปราชญ์ชาวบ้านมาฝึกสอนการฟ้อนรำให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่และคนในชุมชน สนับสนุนให้มีการออกงานแสดงฟ้อนรำในงานสำคัญต่างๆ

ภาพที่ 4 การฟ้อนรำแสดงเปิดงานสำคัญ

นอกจากนี้กองทุนพยายามส่งเสริมการทำอาหารพื้นเมือง โดยการเป็นพี่เลี้ยงสอนทำหน่อโอ ประสานขอสนับสนุนวิทยากรส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการแปรรูปอาหารเพื่อยกระดับให้ยกระดับภูมิปัญญาอาหารพื้นเมืองสู่มาตรฐานสากล เพื่อขับเคลื่อนวัฒนธรรมอาหารไทลื้อเป็นอาหารระดับโลก

3.2 ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ จากการสร้างความร่วมมือภาคีเครือข่ายในการประชาสัมพันธ์เรื่อง การท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตไทลื้ออย่างเป็นรูปธรรม เกิดการสร้างรายได้ผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการบริการ ได้แก่ การจำหน่ายอาหารพื้นเมือง เช่น แผ่นถั่วเน่า ข้าวแคบ หน่อโอ ยาหญ้าหนามน้อย น้ำพริกน้ำหน่อ ธุรกิจเช่าชุดไทลื้อ สินค้าพื้นเมือง เช่น ถ้วยยาม ชิ่น เสื้อ และเครื่องเงิน ซึ่งเครื่องเงินถือเป็นส่วนสำคัญในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ ทั้งเป็นเครื่องประดับกายที่งดงาม เป็นสินสอดทองหมั้นในงานแต่งงานสมัยก่อน สะท้อนฐานะและความเชื่อเรื่องการนำเงินมาทำกำไรจะทำให้การค้าขายได้กำไร และนอกจากนี้ยังมีโอกาสสอออกบูทขายผลิตภัณฑ์ในงานต่างๆ เช่น งานประเพณี งานกาชาด งานไทลื้อประจำปี และงานของหน่วยงานภาคีต่างๆ ซึ่งการฟื้นฟูวิถีชีวิตช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ตั้งใจมาชมถึง 30% สร้างรายได้เสริมให้ครัวเรือนจากการขายเครื่องเงิน ผ้าทอ และข้าวแคบ ประมาณ 10,000 - 20,000 บาทต่อปี

ภาพที่ 5 การออกบูทขายของกับหน่วยงานภาครัฐ

4. บทเรียนจากกรณีศึกษา

ความสำเร็จอันโดดเด่นของชุมชนบ้านถิ่นมีรากฐานสำคัญที่สามารถอธิบายได้อย่างลึกซึ้งผ่าน ทฤษฎีทุนทางสังคม (Social Capital Theory) ซึ่งเปรียบเสมือนหัวใจที่ยึดโยงความร่วมมือและความไว้วางใจของคนในพื้นที่ไว้ด้วยกัน โดยจุดเริ่มต้นที่เข้มแข็งที่สุดคือการมี ทุนภายในกลุ่ม (Bonding Social Capital) ที่หล่อหลอมมาจาก “อัตลักษณ์ไทลื้อ” อันทรงพลัง สมาชิกในชุมชนต่างมีความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่และผูกพันกันด้วยสายเลือดแห่งชาติพันธุ์เดียวกัน ความรักในรากเหง้านี้เองที่กลายเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดพลัง

เมื่อภายในเข้มแข็งแล้ว ชุมชนจึงขยายผลผ่าน ทุนเชื่อมโยงกลุ่ม (Bridging Social Capital) ที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของ “ทีมเวิร์ค” ระดับยอดเยี่ยม จะเห็นภาพการทำงานที่สอดประสานกันอย่างไร้รอยต่อระหว่างฝ่ายปกครอง ส่วนท้องถิ่น วัด และโรงเรียน ซึ่งทุกภาคส่วนต่างมุ่งหน้าสู่เป้าหมายเดียวกันโดยปราศจากความขัดแย้ง นอกจากนี้ความร่วมมือดังกล่าวยังแผ่ขยายไปถึงภาควิชาการอย่างวิทยาลัยชุมชนและหน่วยงานรัฐ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ที่เปลี่ยนภูมิปัญญาพื้นบ้านให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ระดับสากล เป็นการพิสูจน์ว่า “เมื่อท้องถิ่นเปิดรับความรู้ใหม่ วิถีเก่าก็ย่อมมีมูลค่าที่ยั่งยืน” อย่างไรก็ตามกองทุนได้มองถึงความยั่งยืนในการทำงาน เพื่อให้เกิดการสืบต่ออย่างไม่สิ้นสุด กองทุนจึงวางรากฐานผ่านการสร้างคนรุ่นใหม่ โดยขับเคลื่อนผ่านหลักสูตรการฟ้อนรำและภาษาไทลื้อในโรงเรียน เชื่อมโยงการทำงานกับสภาเด็กและเยาวชนอีกด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น บ้านถิ่นยังแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของ ทุนเชื่อมโยงภายนอก (Linking Social Capital) ที่ก้าวไกลไปกว่าระดับพื้นที่ ด้วยการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับสมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทยครอบคลุมทั้ง 7 จังหวัด และเชื่อมต่อไปถึงพี่น้องไทลื้อใน สิบสองปันนา เพื่อรับเอาวัฒนธรรมต้นฉบับมาปรับใช้ ขณะเดียวกันในมิติของการพัฒนาเชิงโครงสร้าง ชุมชนยังมีความสามารถดึงงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานระดับนโยบายอย่าง พอช. และ พม. เข้ามาขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกอย่างเป็นรูปธรรม

หมุดหมายใหม่ที่กองทุนได้วางไว้นั้นเป็นความท้าทายในการ “ดึงคน” สู้กับ “เมืองใหญ่” ด้วยการเร่งสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนให้มั่นคง โดยยกเอา ‘ผ้าทอไทลื้อ’ มาเป็นสารตั้งต้นสำคัญในการขับเคลื่อนอาชีพ เพื่อดึงดูดคนรุ่นใหม่และวัยแรงงานให้หวนคืนสู่ชุมชน โดยใช้ธุรกิจผ้าทอเป็นทางเลือกในการสร้างเนื้อสร้างตัว เพื่อเปลี่ยนบ้านเกิดให้กลายเป็นพื้นที่แห่งโอกาสที่ยั่งยืน

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การเติบโตนี้เป็นไปอย่างยั่งยืนและมองเห็นภาพรวมที่ชัดเจน ชุมชนได้สร้างภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวเพื่อเปิดประตูให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตไทลื้อ ก่อให้เกิดรายได้ผ่านธุรกิจเครื่องเงิน การเช่าชุดไทลื้อ ธุรกิจโรงแรมและอาหารพื้นเมืองแล้ว การ “จัดเก็บข้อมูลสถิติรายได้” อย่างเป็นทางการที่ละเอียดไม่ได้ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงลึกที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์แนวโน้มความต้องการของตลาด ติดตามการเติบโตของรายได้ในแต่ละกลุ่มธุรกิจ และใช้เป็นเข็มทิศในการวางแผนกลยุทธ์ได้อย่างแม่นยำ และข้อมูลเหล่านี้จะเป็นหลักฐานสำคัญที่ยืนยันว่าภูมิปัญญาสามารถหล่อเลี้ยงชีวิตได้จริง

6. เอกสารอ้างอิง

ฐานนิยม เครือยา. (2565). รวมบทความ: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของภาคเหนือตอนบน. <https://online.pubhtml5.com/arrq/sffd/#p=31>
คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านถิ่น. (เวทีถอดบทเรียนกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านถิ่น ประเภทที่ 10 ด้านการฟื้นฟูวัฒนธรรมและสุนทรียะ, มกราคม 21, 2569)

7. กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความร่วมมือและการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน ขอขอบคุณคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านถิ่นที่ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น แบ่งปันประสบการณ์ในการดำเนินการของกองทุน และเปิดโอกาสให้ลงพื้นที่ศึกษากระบวนการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด รวมทั้งสมาชิกชุมชนทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

ขอขอบคุณเครือข่ายสวัสดิการจังหวัดแพร่ และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ที่ให้การสนับสนุนข้อมูล และแนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

ข้อมูลติดต่อกองทุน

ชื่อกองทุน กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านถิ่น
ที่อยู่กองทุน 129 หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านถิ่น อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
โทรศัพท์ 054-645047, 095-5533924
ผู้ประสานงาน นางชุลีกร เขียวชาญ

ภาคผนวก

1. ข้อเขียน “จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ป่วย อึ้งภากรณ์
2. รายชื่อกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ได้รางวัลผลงานระดับประเทศ (ชมเชย) ประจำปี 2568

ข้อเขียน “จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน”

ป่วย อังภาภรณ์ (2516)

“จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” คุณภาพชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน หรือ รู้จักกันในชื่อ จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน เป็นบทความ 2 หน้า ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานในชีวิตของผู้เขียน ตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนถึงเสียชีวิต

ข้อเขียนนี้เดิมเป็นภาษาอังกฤษ ถูกนำเสนอในที่ประชุมคณะกรรมการที่ปรึกษาการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asian Development Advisory Group - SEADAG) เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ก่อนจะตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ฉบับวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ในชื่อ The Quality of Life of a South East Asian : A Chronical of Hope from Womb to Tomb (ต่อมา รู้จักกันในชื่อ From Womb to Tomb) และภายหลังถูกแปลเป็นภาษาไทยในชื่อ คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน หรือที่รู้จักกันดีในเวลาต่อมาในชื่อ จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน

ในเนื้อหาของบทความโดยหลักเป็นข้อเรียกร้อง รัฐสวัสดิการ มีเนื้อหาหลักเกี่ยวกับหลักประกันสังคมและคุณภาพชีวิตพื้นฐานที่คนคนหนึ่งพึงมี รวมไปถึงเรื่องทั่วไปในสังคมซึ่งยังคงใช้ได้ดีจนถึงปัจจุบัน ผู้แต่งใช้คำศัพท์ที่ไม่ซับซ้อน สามารถเข้าใจได้ง่าย เป็นหนึ่งในบทความที่มีการคัดลอกและถ่ายทอดมากที่สุดบทความหนึ่งในสังคมไทย

THE QUALITY OF LIFE OF A SOUTHEAST ASIAN (A Chronicle of Hope from Womb to Tomb)

I don't want to have as many brothers and sisters as my parents had before me, and I do not want my mother to have a child too soon after me.

I don't care whether my mother and father are formally married; but I need them to live together in reasonable harmony.

I want good nutrition for my mother and me in my first two or three years when my capacity for future mental and physical development is determined.

I want to go to school together with my sister and learn a trade, and to have the school impart social values to me. If I happen to be suitable for higher education, that opportunity should be available.

When I leave school I want a job, a meaningful one in which I can feel the satisfaction of making a contribution.

I want to live in a law and order society, without molestation.

I want my country to relate effectively and equitably to the outside world, so that I can have access to the intellectual and technical knowledge of all mankind, as well as to capital from overseas.

I would like my country to get a fair price for products that I and my fellow citizens create.

As a farmer, I would like to have my own plot of land, with a system which gives me access to credit, new agricultural technology, markets, and a fair price for my produce.

As a worker, I would want to have some share, some sense of participation in the factory in which I work.

As a human being, I would like inexpensive newspapers and paperback books, plus access to radio and TV, without too many advertisements.

I want to enjoy good health, and I expect the government to provide free preventive medical services and a good, cheap, readily available curative service.

I need some leisure time for myself and to enjoy my family, and I want access to some green parks, the arts, and traditional social and religious festivities.

I want clean air to breathe and clean water to drink.

I would like to have the security of cooperative mechanisms in which I join to help others do things which they cannot do alone, and they do the same for me.

I need the opportunity to participate in the society around me and be able to help shape decisions of the economic and social, as well as political, institutions that affect my life.

I want my wife to have equal opportunity with me, and I want both of us to have access to the knowledge and means of family planning.

In my old age, it would be nice to have some form of social security to which I have contributed. When I die, if I happen to have some wealth left, after leaving an adequate amount for my widow, I would wish the government to spend the rest to make it possible for others to enjoy life, too. These are what life is all about, and what development should seek to achieve for all.

The strategy for the United Nations Second Development Decade prescribes the preceding objectives, among others.

Appendix to

“Thoughts on South-East Asia’s Development for 1980,” June 1973.

ต้นฉบับภาษาอังกฤษ

“The Quality of Life of a South East Asian : A Chronical of Hope from Womb to Tomb”

A 1

Appendix

The quality of life of a Southeast Asian :
a chronicle of hope from womb to Tomb
(see paragraph 20 and note 6)

While in my mother's womb, I want her to have good nutrition and access to maternal and child welfare care.

I don't want to have as many brothers and sisters as my parents had before me, and I do not want my mother to have a child too soon after me.

I don't care whether my mother + father are formally married; but I need them to live together in reasonable harmony.

I want good nutrition for my mother + for me in my first two or three years when my capacity for future mental and physical development is determined.

I want to go to school, together with my sister, and learn a trade, and to have the schools impart social values to me. If I happen to be suitable for higher education, that opportunity should be available.

When I leave school I want a job, a meaningful one in which I can feel the satisfaction of making a contribution.

I want to live in a law + order society, without molestation.

I want my country to relate effectively and equitably to the outside world, so that I can have access to the intellectual + technical knowledge of all mankind, as well as to capital from overseas.

I would like my country to get a fair price for the products that I and my fellow citizens create.

As a farmer, I would like to have my own plot of land, with a

ที่มา : หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ฉบับแปลภาษาไทย

การอยู่ดีกินดีของคนไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์ถึงเชิงตะกอน)

“เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมอยากให้แม่ได้กินอาหารถูกหลักโภชนาการ และได้รับการเอาใจใส่ ด้านสวัสดิการของแม่และเด็ก

ผมไม่ต้องการมีพี่น้องมากอย่างที่พ่อแม่ผมมีมา และผมไม่อยากให้แม่มีน้องกะชั้นชิดกับผมเกินไปนัก

แม่กับพ่อผมจะแต่งงานกันตามประเพณีหรือไม่ ไม่สำคัญ ที่สำคัญคือแม่กับพ่อต้องอยู่ร่วมกัน และไม่ทะเลาะกันบ่อยๆ

ในระยะ 2-3 ปี หลังจากที่ผมเกิดมา ผมอยากให้แม่กับผมได้กินอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ เพราะเป็นระยะที่ร่างกายและสมองผมเติบโตขึ้น และเป็นระยะที่จะส่งผลดีผลร้ายให้ผมในอนาคต

ผมต้องการไปโรงเรียน และอยากให้พี่สาวหรือน้องสาวผมได้เรียนหนังสือครบ แล้วเรียนรู้อวิชาที่จะไปทำงานได้ กับให้โรงเรียนอบรมสั่งสอนเรื่องศีลธรรมจรรยาให้เรา ถ้าเผอิญผมเรียนเก่งไปได้ถึงขั้นสูงๆ ก็ขอให้มีโอกาสเรียนได้สูงที่สุด

เมื่อออกจากโรงเรียน ผมก็อยากทำงานเลี้ยงชีพ และงานนั้นควรจะน่าสนใจพอที่จะรู้สึกที่ผมได้ทำประโยชน์แก่ผู้อื่น

บ้านเมืองที่ผมอยู่ควรมีชื่อมีแป มีความสงบเรียบร้อย ปลอดภัย และพวกเราไม่ถูกกดขี่ข่มเหงประทุษร้าย

บ้านเมืองเราควรจะต้องมีความสัมพันธ์อันดีมีประโยชน์และชอบธรรมกับต่างประเทศ เราจะได้เรียนรู้อวิชาทั้งด้านปัญญาและด้านอาชีพจากมนุษยทั่วโลก กับเราจะได้มีทุนจากต่างประเทศมาช่วยเราพัฒนา

บ้านเมืองของเราส่งสินค้าที่ผมทำขึ้นหรือที่เพื่อนร่วมชาติผมทำขึ้นไปขายต่างประเทศ ราคาสินค้านั้นควรจะเป็นราคาที่ยุติธรรม

ถ้าผมเป็นชาวนา ผมก็อยากมีที่นาของผมเป็นกรรมสิทธิ์ และมีช่องทางที่จะได้สินเชื่อมาลงทุน ได้วิชาแบบใหม่มาใช้เพาะปลูก ได้ตลาดมั่นคง และราคายุติธรรมสำหรับพืชผลของผม

ถ้าผมเป็นชาวเมือง ทำงานรับจ้างเขา ผมก็อยากมีหุ้นส่วนในงานที่ผมทำ และมีส่วนในการดำเนินงานโรงงานหรือห้างที่ผมทำอยู่

ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ผมอยากจะได้อ่านหนังสือพิมพ์หลายๆ หนังสือเล่มเล็กๆ มีวิทยุฟัง มีโทรทัศน์ดู (แต่ไม่อยากจะฟังหรือดูโฆษณาสินค้ามากนัก)

ผมอยากมีสุขภาพแข็งแรง และหวังว่ารัฐบาลจะจัดให้มีบริการอนามัยป้องกันโรคชะชนิดฟรี และบริการรักษาโรคชะชนิดที่ถูกและเรียกหาได้ง่าย

ผมหวังว่าจะมีเวลาพักผ่อนเป็นของตนเองบ้าง จะได้มีความสุขร่วมกับครอบครัวผม ถ้าอยากไปเที่ยวสวนก็ไปได้ อยากดูศิลปะชนิดต่างๆ ก็ได้ชม อยากไปงานวัดงานวัฒนธรรมก็ได้ไปเที่ยว

ผมจำเป็นต้องมีอากาศบริสุทธิ์สำหรับหายใจ และน้ำสะอาดสำหรับดื่ม

ผมอยากได้ร่วมมือเป็นสหกรณ์กับเพื่อนฝูง จะได้ช่วยกัน เขาบ้าง เราบ้าง แล้วแต่ความจำเป็น

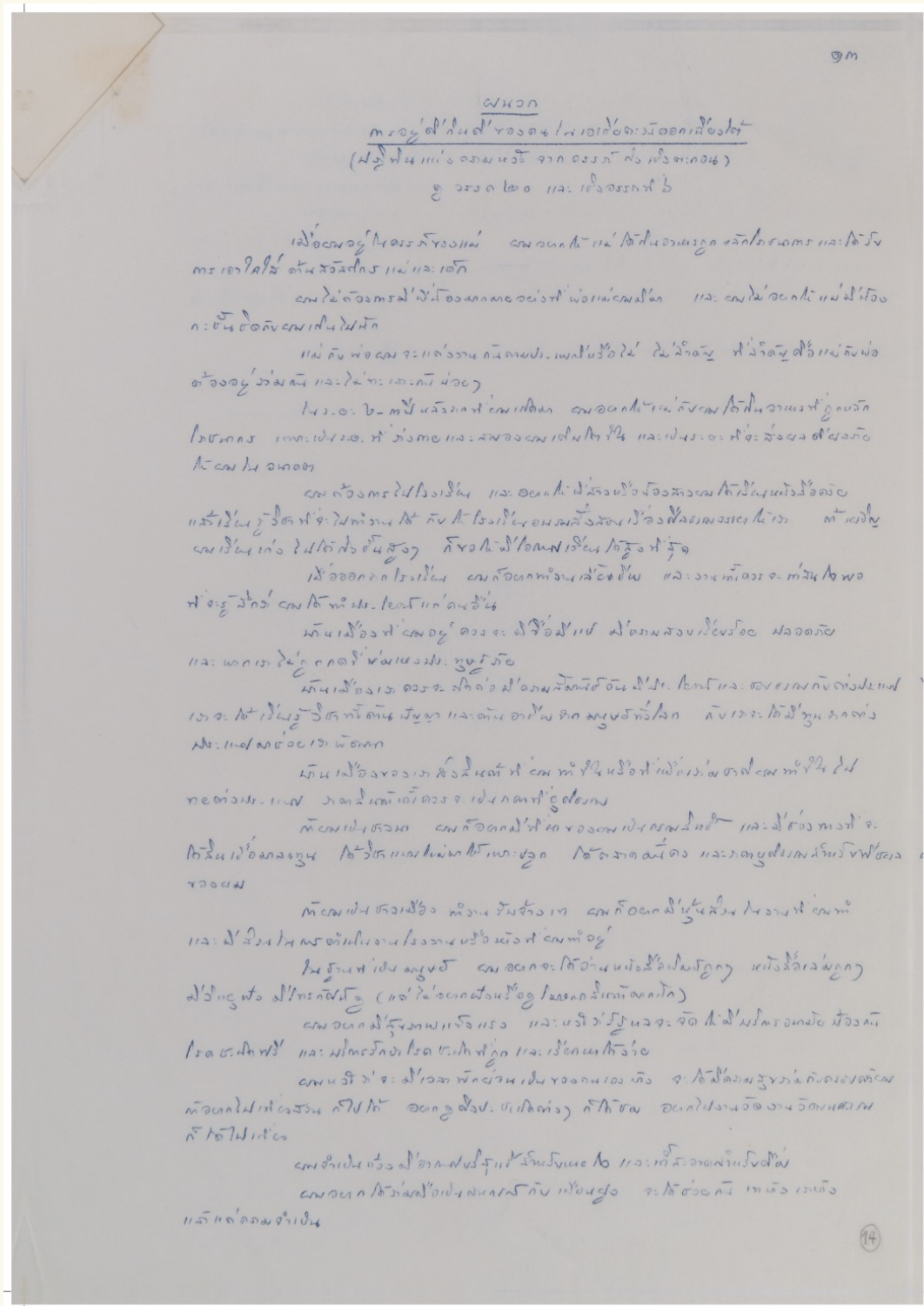
ผมจำเป็นต้องมีโอกาสได้ร่วมงานของชุมชนที่ผมอาศัยอยู่ และสามารถมีปากมีเสียงในการกำหนดชะตากรรมของบ้านเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในประเทศของผม

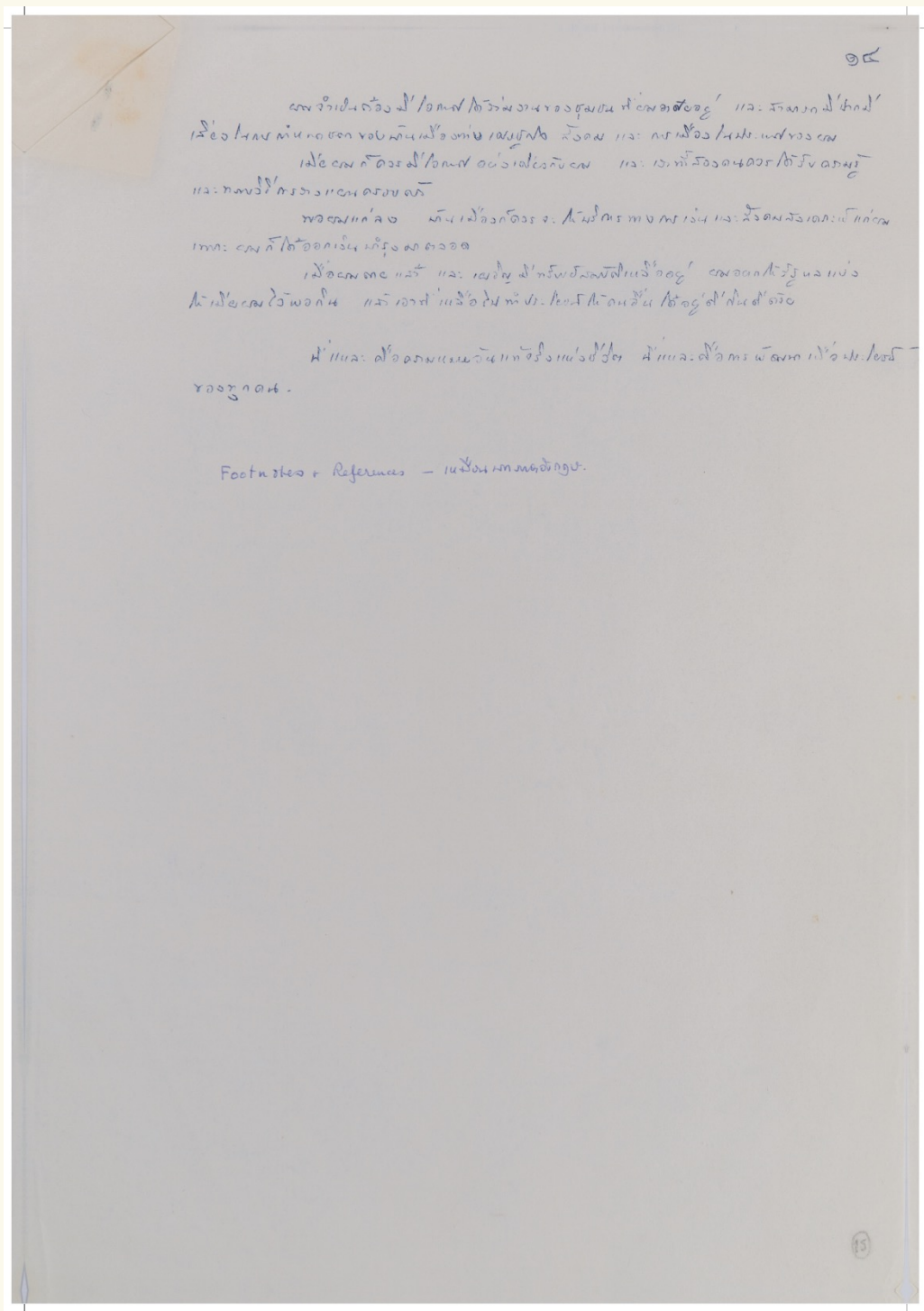
เมียผมก็ควรมีโอกาสอย่างเดียวกับผม และเราทั้งสองคนควรได้รับความรู้ และทราบวิธีการวางแผนครอบครัว พอผมแก่ลง บ้านเมืองก็ควรจะให้บริการทางการเงินและสังคมสังเคราะห์แก่ผม เพราะผมก็ได้ออกเงินบำรุงมาตลอด

เมื่อผมตายแล้ว และเผอิญมีทรัพย์สินสมบัติเหลืออยู่ ผมอยากให้รัฐบาลแบ่งให้เมียผมไว้พอกิน แล้วเอาที่เหลือไปทำประโยชน์ให้คนอื่นได้อยู่ดีกินดีด้วย

นี่แหละคือความหมายอันแท้จริงแห่งชีวิต นี่แหละคือการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของคน”

ต้นฉบับแปลภาษาไทย การอยู่ดีกินดีของคนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์ถึงเชิงตะกอน)

ที่มา : เพจป่วย อิงภากรณ์ <http://www.puey-ungpakorn.org/>

กองทุนที่ได้รับรางวัลชมเชย
การประกวดรางวัลองค์กรสวัสดิการชุมชน :
ผู้สรรค์สร้างความเป็นคงของมนุษย์ตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์
“คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน ปี 2568”
เพื่อรับรางวัล ธรรมภิบาลดีเด่น ประจำปี 2569

ประเภทรางวัล	ชื่อกองทุนฯ
ประเภทที่ 1 ด้านการพัฒนาครอบครัวแม่และเด็ก	<ol style="list-style-type: none"> 1. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช 2. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลนาออก อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู
ประเภทที่ 2 ด้านการพัฒนาสุขภาพคนในชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
ประเภทที่ 3 ด้านการพัฒนาสังคมสูงวัย	<ol style="list-style-type: none"> 1. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก 2. กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลแว้ง อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส 3. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ 4. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลปากจั่น อำเภอนครหลวงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ประเภทที่ 4 ด้านการพัฒนาการศึกษา การเรียนรู้ ทักษะการดำรงชีวิต และการเรียนรู้ตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. กองทุนสวัสดิการประชาชนตำบลนาฝื่อ อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ 2. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย 3. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าสะแกวังศรีราช อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
ประเภทที่ 5 ด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ	<ol style="list-style-type: none"> 1. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลสรอย อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ 2. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น 3. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวังตาล อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ประเภทรางวัล	ชื่อกองทุนฯ
ประเภทที่ 6 ด้านการสร้างความมั่นคงทางอาหารหรือสัมมนาชีพในชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลสวนเขื่อนอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 2. กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต 3. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโนนหมากเค็ง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว 4. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ
ประเภทที่ 7 ด้านการสร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินและการจัดการภัยพิบัติ	<ol style="list-style-type: none"> 1. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลกอนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย
ประเภทที่ 8 ด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน	<ol style="list-style-type: none"> 1. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 2. กองทุนสวัสดิการชุมชนเขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร 3. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวังแสง อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม
ประเภทที่ 9 ด้านการสร้างสังคมที่เป็นธรรม	<ol style="list-style-type: none"> 1. กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลทุ่งกระปือ อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง 2. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลกระจาย อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร
ประเภทที่ 10 ด้านการฟื้นฟูวัฒนธรรมและสุนทรีย์	<ol style="list-style-type: none"> 1. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 2. กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลโชคชัย อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา

“สวัสดิการที่กินได้” ของภาคประชาชน

ร่วมจัดทำหนังสือโดย
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์